

47835

OSVK

Az érdekes
újság
könyvei

7

N. M.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZKA

OSZKA

BERKES IMRE

BÁBEL

LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az Édekes Ujság könyvei
szerkesztő Rabos Éde
Legrády Testvérek
kiadása

AZ ÉRDEKES ÚJSÁG
KÖNYVEI

■■■■■■■■■■ SZERKESZTI : KABOS EDE ■■■■■■■■■■

7

BERKES IMRE

BÁBEL

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

BÁBEL

REGÉNY

IRTA

BERKES IMRE

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

~~Handwritten signature~~
347 let

17.835 / 7

M. N. MŰZEM KÖNYVTÁRA
Nyomat. Kévdok. sz. plé.
17 355 .61. .52.

I.

○któber huszonegyedikére volt a polgármesterválasztás napja, de már a hónap elején mindkét párt külön-külön biztos volt a maga jelöltjének a győzelmében. A kortesek a lárma, dobverés, a hirhordás minden eszközét igénybe vették, hogy jelöltjeik hivatottságáról, kivételes talentumáról és főleg korrektségéről meggyőzzék a bizottsági tagokat s az ő révükön a város minden rétegét. És különösen a tiszta kéz politikáját hangoztatták minden nyilvános helyen, kaszinókban, kávéházakban, gyűléseken, mert Horpay Bálint, a régi polgármester, egy csunya panamában törte derékon a karrierjét, s így mindenki tisztában volt azzal, hogy a város új fejének a makulátlanság olyan kelléke kell, hogy legyen, mint a katolikus templom tornyának a kereszt.

Két ember küzdött azért a dicsőségért, hogy a város első polgára lehessen. Az egyik Keserü Lajos, aki már huszonhárom éves korában városi tanácsos volt, barátai nagy jövőt jósoltak néki és most látták elérkezettnek az időt arra, hogy a jóslatból valóság is legyen.

A másik Borz Ádám ügyvéd, az előbbinél nyilván semmivel sem jelentéktelenebb, mert köréje a hiveknek ugyanakkora csoportja verődött össze, mint amekkora gárda a Keserü zászlaját lobogtatta. A harc lelkes volt, de hijjával minden elkecseregettségnek, vagy gyűlölségnek, amit a jelöltek sem vettek volna szívesen, hiszen őket régi barátság szálai fűzték egymáshoz. Talán belül nevettek, vagy boszankodtak is azon a hangos buzgalmon, amelylyel korteseik egymást napról-napra tulakarták licitálni. Ha a Borz-párt új elemi iskolát ígért a felső városrészbe, Keserüék a Kossuth-szobor halaszthatatlan felállításával válaszoltak, ha a Keserü-párt a városi tisztviselők fizetésrendezését hangoztatta, Borzék a villanyvilágítással tromfoltak vissza. Október huszadikáig a szegény kis Csókavárra, amely sötét, görbe utcáival, rozoga, szalmás házaival, nehézkesen fejlődő kereskedelmével és a kivándorlás miatt meggyérült parasztjaival és iparosaival csak nagyon szerény helyet foglalt el a rendezett tanácsú városok sorában, ráhimezték az ígéreteknek olyan gazdag és pompázatos palástját, hogy e mögött egy pillanatra mintha eltűnt volna minden nyomoruság, minden panasz és Csókavár a mesék langyos fürdőjében mintha ujjászületett volna . . . Az utcák tiszták és nyilegyenesek lettek, a szalmaviskók helyein kedves, virágokkal körülcsókolt villák kacérkodtak, fölépült a tűzoltótorony, az új városháza és az aréna, a kertek alatt megnyílt a korszolyapálya, megnagyobbították a kórházat, felavatták az új kereskedelmi iskolát, elkészült végül az új állami

vasuti vonal, amely belekapcsolta a várost a forgalom kellős közepébe, Amerikából hazajöttek az ifju kívándorlók és minden hajadon idején férjhez mehetett . . . A három hetes korteshajszja idáig fejlesztette Csókavárt, nem csekély kárörömére a szkeptikusoknak, akik jó előre tudták, hogy mindebből nagyon kevés fog megvalósulni, viszont annál több boszankodására ugy Borz Ádámnak, mint Keserűnek, akik kezdték már magukat kényelmetlenül érezni a dicshimnuszok zivataros áradatában.

Valóban nem lehetett tudni, kié lesz a szavazatok többsége. Ekkor váratlanul új hang keveredett bele a rábeszélések diszharmóniájába. Egy röpirat jelent meg, amely keményen és kiméretlenül támadt neki Borz Ádámnak. Elmondta róla, hogy alattomos és intrikus természetű, s valóságos istencsapás volna Csókavárra, ha ő kerülne a város élére. Élesen bírálta eddigi közéleti szereplését, s kisütötte róla, hogy azokkal szemben, akiktől van mit remélnie, vagy akiktől tartania kell, sunyi és alázatos, a gyengébbekkel szemben pedig könnyörtelen és sivár. A röpirat vegyes hatást keltett. Sokan azt állították, hogy az egész támadás a bukott polgármester műve, aki ilyenformán akarta megakadályozni legkiméretlenebb leleplezőjének érvényesülését, mások Keserűt sejtették a röpirat szerzőjében. Mindkét feltevés Borz javára szólt. A bukott polgármestert annyira gyűlölték, hogy a bizottsági tagok akár Vékony László rendőrtizedest is megtették volna polgármesternek, ha Horpay ezt ellenezte volna. Másrészt zokon vet-

ték Keserü Lajostól, hogy ő ilyen durva eszközökre ragadtatja magát. Igaz, hogy semmi bizonyíték nem támogatta sem az egyik, sem a másik feltevést.

És főleg az utóbbit nem, mert a két jelölt az utolsó estén még együtt vacsorázott az Ezüst Bárányban. Körülöttük a jóbarátok lármás csoportja, akiket nem kis mértékben feszélyezett ez a barátkozás.

— Majd átharapják egymás torkát, — mondta az egyik asztalnál Kocsis János, a város főjegyzője, aki maga is polgármester szeretett volna lenni... Most méregetik egymást, mint a birkózók a cirkuszban. Egy-más gyöngéit firtatják.

Ezen nevettek.

— Aztán holnaptól kezdve halálos ellenségek lesznek, — folytatta a főjegyző, miközben gyér szakálát nagy gonddal simogatta.

— Keserü nem az az ember, — tiltakozott Jakab Pál, a tűzoltófőparancsnok.

— De Borz . . . Borz, — dörmögte Kocsis. Ismeritek ti Borz ügyvédet?

— Vigyázz a nyelvedre! — intette le Kocsist Fürge Tamás, a csókavári néptakarék igazgatója. Holnap a főnököd lesz és kitekeri a nyakadat.

Kocsis megijedt. Erről egy pillanatig csakugyan megfélekezett.

Amikor Gölöncsér bandája rázendített, Keserü fölállt, kezét fogott hiveivel és eltávozott.

— A menyasszonyához megy, — suttogták a beavatottak. Ma vizitel utoljára mint tanácsos.

Nemsokára Borz is távozott. Magával vitte Kocsis főjegyzőt is.

— Okos ember Borz Ádám, — mondta nevetve Fürge Tamás. Elcsalja magával a főjegyzőt, hogy ne beszélhessen róla rosszat a háta mögött.

Keserü a legutolsó hét izgalmaitól kissé kimerülten sietett végig a sötét utcákon, amelyekbe csak huszharminc lépésnyi távolságban lopott be valami fényt egy-egy petróleum-lámpa. Alig vette észre, hogy közben köszöntek is neki, a menyasszonyához sietett s arra gondolt, hogy holnap, ha megválasztják, nagy beszédet kell tartania a városházán. Eddig egy árva szóval sem elegyedett bele a küzdelembe, hagyta, hogy a barátai egyengessék számára a talajt, de holnap neki is meg kell szólalnia, s minden szavát, minden ígését jól meg kell rágnia, mert amit ígér, azt számon is fogják tőle kérni. Még az éjjel meg kell írnia a beszédét, legalább is a vázlatát, hogy meg ne feledkezzék semmiről . . . Már a Csóka-folyó közelében járt, amely félkaréjban simult a város derekához, mint egy ezüstösen csillogó öv. Tiszta, langyos, októberi est volt. Keserü a sötétlő folyó partján egészen felvidult, a feje is megkönnyebült, mosolygott is, amint újra arra gondolt, hogy holnap övé a város minden bajával és minden dicsőségével, ezer panaszával és ezer áldásával, lakosainak szeretetével és lobbanó indulataival együtt. Minden az ő tulajdonába megy át, s ő egy karcsu, de egyszerű és izléses trónszékről fogja kormányozni és naggyá tenni Csókavárt.

Elért a csókaparti villához, amelyben Galambosék laktak. A szive erősen zakatolt, egy kissé megkésett, a merengései mintha nehézkessé tették volna a lépéseit. Aldára gondolt s valósággal úgy futott át a fonnyadt kerten, amely mögött, mint egy középkori kastélyocska pislogott az estben a Galambos-ház. Keserű ebben a pillanatban elfeledte a polgármesterséget, az egész várost, Borz Ádámot és Jakab Pált, aki legszívesebben a tüzoltófecskendővel söpörte volna el az ő utjából a másik jelöltet, elfeledte a röpiratot, amely őt magát is kínosan érintette, csak Alda két drága, fényes, büszke szemét látta és a ragyogó szemek tiszta tüzeiben és káprázatos mélységében a jövőt, amely édes és mámoros volt, mint tavaszi estén a bujkáló szerelmesek forró csókja.

II.

A veranda előtt szeliden siklott tova mély medrében a folyó. Előtte apró kertek és mezők terültek el, ezek mögött halvány, ez estbe belemosódó körvonalakkal kisebb és nagyobb szőlőhegyek üdögéltek, oldalakon csinos villákkal fölcicomázva, amelyekből apró fénysugarak integettek át a városba. Galambosék háttal ültek a városnak és úgy érezték, hogy Csókavár nincs is itt, eltűnt, eltávozott idegen messzeségekbe, s az ő villájuk mint magányos kastély kísért a szőlőhegyek tövében, mintha azzal fenyegetné a többi villát, hogy felköltözik közéjük, ha itt megunta magát. De

unalomra nem volt oka, mert Galambos Károly, amióta nyugalomba vonult és másnak adta át a törvénytudományi elnökséget, egyebet sem tett, mint kertészkedett a parkban és a háza körül, illatot és virágokat ajándékozott otthonának.

Az öreg kezét fogott Keserüvel, aztán csinos findzsákból szürcsölték a feketekávét, néhány szót váltottak, majd Galambos, rendes szokása szerint, bement a szobába, leült a diványra és ujságot olvasott.

— Szeretsz? . . . kérdezte mohón a férfi, amint magukra maradtak az októberi est nyugtalanító csöndjében.

Alda duzzogott és egy pár pillanatig nem szólt. Keserü megragadta a hosszukás, fehér kezét, amely reszketően illeszkedett bele az ő erős, meleg tenyerébe. A leány megmozdult, gyönyörű feje szerelmese felé hajolt és lassu, bizsergető suttogással mondta:

— Miért jöttél ilyen későn, amikor tudod . . .

— Tudom, tudom, — mondta megkönnyebbülten Keserü, mert hirtelen az jutott eszébe, hogy talán más okból haragszik rá a menyasszonya. Lehajolt és megcsókolta Alda kezét . . . Ugy-e szeretsz? — kérdezte újra, s ahogy kíváncsian, égőn nézett a leány fekete szemébe, amely a sötétben is vonzón csillogott, a hátán lázas borzongás futott végig és a térde megremegett.

— Persze, hogy szeretlek, — nevetett a leány és érzéki hangja mély hullámokban szállt el a folyó fölött.

Mindketten nyugodtabbak lettek. Halkan suttogtak boldogságukról s amikor Alda ezt a szót kiejtette,

szemében könnyek csillogtak, mert az édes anyjára, az ő drága halottjára gondolt. Róla mindig sokat és szomoruan beszéltek, milyen kár, hogy nem érte meg ket-tőjük frigyét, milyen boldog lett volna, hogy a leánya a város polgármesterének a felesége . . . Elhallgattak. Alda nagy melegséget érzett a szívében. Büszke volt a vőlegényére, aki alig mult harminc éves s máris ilyen kitüntetés küszöbén áll.

— Talán meg is bukom, — mondta csöndesen Keserü, de amikor ezt mondta, egészen halotthalvány lett úgy, hogy Alda ijedten nézett rá.

— Ne gondolj erre, — kérte vőlegényét.

— Mindenre kell gondolnom, tehát erre is.

— Mi vette el a kedvedet?

— Semmi, — legyintett Keserü, de azért Atillára gondolt, az öreg városi iktatóra, aki mindig hű és alá-zatos hódolattal ragaszkodott ő hozzá. Tulajdonképen az egész harcban, ami hetek óta lezajlott körülötte, Atilla volt a vezér, mert ő értesítette a legapróbb rész-letekről is, ami bármilyen vonatkozásban volt az ő pol-gármesterségével, ő próbálta ellensúlyozni a tulzók baklövéseit s ő szimatolt ki olyan kortesfogásokat is, amelyek ügyes leleménynyel készítették elő az ő buká-sát. Atilla jutott az eszébe és tegnapi leleplezése . . . Kissé apatikusan nézett Aldára és hirtelen másról akart be-szélni.

De Alda nem hagyta békén.

— Meg kell mondanod, mi aggaszt . . .

Erős, ruganyos karját vőlegénye nyaka köré fonta

és ugy unszolta, kérlelte. Keserü ráemelte a tekintetét, de aztán újra lehorgasztotta a fejét. Alda finom ujjai-
val simogatta a férfi dióbarna, puha haját.

— El sem hiszem . . . Nem, ez képtelenség, —
mondta Keserü. Atillát is félrevezették.

— Mi az? Most már igazán kíváncsi vagyok.

— Azt beszélik, hogy Borz felesége sorbajárta a
bizottsági tagokat. És a legtöbb megígérte a szavazatát.
Hihető ez? Mit gondolsz? És a főispánt is megnyerte
az ura ügyének . . .

Alda arcát elöntötte a harag forró pirja.

— Gyalázatos, — kiáltotta indulatosan. Gyalázat,
ha ezt megtette.

— Nem hihetem, — vélte Keserü.

— Pedig Atilla alighanem igazat mondott, — bo-
szankodott Alda. Ismerem, nagyon jól ismerem Rigó
Jolánt. Hisz együtt jártunk iskolába. Már kislány ko-
rában is olyan hiu volt, mint egy primadonna.

Egy ideig töprengve bámulták a folyó fölött lassu
uszással himbálódzó ködfátyolt. Alda megrázkódott.

— Kezd hüvös lenni, — mondta. — Menjünk bel

Fölállt. Keserü lágyan magához vonta a leányt.
A perzselő szájuk majdnem összeért, ugy suttogtak.

— Ne törődj vele, — mondta gyorsan Keserü.
Még néhány óra s akkor tudni fogunk mindent. Ha a
sors nékem kedvez, akkor is örülök, ha nem, akkor sem
szomorkodom, mert téged szeretlek.

Hosszan és szenvedélyesen csókolta Aldát. Meg-
szédültek egymás közelségében, az arcuk lángolt, a sze-

mük szikrázó tüze is összezsúkolódzott, ahogy egymásba fonódtak, feszült, izzó vágyaik korai lázában.

— Aldáccka, — hangzott belülről. Jöjjetek be, mert megfázol.

Galambos sok szerencsét kívánt jövődő vejének, Alda pedig sokáig bámult távozó vőlegénye után. Már régen nem látta, a szeme már megfájdult, s még egyre nézte, nézte az utat, amelyen magába ölelte az éjszaka a lassan tovabotorkáló fiatal embert.

III.

— Holnap talán fáklyásmenet lesz a lakásom előtt, — gondolta Keserü Lajos egymagában, amint mozdulatlanul feküdt a perzsaszőnyeggel letakart díványán. Szeme a plafon tarka-barka virágain pihent, a keze lomhán nyult el a felső lábszára mellett, a fáklyásmenetet lassan kizavarta fáradt agyából és ekkor már semmire sem gondolt. Néhány percig kifejezéstelenül révedezett, most senki sem hitte volna el róla, hogy a város legalattomosabb fiskálisának az ellenfele, hogy egy olyan szívós és kemény ember helyét készül elfoglalni, aki közel tíz évig ült zsarnoki módon, tekintet és tekintélyt nem ismerve, a város nyakán, s amikor székéből kikergették, elégedetten üthetett a zsebére, amely duzzadt a pénztől. Senkisem hitte volna el, hogy az igénytelen külsejű, apró termetű, vékonycsontu Keserü Lajos nagy, sőt forradalmi terveket szőtt, s a tervei arányban voltak az eszével és az energiájával.

Egyszerre csak felugrott. Sebesen szaladgált a szobájában, amelynek a berendezése nem árult el pazarlást, hanem inkább izlést és választékosságot. Minden pillanatban megállt a tükör előtt, bámulta okos homlokát, bátor, hideg, acélszürke szemét, energikus, vékony vágású száját és kissé keskeny mellkasát, amelyről azonban nem tudta, hogy domborubb és szélesebb is lehetne. Mintha arca minden vonásának tökéletes ismerete több szilárdságot, több biztosságot adott volna minden föllépésének, minden cselekvésének . . . Keserü bármit gondolt, bármit akart, mindig tudta, milyen az arca. Az arca vonalainak ezerféle gyors, meglepő, hipnotizáló változatait évek során megtanulta a tükörből és hatásait kiolvasta az emberek szeméből.

De most nem tudott sokáig a tükör előtt ácsorogni. Megint futkározott, megint ledőlt, majd az íróasztalához ült, néhány frázist irt le egy darab papirra, de azt hamarosan összetépte. Az ablakhoz ment, kinyitotta, a friss levegőt mohón szivta magába, a nyakát nyujtogatta kifelé, az egész testét előre lendítette, ki az éjszakába, ahonnan halk, értelmetlen zsongás szűrődött feléje. Mintha minden hang, minden vágy bele lett volna szőve az éjszaka zsongásába s ez most, mint egy csodálatos hieroglif került volna Keserü elé, hogy nyomban megfejtse, mi kell ennek az embernek, mi amannak? Mi a panasza a külvárosiaknak, s mivel nincsenek megelégedve az iparosok? . . . Pedig csak a közeli korcsmában mulatoztak és a mulatozók zaja, éneke hangzott el eddig.

Észre sem vette, hogy valaki belépett a szobájába.

— Lajos, — mondta az illető, bocsáss meg . . .

Keserü gyorsan megfordult. Atilla állt előtte.

— No, mi az? — kérdezte Keserü s örült, hogy valakivel elbeszélgethet, legalább gyorsabban telik az idő.

— Már voltam itt, bocsáss meg, — szólt az öreg iktató és hangja kissé rekedtes, de azért mélyen zengő volt. Ráemelte a tekintetét Keserüre, a szeme fehérvén vékony, véres erek, sok álmatlan éjszaka fájó emlékei reszkettek. Ugy nézett a tanácsosra, mintha a fia lett volna.

— Győzünk, — mondta jókedvűen Keserü, de ez a szó úgy hangzott, mintha kérdezte volna Atillától.

Az öreg busan legyintett a kezével.

— Győzünk, — hagyta helyben egészen bizonytalanul . . . Néhány pillanatig töprengett, aztán sürgetően mondta: A röpirattal baj van. Én tudom, hogy Horpay írta, de ezt nem hiszi mindenki . . .

— Hát ne higyjék, — próbálta megnyugtatni Atillát Keserü.

— De tudniok kell, — erősködött az iktató. Egyik oldalon Borzné szorongat bennünket, a másik oldalon Horpay röpirata. Az asszonyt nem tudjuk elhallgatatni, de a röpirat dolgában tisztán kell állnunk a közvélemény előtt.

Keserü megint a tükör elé ment. Most azt figyelte, hogy az öreg szavai milyen hatással vannak ő reá.

— Nem ezen fordul meg a dolog, — mondta Keserü.

— Ezen is. Ezért helyes volna, ha még ma éjjel sürgős táviratokban világosítanád fel a bizottsági tagokat.

Keserü tágra nyitotta a szemét s úgy hallgatta az öreget.

— Én? . . . csodálkozott. Nem, ezt nem teszem. Ha ettől függ a sorsom, akkor inkább vesszen az egész polgármesterség. Hát ilyen rosszul állok?

— Azt nem mondom, de ha az ellenpárt így dolgozik, nekünk sem szabad megriadnunk.

— Bizzuk a dolgot a szerencsére.

Atila nagyon komolyan mondta:

— Szerencse? Az nincs. Munka van és tehetség van.

— Már pedig én tudok dolgozni és tehetségem is van.

Atila elhallgatott. Érezte, hogy nem tudja kapacitálni Keserüt. Mielőtt elment volna, újra megpróbálta:

— Lajos, ha véletlenül ezen hiúsulna meg . . .

— Akkor meghiusul, — mondta határozottan Keserü. Nekem semmi közöm Horpayhoz és semmi okom, hogy belekeverjem magam az ő piszkos röpiratába. A bizottsági tagok majd döntenek. Majd eldöntik, hogy a munka kell-e nekik, vagy a szoknya árnyékában lapangó rókapolitika . . . A városról van szó és a várost mindnyájan szeretjük.

— És Borznét is sokan szeretik. És Borzné is sokat . . .

— Hallgass, — ripakodott Atilára a tanácsos.

Atila mogorván felelte:

— Én tapasztalt ember vagyok. Valamikor nekem is volt házam, földem Csókaváron, hiszen te tudod, ügyvéd voltam. Addig csavartam a paragrafusokat, míg a nyakam köré nem csavarodtak. Az emberek rosszak, nem hiszek én senkiben . . . És nekem is voltak szeretőim . . . Jó éjszakát!

Keserü még néhány percig kibámult az ablakon, aztán lefeküdt. A fejét mélyen belefurta a vánkosába és onnan pislogott Alda arcképére, amelyet a balkezében tartott. A képet letette a párnájára . . . Most hirtelen Göloncsér Erzsire gondolt, a cigányprimás tizenhét éves leányára . . . Kissé elmosolyodott, hogy a barna arcu, tüzes szemü cigánylány eszébe jutott. Nem, a világért sem akarta Aldát Erzsihez hasonlítani; Alda magas volt, Erzsi alacsony; Alda tele volt fantáziával, Erzsi egyszerű volt, mint a mezei virág. Néki sem volt semmi fantáziája. Agya erősen és makacsul a valósághoz tapadt, a terveit mindig a lehetőségek korlátain belül szövögette . . . Megint Aldát látta. Menyasszonya szépsége és szerelme hirtelen kiperzselte az agyából tavalyi fellobbanását . . . Én drága Aldám, — rebegette gyönyörrel s a szemét egy pillanatra lehunyta . . . Most tisztán hallotta a Csóka folyó tajtékzó vizesésének harsány zuhogását. A vizet ipari célokra kellene felhasználni. Itt folyik a drága víz a város alján, és eddig senki észre sem vette. Pedig mennyi gazdag mágnás lakik a megyében. Ezeket a környékről mind ide kellene csalogatni a városba, hogy a pénzüket ne hordják

Pestre és a külföldre, hanem fektessék bele a város fejlesztésébe. Építsenek itt, alapítsanak gyárakat, takarékokat, részvénytársaságokat! . . . Praktikus és olcsó kölcsönt kellene felvenni Pesten vagy akár a külföldön is. A várost csatornázni kell. Félév alatt üzembe kell hozni a villanytelepet. Vizvezetékekkel kell ellátni Csóka-várt . . . Igen, szegény Atilla! Milyen derék ember. Igaza van, nagy bestia lehet Borz felesége. De hát ő mégis polgármester lesz . . . Ki fogja irtani a korrupciót és börtönre juttatja a panamistákat . . . Keserü Lajosné, született Galambos Eszmeralda . . . Aldám . . . Kicsiny polgármesterném . . .

Már csak percenként jutott eszébe valami, egészen elálmosodott. Lehunyta a szemét, agyában már lassan mozdultak a gondolatok. A lámpa még égett, emiatt még fel fog ébredni, hogy elolthassa.

— Éljen Keserü Lajos, városunk polgármestere, — hangzott kívülről.

Néhány suhanc ment el az ablaka alatt. Azok élették. Kiugrott az ágyból, becsapta az ablakot, elolotta a lámpát és visszabujt a meleg ágyba.

— Kezdődik a fáklyásmenet, — pislákkolt agyában, de ezt már inkább álmodta, mint gondolta.

IV.

— Az egész város a lábaid előtt hever, — mondta Váry György a főispán, egy kopasz, időskés, fáradt szemű ember, aki azonban csak némelykor látszott er-

nyedtnek, a vére még gyorsan pezsdült és a csókjaival nem fukarkodott . . . Tiéd Csókavár. Azt teheted vele, amit akarsz. Rabszjira fűzheted az asszonyokat, ha utadban vannak, ha azt hiszed róluk, hogy szebbek, ingerlőbbek, mint te vagy. Száműzheted a szüzeket, ha több a fantáziájuk a hajuk feltüzésében, mint néked, vagy ha kábitóbb a parfümjük, mint az az édes, drága illat, ami a te gyönyörű testedből felém száll . . .

— Tréfálsz, méltóságos uram, — mondta Jolán és boldogan emelte csillogó, sötétkék szemét a főispán vérmes arcára.

— Nem tréfálok, kedvesem, de azonnal megharagszom, ha még egyszer urnak és méltóságosnak szólítasz.

— Fiam, — suttozta az asszony s aranszőke fejét a főispán erős mellére hajtotta.

— A város első asszonya vagy. Ha végigsietsz a korzón, mindenki megfordul utánad és hallhatod, amint alázatosan rebegik, itt megy a polgármester felesége. Ha misét hallgatsz, néked bug az orgona, ha uj kalappal ékesited a fejedet, másnap irigykedve utánoznak a csókavári hölgyek. Ezt akartad, Jolánkám?

— Ezt. Uralkodni akartam.

— És én boldog vagyok, hogy ebben segítségedre lehettem, drágám, te drága szerelmem.

A szószátyár főispán, aki a szavaló tónust képviselő korában szokta meg, illatos cigarettával kínálta meg Borz Ádámnét, aki ügyesen fujta a füstöt a férfi szeme közé. Mindaketten nevettek, s mindaketten hazudtak.

Várynak, aki bensejében léha és üres ember volt, itt a vidéki kis városkában csak muló szórakozása volt ez az asszony, aki egy korteshadjárat hevében, amelyet a férjéért vivott, ugyszólván az ölébe hullott. Jolán szöke fején át ő már a legközelebbi kaland izgalmaira hunyorgatott, amelyek majd újabb és frissebb ingerrel korbácsolják föl nyugtalan idegeit. De azért örült ennek a viszonynak, amely váratlanul biztosította a számára az egész várost. Amíg Borz Ádám Csókavár polgármestere, addig itt más nem lesz a képviselő, mint akit a főispán akar. Itt ezután minden ellenzéki mozgalmat csirájában meg lehet fojtani.

És ugyanigy hazudott Jolán is. Egyáltalán nem szerette a vénülő főispánt, de úgy érezte, hogy sok mindenben a szolgálatára lehet. A főispánnal neki céljai voltak. Raffinált, buja, hatalomra éhes asszony volt, aki egyre ösztökélte, hajszolta az urát, hogy lépjen fel képviselőnek, hogy költözzenek Pestre, hagyják el ezt a vidéki, koldus, ostoba várost, amely pletykán, irigységen és szegénységen kívül alig nyujthat nékik egyebet, Pest úgy élt az ő szívében, mint a vágyak teljessége. Pestre akart menni, a lázas, forrongó, vad tülekedés égető városába, ahol a házmesterkisasszonyokból grófnék lesznek, ahol milliók hevernek az utcákon, csak le kell hajolni értök, ahol páholyokban, fényes szalónokban, szerelmes férfiak lihegő legénylakásain élni, szeretni és tombolni lehet, ahol ha fáradt és elalélt az ember, el lehet bujni úgy, hogy hónapokig sem látja senki, s ez is jó, 'ez is gyönyörű, mert ezt Csókaváron nem le-

het megtenni. Ezért kellett néki a polgármesterség, lépcsőnek, ahonnan még magasabbra fogja röpiteni a férjét, mindenekelőtt a főispán helyére, s onnan már csak egy lépés a miniszterség . . . Utálta Csókavárt, ahol született, ahol megtanulta az irigységet, az önzést, ahol kis lélekzetű, vérszegény, buta asszonykák tülekednek egy kétszáz koronás állásu férfi után, ahol először ájult el a szive egy fekete bajuszkáért, s ahol a szerelem tüzéből sárba, sötétségbe lép ki az ember, holott a legvalószínűbb fényben szeretné mutatni az elrévült szeme ártatlanságát és a csókoktól fölmart arca hamvasságát.

A főispán agglegény volt, de a szobája, amelyben Jolán fogadni szokta, tele volt női arcképekkel. Furcsa nők lehettek Váry György ismerősei, mert a legtöbbön alig voltruha, s ami rajtuk volt, az is könnyed, áttetsző holmi. De szépek, kívánatosak, érzékiek voltak valamennyien. Jolán meg volt róla győződve, hogy a főispán úgy vásárolta össze fényképészeknél a hölgyeit s közülök egyetlenegyét sem ismer.

Jolán kézcsókra nyujtotta a kezét. El akart menni.

— Holnap? — kérdezte a főispán és kissé megremegett, amikor a piciny, puha kezecskét a kezében tartotta.

Az asszony gondolkodott.

— Nem, — mondta halkan.

— Akkor maradj még, drágám . . .

Ujra leült, de idegesen fészkelődött a helyén.

— Alda beteg, — mondta aztán akaratlanul s erősen ránézett a főispánra. Belebetegedett a bukásba.

— Gyönyörű teremtés . . .

Jolánnak nem tetszett ez a dicséret.

— Ha ismerted volna . . . A legrutabb volt az osztályban. Gőgös, komisz lány volt. Nem sajnálom.

— Én attól tartok, hogy Keserű súlyos boszura gondol.

Jolán elbizakodottan nevetett.

— Keserű? . . . Naiv és idealista. Nem harcra termett férfi. Akkor csavarom az ujjaimra, amikor akarom. Nem félek tőle.

— És az urad?

— Az uram lelkiismeretesen elvégzi a dolgát s aki az utjába áll, azzal rövidesen leszámol. Ne féltsd te az én uramat!

— Nem féltem, — mondta Váry s megcsókolta az asszony piros száját. Ugy-e látod, hogy nem féltem.

Amikor a főispán magára maradt, olyan bágyadt-nak és szomorúnak érezte magát, hogy végignyújtóz-kodott a kereveten. A kaszinóba akart elmenni, de a lábát, mintha nehéz ólomsúly lett volna rákötve, alig tudta megmozdítani. Jolán még haza sem érhetett, a kopasz főispánt már elnyomta az álom.

Csipős, őszi délután volt. A város fölött influen-zás köd ült, amely lassan-lassan szállt alá az utcákba. Borznét, amint emelt fővel, fitos orrát arrogánsan ma-gasan tartva lépett ki a megyeház épületéből, kinosan érintette a köd, amely egyre sűrűsödött, a homály, amelytől nem lehet látni az ő délceg alakját, friss és kívánatos arcát és a gyönyörtől megittasult szemét . . .

Ah, Pesten, — gondolta Jolán, ilyenkor kigyulnak végig az utcákon a villanyos ivlámpák, a gázkandeláberek, az asszonyok ragyognak és páváskodnak s nem hiába emelik fel diszkréten a szoknyájukat. A karcsu bokájuk az esti világosságban ép úgy érvényesül, mint a napsugárban . . . Undok, alávaló vidék, — boszankodott magában s miközben sűrű lépésekkel sietett a lakása felé, szoknyáját ügyesen fölrántotta. Áttört harisnyája alól kivillant tiszta, fehér bőre . . .

V.

Január volt, a várost ellepte a hófuvás. Vakító lepel tapadt a háztetőkre, az utcákra, a mezők szemkápráztatóan csillogtak, a szőlőhegyi villák, mint fehér szakálás, apró gnómok hunyorítottak a város felé, a Csóka vastag jegét magas hóréteg melegítette, a vicinálisról, amely éles könyökhajlással kanyarodott az állomásra, olyanak tűnt fel Csákóvár, mint egy szüzi, fehér temető, óriási sirhalmokkal, amelyeken a fehér kémények és nyulánk tornyocskák voltak a siremlékek. Keserü ott révedezett a kocsi ablakánál, nézte a fehér, halottas tájat, most jött a szabadságáról, Pesten volt, idegei megpihentek, úgy érezte, hogy kiheverte a bukás fájdalmait. Borz csak öt szavazattal győzött, ami vigasznak éppen elegendő volt. Öt szavazat! Ezt hányta napról-napra a szemére Atilla, ezen sirdogált, emiatt esett kétségbe s a bukásért nyiltan őt vádolta. Ha megfogadja a tanácsát és elküldi a táviratokat, legalább huszonöt szónyi többséggel győz. Ezt hajtogatta Atilla. Keserü

megunta a kinos zsörtölődést és Pestre menekült . . . Friss volt, vágyó szemmel merült a városba, amely hűtlen lett hozzá, de amelyet ő azért ugy szeretett, mint saját magát. Nem gondolt a multra, ami csalódás benne lappangott, azt elhagyogatta Pest utcáin, ide harag és bánat nélkül tért vissza.

Az állomáson Galambos várta. Még Atilla sem jött elébe, még az Ezüst Bárány előtt álldogáló Rongyos sem szagolt ide, amikor Keserü Lajos megérkezett. Bezzeg, ha a polgármester érkezik meg, az más. Akkor itt lebzsel a hizelgők, az ingyenélők egész tömege, négy rendőr is tart inspekción az állomáson, most még az az egyetlen, akinek kötelessége volna itt lenni, még az is elbujt valahová, hogy a fázós körmeit megmelegítse. Nem Keserü gondolt mindezekre, hanem Galambos Károly, aki kissé fanyarul fogadta lánya vőlegényét, a fanyarság kiült az ábrázatára is, szótlanul, harapós hangulatban ballagott mellette, miközben Keserü egyre Alda miatt faggatta, megkérdezte, megkapta-e a leveleit, jól van-e, nem volt-e tulságosan ideges s megállapodtak-e már az esküvő napjában. Keserü egészen elképedt, amikor azt hallotta, hogy Alda annyira elgyengült, elidegesedett, hogy az orvos tanácsára tegnap Abbáziába utazott. Keserüt fojtogatta a neheztelés, hogy erről őt nem is értesítették, egészen lesujtotta a váratlan hír, a jókedve elszállt, majdnem megtörtén vált el Galambostól és a város felé sietett. Igénytelenül, szürkén ballagott, a feje nehéz volt, a posta volt az első utja, onnan távratozott Aldának és még mára sürgős választ kért.

Dél volt, a postáról az Ezüst Bárány felé tartott. Alig találkozott valakivel az utcán, egyre azon csodálkozott, hogy egyetlen munkás sem dolgozott, a havat nem söpörték, nem kotorták, nem lapátolták, úgy terült el az Csókaváron, ahogy az isten oda teregette. Tudta, hogy fokozott munka vár rá a hivatalában, első tanácsos volt, minden városfejlesztési, városrendezési és kulturális ügy az ő hatáskörébe tartozott. Megint ezer apró és ugyanannyi jelentékeny terv feszegette az agyát, nagy ambícióval készült a munkára s bizott benne, hogy ennek semmi akadálya sem lesz.

— Isten hozta, polgármester ur! — köszöntötte Keserü Lajost nagy vigyorogva az Ezüst Bárány kapujában Rongyos. Keserü elnevette magát, az ujjával megfenyegette a hórihorgas sihedert, aki alázatos ügyetlenséggel hajtotta meg előtte hosszú, sovány derekát.

Mert Rongyosra nem lehetett haragudni. Ő volt a város sehonnaija, akit mindenki ismert, akinek senki sem tudta az igazi nevét, honnan jött, hol született, koldusasszony volt-e az anyja, vagy valami lezüllött család ivadéka-e. Mindenki, kicsiny, nagy, ur, napszámoss egyformán Rongyosnak nevezte s ő ezt egyáltalán nem vette zokon. A Göloncsér bandája után hordta a nagybögöt és a hegedütököket, ezért borraivalót kapott s ha humorizált, az urak sem voltak fukarok a Rongyossal szemben. A város alamizsnáján tengődött Rongyos, aki bolondnak tulságosan okos, okosnak meg bolond volt, ezért mindég szabad száju lehetett, az utca enfant terrible-je, aki viccelt, tréfált, loholt a megélhe-

tésért, de azért mégsem volt naplopó, mert minden néki-
való munkát elvállalt. Ha télen a Kükemezey szintár-
sulata játszott az Ezüst Bárányban, a kulisszákat tolo-
gatta, ha cirkusz ütötte fel a sátrát a Buzapiacon, ki-
hordta a plakátokat, diszkrét küldetésekre is fölhasz-
nálták, mert belőle még korbáccsal sem lehetett kicsalni
egyetlen áruló szócskát sem. Vásárokon kikiáltó volt,
népünnepeken bohóc, választásokon hirhordó. Ahogy
most, a hideg, januári napon elnyütt, kiszakadozott
zsakettjében, amelynek rövid ujjából formátlanul lógott
ki vörös, elfagyott keze, rövid, kirojtosodott nadrágjá-
ban, amelyhez sehogysem tudott hozzáilleszkedni ot-
romba, csónakforma cipője, ott állt az Ezüst Bárány
előtt, olyan volt, mint egy csuf, rémitő madárijesztő,
akit messze el kell kerülni. De Rongyost senki sem ke-
rülte el, az ő bizalmaskodásán mindenki jóízűt nevetett
s Keserü is tudta, hogy Rongyos nem akarta őt meg-
bántani, sőt ellenkezőleg, biztosan kérni akar tőle va-
lamit, talán épen télikabátot.

Keserü megebédelt, aztán hazament. Átöltözködött,
majd hosszú levelet írt Aldának. Izgatottan írta apró
betűit, ilyenkor erősen szivarozott, a gomolygó füst kö-
rülölelte a fejét, csiklandozta a szemét s ő csak egyre
írta szerelmesének az égő vallomásokat. Imádta a meny-
asszonyát, ez a szerelem volt a menedéke, a vigasza,
ez töltötte be egész valóját s ettől várt mindent, amire
még az életében számított. Mert bár önmaga előtt nem
szerette bevallani, a bukás valósággal földhöz vágta.
Kora ifjuságától kezdve az volt a törekvése, hogy egy-

szer a város élére kerüljön, ezért dolgozott, nem ki-mélte az erejét, éjt nappallá tett, mindenkinek az ügyét ugy intézte, mintha a saját ügye volna s akkor elébe állt Borz Ádám, aki alig két éve foglalkozott városi politikával s mint egy rejtélyes, veszedelmes akrobata legyűrte . . . Az egyetlen ember, aki ezt tudta, aki tökéletesen belelátott, az Atilla volt, a zugfiskális, aki a bukás óta egymagában és morózusan bujdosott a városban, senkivel szóba nem állt s ha városvégi lakásába temette bele magát, anarchista iratokat olvasott.

Mire tizenhat oldalas levelét befejezte, megjött a távirat Abbáziából. Keserü sirt örömében, csókolta a távirat sorait, amelyek Alda szerelmes szivéből pattantak ki. Talán két hétig marad Abbáziában, Szobon találkozott az atyja nővérével, ő kísérte el s vele lesz a szanatóriumban, amig haza nem jön. Millió és millió csók Aldácskától . . . Keserü a távirattal elsietett Galamboshoz, az öreg most már valamivel melegebb volt, megmutatta Alda levelét, amelyben azt írta, hogy a levegőváltozás jó hatással van a kedélyére.

Másnap kora reggel bement a hivatalába. A szegényes, szük folyosóju, rideg városházán, amely kívülről inkább börtönhöz hasonlított, nyomott hangulat uralkodott. A tisztviselők mogorván intézték dolgaikat, alig vették tudomásul, hogy Keserü ujra közöttük van. Keserü az első pillanattól kezdve, hogy a szobája küszöbét átlépte, érezte, hogy itt történt valami. De nem kellett sokáig töprengenie, bejött hozzá Kocsis János, aki bőbeszédüen adta elő az uj rezsिम okozta változásokat.

— Barátom, én fütyülök Borzra. Miattam akkora képet vághat, hogy rámát sem talál a bekeretezésére, én mégis Kocsis János főjegyző vagyok. Nékem itt multam van. Engem nem lehet mellőzni. De egyet mondhatok néked. Itt mindenki el van keseredve.

— Miért? — kérdezte Keserü s gyanakodva fürkészte a főjegyző szemét.

— Mert az történik a városházán, amit Borzné akar.

A tanácsos csodálkozó arcot vágott.

— Nem értem, — mondta szemelláthatóan zavartan és kissé megdöbbenve.

— Majd megérted, ha beszélsz a polgármesterrel. Most vége a régi naplopási rendszernek, amit Horpay honosított meg, aki békén hagyta az embereit, hogy azok bele ne láthassanak az ő kártyáiba. Látszólag lázas munka van a városházán, de olyanformán, hogy azért senki sincs a helyén. Borz össze-vissza cserebrelte a tisztviselőket.

— És mi köze mindezekhez Borznénak?

Kocsis nagyot nevetett.

— Hát csak annyi, hogy a változások az ő kérésére történtek. Aki itt valamit el akar érni, akinek valami bújja, panasza, gondja van, az ne menjen a polgármesterhez, az csak siessen egyenesen Borznéhoz.

Keserü hidegen nézte a főjegyzőt, olyan elutasító magatartással, hogy az kezdett az ajtó felé oldalogni.

— Nem érdekel a változás. Én elvégzem a magam dolgát.

Kocsis, alig hogy kitette a lábát Keserü szobájából, máris futott a polgármesterhez.

— Itthon van, — mondta erős hangsúllyal Borznak.

— No és? — kérdezte érdeklődve a polgármester.

— Résen kell lennünk. Valamit forgat az agyában. Mondtam néked, hogy izgága, nyugtalan vérü ember.

— Majd meglátjuk, — felelte Borz.

Valami küldöttség kereste a polgármestert úgy, hogy Kocsisnak távoznia kellett.

Keserü még a délelőtt folyamán bejelentette magát a polgármesternél.

Mintha egész életében egyebet sem csinált volna, úgy ült Borz Ádám erős, robusztus termetével Csókavár polgármesteri székében.

A fakó arcán odafagyott nyugalom, a kellemetlenül kiugró, barna szemében végtelen önbizalom s még talán ennél is több gőg, alázatos és hizelgő modorából kivillant a számítás, egész valóját pedig valami hihetetlen sivárság és szárazság töltötte be. Hangja bántó ellentétben volt az arcával. A hangja, ha ígért, ha tárgyalt valakivel, tele volt meleg rezdülésekkel, a jóhiszemű és egyszerű ember akár megesküdhetett volna arra, hogy életének legnagyobb jóakarója beszél most vele, de kifejezéstelen, merev arca mindig visszariasztó volt.

Keserüt kitüntető kegyességgel fogadta.

— Örülök, hogy ilyen nagyszerű egészségben láthatlak viszont. Hogy mulattál Pesten?

Keserüt egy pillanatra sem tévesztette meg a nagyhangu, áradozó barátkozás.

— Köszönöm, nagyon jól, — mondta szárazon és éles, hideg szemét nem vette le a polgármesterről.

Aztán sok mindenről beszélgettek. A télről, az időjárásról, a befagyott Csókáról, Keserü közeli esküvőjéről, az új női divatról, csak a város dolgairól nem esett szó közöttük, meg arról sem, miképpen akarja Borz igénybevenni Keserü sok éves tapasztalatait és munkásságát. Erről egy árva betűnyi említés sem történt. A tanácsos néhányszor bele akart kapni egy-két dologba, hogy például nem érti, miért nem hányják el a havat az utcákról, hogy az idei télen miért nem nyitották meg az ingyen esti iskolákat az inasok számára és több effélet, de meggondolta magát. Ő is úgy beszélt a pesti téli divatról, mintha tanulmányutról érkezett volna meg, és ez lett volna tanulmányutjának egyetlen tárgya.

— Ezt most megüti a guta, — gondolta magában elégedetten Borz, amikor Keserü elment.

— Ez most azt hiszi, hogy engem zavarba hozott a ravaszságával, — gondolta Keserü, amikor távozóban bezárta a szobáját.

Este néhány perces látogatást tett Galambosnál, onnan Jakab Pálhoz sietett, aki nemcsak tűzoltóőparancsnoka volt Csókavárnak, hanem az egyetlen milliomos is. Mint városatya a tűzoltást tartotta legfontosabb kérdésnek, s ámbár sokat tréfálkoztak vele, néki mégis az volt az ábrándja, hogy Csókavár tűzbizton-

sági szempontból első városa legyen az országnak. És minthogy ehhez töméntelen pénz kellett, a város pedig amugy is alig bírta a póttadókat terheit, erre a célra nagyon sokat áldozott a magáéból is.

— Reméllem, — mondta, amikor már egy darabig beszélgettek, hogy a tavasszal felépül az új tűzoltótorony . . . Ne, ne szakíts félbe, én tudom, hogy ez milyen égetően fontos. A Pálffy-utcában két cserépszindelyes ház van, a többi egytől-egyig zsuppos. A Cigány-utca csupa szalmás putriból áll. Még a Kristály-utcában is van szalmával fődött ház, igaz, hogy benn az udvaron, de ez annál rosszabb. Ha kigyúlad, és szél van, leég tőle az egész utca. Még az Ezüst Bárány is leéghet. Sohsem gondoltatok arra, mi lesz velünk, ha itt egyszer nagyobb tűz üt ki?

Keserü leverten bólogatott.

— Majd megkérdezem a legközelebbi közgyűlésen a polgármester ebbeli szándékát, — mondta Jakab Pál.

— A közgyűlés? — nevetett Keserü. Tudod, mit ér ma a közgyűlés? Egy részét megszédítette Borzné, másik részének üzleteket ígért a főispán, mi mindössze, ha tizen vagyunk. Rehabilitálni kell Horpayt.

Jakab Pál hült-halt a bámulattól.

— És te? Mit csinálsz te? Ezt Keserü Lajos nem türheti el szó nélkül.

— Épen ezért jöttem el hozzád. Tehát számíthatok rád?

— Mindhalálig.

— Köszönöm, kedves barátom, — mondta melegen Keserü, de egyelőre semmit sem akart elárulni a terveiből.

VI.

Keserü egy hétig ki sem mozdult a lakásából és ezen a héten senkivel a világon nem beszélt. Ekkor már tavasz volt, odakünn elolvadt a hó, az utcák lucskosak és piszkosak voltak, a hegyekről patakokban ömlött alá a sárgás víz, a Csóka megdagadt és magavájta ágyát majdnem színültig megtöltötte. A koratavaszi napnak még nem volt nagy ereje, csak kacérkodott, pajzánkodott a várossal, mindenüvé besurrant, de mindenütt csak egy-egy csókot pazarolt el magából. Keserü is kérte a maga számára ezt a csókot, az ablakhoz állt s onnan nézett bele nyitott szemmel a napba. Szüksége is volt rá, mert a szeme mélyen besüppedt az üregébe, az arca dult és halovány volt, a tekintete alélt és élettelen. A friss, vizes levegő lassan fölélnkítette, de gyakran kapott a szívéhez, nagyokat sóhajtott és folyton a fejét rázogatta . . . Mintha valamit nem értett volna meg, mintha valami sehogysem ment volna a fejébe.

Egy hétig egyebet sem tett, csak feküdt. Megtörtént, hogy egész éjszakán át mozdulatlanul, felöltözködve hevert a vetetlen ágyon, gondolkodott, és bámult, a homlokán sűrű ráncok, az arcán bánat és a szívében mardosó láz . . . Aldára gondolt, aki felbon-

totta az eljegyzést. A városra gondolt, amelynek az érdekeit eladták, elárulták. És a maga helyes elhatározására gondolt, hogy lemondott az állásáról, mert nem akart bűnös és tehetetlen tanuja lenni annak a rombolásnak, amely a Borz-érával kezdetét vette . . . Amikor ezt elmondta a menyasszonyának, Alda elájult. Vagy tiz percig kellett dörzsölni, mosni, amig magához tért, s amikor később újra meggyőződött róla, hogy vőlegénye meghátrált a nálánál hivatatlanabb előtt, aki véletlenül a helyzet ura volt, hogy most már semmi reménye sem lehet arra, hogy valaha is polgármestere, vezére lehessen Csókavárnak, egészen kétségbeesett, zokogni, tombolni kezdett, az éles körmeivel föltépte az arca szüzi bőrét, a frizurája leomlott és illatos, megzilált, csodaszép haja, ahogy egyik szobából a másikba rohant, úgy uszott utána, mint egy széttépett selyemlobogó . . . Keserü még soha életében nem érezte magát olyan nyomorultnak, megtörtnek, mint abban a rémes pillanatban, amikor a feldult leány szeméből egy csalódott lélek zavarodottsága villámlott feléje, amikor Galambos zordul adta tudtára, hogy végzetes meggondolatlanságot követett el . . .

És a város? Keserü azt hitte, hogy Csókavár gyökerében fog megrendülni, ha ő elhagyja a városházát. Sűrű és izgatott tömegek fogják tárgyalni az ő esetét, álmosszemek fognak dühben megvillanni, közgyűlési botrány lesz, a tisztviselők nagy része követni fogja, — és Borz Ádám kénytelen lesz lemondani. De mindebből nem történt semmi. Sőt akadtak sokan, akik ugy véle-

kedtek, hogy ez a helyes, a kétrivális közül az egyiknek buknia kellett, mert az örökös torzsalkodásnak csak a város adta volna meg az árát. Voltak olyanok is, akik attól tartottak, hogy az eltítkolt szabálytalanságok ki fognak derülni, s nékik is követniök kell Keserüt. A Borz-párti városatyák elégedetten dörzsölték kezeiket, ezek, akik valaha Keserüben a város eszét imádták, most apró sápjaik biztosítása céljából csöndben meglapultak. A Jakab-párt ezekkel szemben oly gyenge lett volna, s erőlködése annyira nem járt volna komoly sikerrel, hogy Keserü idején leszerelte a maga hiveit. Az egyetlen ember, aki követte Keserüt, Atilla István volt . . .

Egy hét alatt százszor és ezerszer megforgatta égő agyában az egymásra torlódó eseményeket és mindig arra eszmélt, hogy nem tud Alda nélkül élni. Már nem törődött a várossal, a jólelkű milliomossal, aki minden skrupulus nélkül vállalkozott arra, hogy lapot alapít számára, Atillával, aki kutyahűséggel ragaszkodott hozzá, egyre csak Aldát látta maga előtt szédítő ifjúságában, szerelmesen és boldogan, szemében a hűség könyeivel, hangjában az odaadás alázatosságával, terveiben a tiszta, szemérmes szűz egyszerűségével, és ime mégis elfordult tőle csukló haraggal és büszkeségében halálosan megsebezve. Százszor is elkezdte a levelét, százszor összetépte, sokszor maniakusan álldogált az ajtaja előtt, hogy elindul, elrohan Aldához, leborul előtte, megcsókolja a fehér lábát, de soha nem tudta kinyitni az ajtót. Gyakran sűrű

könyvek áztatták lesoványodott arcát, aztán napokig csak belül sirt, a szívében és a szive annyit könyezett, hogy sokszor pillanatokra megfeledkezett a dobogásról.

Este valósággal úgy szökött ki a lakásából. Surranva, idegenül bolyongott szülővárosában, furcsán, majdnem értelmetlenül bámult a házakra, amelyeket kívül-belül úgy ismert, mint a legkedvesebb könyvének az oldalait, s most mégis félt, hátha kiugrik valaki az alacsony kapualjak mögül és ráfordul, hogy mit csavarog, leskelődik, mintha valami rosszban törné a fejét. Nem mert senkire sem ránézni, nem figyelt egyetlen hangra sem, pedig az egész város megfürdött a tavaszi est langyos levegőjében, zsongott és zengett az utca, csinos lányok jöttek a varróműhelyekből, itt-ott hangos csacsogás ütötte meg a fülét, de ő mindebből nem értett egy szèrény hangocskát sem. Egyszerre csak ott állt a Galambos-ház rácsoskapuja előtt, a verejtékes homlokát nekiszoritotta a vaskilincsnek, úgy nézett befelé vadul, vágyakozón, örülten, talán meglátja valahol Alda lábának a nyomát, talán megpillant egy rügyezés előtt álló rózságot s ott észreveszi Alda finom ujjainak a helyét, amint kedvesen nyeste, cirógatta, becézte az ágacskát. A villa sötét volt. Vakon és üresen meredt kifelé, lassan sűrűsödő árnyak fonták körülötte az est imbolygó fátylait.

— Senki sincs itt, — gondolta Keserü. Talán elutaztak.

Még sokáig állt a ház előtt, aztán átment a Csóka hidján, amelyet lágyan nyaldostak a sötét hullámok.

A szőlőhegyek sikos utjain botorkált, s ahogy ide szomoruan, panaszosan átpislogott hozzá Csókavár, mint ha reszkető, piciny fényeivel erőt és bátorságot kérne tőle, Keserü egészen megtört, az inai fájni kezdtek, a feje veszettül zugott, elalélt a tavaszi est fűszeres, kábitó illatában, majdnem hanyatdólt, úgy kellett belekapaszkodnia egy vézna cserje ágaiba. Leroskadt a cserje alá és sokáig mozdulatlanul révedezett a hangtalan, fáradt csöndben.

De a nedves földön nem birta sokáig. Most erőszakos vágy kergette, beszélni akart valakivel, Rongyossal, vagy Atillával, Jakab Pállal vagy Fürge Tamással, egy emberi arcot akart látni, nyugodtat, egyszerűt, amelyet nem ziláltak meg a belső küzdelmek, sirni akart valaki előtt, hosszú és végtelen fájdalomról akart panaszkodni. Elindult a város felé. A Kőmives-telepen haladt át, ezt akarta a város most drága pénzen visszavásárolni a villanyosüzem számára, holtott annak idején olcsó áron elprédálta. Láta egy elhanyagolt park közelében az artézi kutat, amely — hiába öltek bele a város pénzéből tizezer koronát — egy pillanatra sem működött. Valahogy a kórház elé került, amelyben egymás hátán henteregtek a betegek, de a város egyéb könnyelmű pazarlásai miatt még mindig nem vette meg a szomszédos telket, hogy a kórházat megnagyobbítsa . . . Egyszerre csak a Cigány-utcában járkált. Megállt, meg akarta állapítani, hogy került ide, emlékezett rá, hogy az imént még a völgyben volt, az egymásba torkolló utcák zavaros la-

birintusain rohant tova, s most már a város legmagasabb részén báméskodik. Halk kopogást hallott, figyelt, a sötétből mintha valaki feléje iparkodott volna. Ez volt a város legszegényebb része, itt laktak a muzsikusok szívésen kopláló családjakkal. Csupa ütött-kopott viskó sorakozott egymás mellé, alacsonyak, kicsiny ablakuak, kéménytelenek, a nyomor nehéz szagát árasztva ki magukból. Keserü nekitámaszkodott egy utcai lámpásnak, a szemét lehunyta, pihent, már nem akart messzebbre menni. Hirtelen arra gondolt, hogy ha most a Cigány-utcában leszurják, ő meg fog halni, és a gyilkosát soha ebben az életben ki nem nyomozza senki.

— Istenem, tekintetes ur, — sopánkodott a félhomályban egy lány, kedves hangocska, csak nincs valami baja? Olyan sápadt, mintha rosszul volna.

Keserü kimeresztette a szemét. Göloncsér Erzsí állt előtte. Az ő cipőjének a kopogását hallotta az imént.

— Jó estét, — mondta zavartan és erősen megsimította a homlokát. Aztán odanyujtotta a kezét a cigánylánynak.

— Hogy kerül erre mifelénk? — kérdezte a lány és ő is egészen odaállt a lámpa alá, amelynek a gyér fénye rá-rávilágított finom, bájos termetére.

— Elbolyongtam és idevetődtem.

Erzsí ragyogó, mély szeme erősen rátapadt Keserü még mindig fehér arcára, amely a lámpa mögött valósággal világított, mint az erdő mélyén a redves fa.

— Talán rosszul van? — aggódott a leány s benső

megindultsággal hívta Keserüt, hogy üljön le náluk néhány percre.

— Nem, nem, — tiltakozott a férfi, — hanem ha terhére nem volna, egy pohár friss vizet kérnék. Egészen kiszáradt a torkom.

Erzsi gyorsan beszaladt a házba. Keserü csodálkozva rázta a fejét, amikor a leány eltűnt a deszka-kerítés mögött. Néhány pillanat múlva visszajött, kezében tálcát tartott, a tálcán egy pohár friss víz volt.

— Tessék, — mondta a lány és nagy, forró szemével gyengéden nézte, hogy Keserü ápolt, tiszta kezével a pohárhoz nyult és azt szikkadt ajkaihoz emelte.

— Köszönöm, nagyon jó volt, — mondta Keserü. Átadta a poharat, elmozdult a lámpa mellől, hogy elinduljon.

— Jó éjszakát, — rebegette a cigánylány.

— Jó éjszakát, — mondta Keserü.

Gyorsan elsietett. Hátra sem nézett, mert akkor talán látta volna, hogy a cigánylány hosszan bámul utána. Törékeny, vézna hátát nekitámasztja a recsegő kerítésnek és úgy néz, néz, majd a szeme pottyán ki, még egyre hívja, csalja vissza a szemével a férfit, mintha ezt az egész lelkével való megfélelkezést Galambos Aldától tanulta volna a szegény, szerelmes cigánylány . . .

VII.

Horpay bukása óta a város legnagyobb eseménye a Csókavári Napló volt, Keserü napilapja. Azelőtt két hetilap versenyzett egymással a közönség szivéért, de egy év óta a Csókavári Napló egyedül állt a piacon és egyedül uralta a sziveket. A lapot szívesen fogadták, még pedig két okból. Mindenki azt hitte, hogy most egy életre-halálra szóló párviadal fog megindulni Keserü és Borz között, másodsor némelyek szentül meg voltak arról győződve, hogy Csókavár minden szennyes pletykája, minden rejtett pikantériája belekerül a lapba, s így nem kell majd a Kossuth-téren korzózni, hogy friss szapulásokat halljon az ember, hanem már kora reggel az ágyban olvashatja, hol bujkált ujabban Borzné, az agglegények csoportja miféle hallatlan inzultust követett el a szegény iparoslányok ellen, hol dőzsöltek hajnalhasadtáig a nős férfiak és a kaszinóban betiltották-e már a hazárd kártyapartikat . . . És ámbár mindebből semmi sem valósult meg, a Csókavári Napló mégis népszerű lett és Keserü újra fontos tényezője volt a városnak.

Annyira fontos, hogy az emberek nem is szerettek többet gondolkodni, s ha mégis valami aktuális ügy volt a szóbeszéd tárgya, flegmatikusan mondogatták egymásnak:

— Tudom is én, hogy kell-e ez, vagy kell-e amaz. . . . Majd megmondja Keserü. Ez az ő dolga.

Az egyetlen ember, aki nem volt megelégedve a lappal, Atilla volt.

— Ez nem városi politika, amit mi csinálunk ebben a Naplóban, ez limonádé, — fakadt ki Atilla s egyre kapacitálta Keserüt, hogy támadjon neki Borznak olyan vehemenciával, ahogy csak tud.

Keserü rázta a fejét.

— Ezt nem teszem, Borz nevét én soha nem fogom kiírni a Csókavári Naplóban. A város az első, s a város nékem mindennél drágább, Borz személyével én nem törődöm. Őt majd agyonütik a saját dolgai.

— Azt lesheted, — mérgeződött a volt iktató, aki azóta, hogy a dohos akták közül kikerült, egészen megfiatalodott. Néki eleme volt a harc. Ő azt szerette volna, ha Keserü méreggel és vérrel irt volna, néki nem volt inyére az okos kritika, a higgadt mérlegelés, ámbár tudta, hogy a csókaváriaknak módfölött imponál Keserü objektivitása és nagy nyugalma.

Ebben az időben került napirendre a Kőmives-telep megváltása a városi villanyosüzem számára. Ámbár ennél sokkal alkalmasabb helyet is ajánlottak a városnak, s épen a Kőmives-telep volt valamennyi között a legdrágább, a főispán érdekeltsége miatt Borz egy izgalmas közgyűlésen keresztülerőszakolta a dolgot.

Atilla diadallal rohant Keserühöz.

— Idenézz, — kiáltotta és egy csomó aktát lebegtetett Keserü szeme előtt. Itt van, olvasd el a Kőmives-telep megváltásának botrányos történetét. Borz egy pillanatra sem maradhat tovább polgármester, mert őt

megvették Kőmivesék, harminc bizottsági tag kisebb-nagyobb sápokat kapott, s buknia kell a főispánnak is, aki a rozoga villájáért ezreket fizettetett ki magának.

— A neveket is tudod? — érdeklődött Keserü.

Atilla hadarni kezdett:

— Tóth, Ernyei, Márkus, Széplaky, Veréb, Fürge, Steiner, Ellárszky, valamennyit megvesztegették.

— Ez csak nyolc, — hitetlenkedett Keserü.

— A többit Jakab Pál tudja.

Keserü szivarra gyujtott és a kavargó füstön át kezdte az aktákat tanulmányozni. Atilla ugy örült, majd kibujt a bőrből.

Borz másfél éves uralmának ez volt az első nagyobb botránya. Tudta, hogy többsége erős és rendíthetetlen. Terveit egyébként sohasem szokta előre, avatatlan fülek előtt elárulni, szeretett meglepetésekre dolgozni és ismerte annyira az embereket, hogy pszichológizálni is tudott.

— Ha panama, hát legyen panama — mondták sokan —, de égjen a villany.

— A villany a fontos — hangzott a városházán —, nem az, hogy mibe került.

A legfőbb érv pedig ez volt:

— Keserü is sürgeti a villanyvilágítást. Nohát most megcsináljuk néki, ne panaszkodjék.

De minthogy Borz egyéb terveket is forgatott az agyában, nagyon szerette volna, ha a Kőmives-telep ügye minden utólagos kavarodás nélkül zajlott volna le . . . Félt Keserütől. Érezte, ha most alulmarad, ak-

kor a jövőben semmit sem lehet majd simán kiharácsoolni.

Mint minden városi ügyet, ezt is alaposan megbeszélte a feleségével.

— Hogy Keserü gyenge ember — mondta Borz —, szó sincs róla. Ez a csöndben, szótlantul, orvul leselekedő emberek fajtájából való. Keserü akkor csap le az emberre, amikor a legbiztosabbnak érzi a pozícióját.

— És azt hiszed, hogy most? . . .

— Nem, talán nem most. Ámbár egészen biztos, hogy Atilla már most szeretne bevonulni a városházára.

Jolán nevetett.

— Ezt az Atillát legjobb volna lecsukatni.

— De Keserü úgy sem hallgat rá.

— Látod — türelmetlenkedett az asszony —, százszor mondtam néked, hogy te rossz helyen tapogatsz. Mit törődöl te Keserü Lajossal? Mért állsz te meg Keserü mellett? Néked már régen le kellett volna mondanod a képviselőt, elfoglalnod az ő helyét, bele kellett volna avatkoznod az országos politikába. Mit bibelődöl te ilyen apróságokkal, Csókavárral, villanyvilágítással, amikor Pestre készülünk, hogy aztán Pestről mint főispán térhess vissza Csókavárra?

— Nem megy az olyan gyorsan, ahogy te gondold, — nyugtatta meg Jolánt az ura.

— De így sehogysem megy.

Borz egymásután dobálta el a félig elszitt cigarettákat. Szerette a feleségét, aki ügyesen csiholta ki belőle a rejtett energiákat és gyakran szunnyadozó vé-

rét erősebb keringésre kényszerítette. Magát a durva, nyers erőnek tartotta, a feleségét a diplomatának, aki eszes, simulékony, hajlékony, vakmerő, most azonban inkább ő akart diplomatikus lenni.

— Meg kell tudnod, mik a Keserü tervei. Hidd el, hogy erre most égető szükségünk van.

Jolán egy pillanat alatt felfogta a szituációt.

— Rá fogom venni, hogyha már mindenáron támadni akar valakit, támadja meg Váryt.

Borz egészen elképedt.

— A főispánt?

— Meg kell ingatnunk a főispánt. Ez az első lépésünk. És Keserü lesz ebben a mi segítő társunk.

Borz hitetlenül nézett kiugró szemével a feleségére. De az asszony már nem töprengett tovább, felöltözködött, megcsókolta az urát és magára hagyta. A polgármester lelkendezve nézett utána, de Jolán nem fordult meg az utcán. Ment egyenesen Keserühöz.

— Eljöttem az ellenségünkhöz, — mondta Keserünek, aki sehogysem tudta hirtelen zavarát eltitkolni. És erősen megszorította az álmélkodó férfi kezét.

— Én nem vagyok az ellensége senkinek sem, — dadogta Keserü, Ádámnak sem. Így tartottam jobbnak. Menjen ő a maga útján, én is megyek a magamén.

De a bensejében ezt gondolta:

— Az ura küldte. Vajjon mit akarhat?

— Ádám sohasem haragudott magára és ő esett kétségbe a legjobban, amikor maga lemondott az állá-

sáról. Azóta sincs betöltve a maga állása. Keserü Lajos akkor megy vissza a városhoz, amikor akar. Ennek semmi akadályja.

Keserü nevetett.

— Köszönöm. Jól érzem magam itt is.

Jolán közelebb ült hozzá.

— Mi az ördögöt akarhat tőlem? — töprengett belül Keserü.

Az asszony nem is titkolózott sokáig. Minden rosszat, amit tudott, elmondott a főispánról. És végül tisztára az ő kapzsi önzésének, amellyel szemben Csókaváron mindenki tehetetlen, tulajdonította a méregdrága telepvásárt.

Keserü kinosan feszengett a helyén.

— Higyje el, mindnyájunk érdeke, hogy a főispán pusztuljon innen. És maga akkor tenné a legnagyobb szolgálatot Csókavárnak, ha megtámadná Váryt. Ez az én véleményem.

Keserü elutasítóan intett a kezével, de azért ezt mondta:

— Majd gondolkodom a dolgról.

Borzné most a Keserü hangján próbált beszélni:

— Mert a városunkért mindent fel kell áldoznunk. Érdeket, pénzt, sőt szerelmünket is. Hitvány ember, aki másképp beszél Csókaváron.

Keserüt most már boszantotta ez a vakmerőség. De azért türtőztette magát. Nem szólt többet, hallgatta az asszonyt. Jolán a hallgatást beleegyezésnek vette s mindjobban nekibuzdult.

— Legyünk jó barátok, édes Lajosom. Tudom, hogy magának is sok baja, szomorúsága van . . . Hallotta, hogy Alda férjhez megy?

— Alda? — kérdezte Keserü és meglepetten, minden izében reszketve nézett Borznéra.

— Nem hallotta? Somogyi Dénes, a házi orvosuk . . . nem hiszem, hogy ne hallotta volna. Egész csöndben meg is tartották az eljegyzést. Nem volt ott más, csak az öreg Galambos, Somogyinak egy távoli nőrokona, meg Galambos Tóni, Alda bátyja. Pestről hívták haza. Ugy tudom, hogy a nyáron meg is esküsznek.

Keserü szédülni kezdett . . . Legjobban szeretne volna torkon ragadni ezt az asszonyt és görcsös kezének egyetlen szorításával örökre belefojtani a szót. De csak forgott előtte a világ, sápadtan süppedt belé a karosszékbe és most már érdeklődést eröltetve unszolta Jolánt, hogy mondjon még valamit Aldáról, nem egészen ifju vőlegényéről, az eljegyzésről és Galambos Tóniról, akivel együtt járt iskolába.

— Megirhatja a lapjában, — ajánlta Jolán, amint sebesen fölkészülődött, hogy eltávozzék . . . De aztán a főispánról se feledkezzék meg!

Künn az utcán pedig öntelten, sikerében kéjelegve gondolta:

— Na, ennek ugyan alaposan elvettem a kedvét attól, hogy az uramat megtámadja.

Keserü egész estig szótlánul ült a karosszékben, aztán hirtelen elhatározással összetépte a panamaaktákat.

VIII.

Atilla már tiz napja ki sem mozdult az Ezüst Bárányból. Éjjel-nappal tivornyázott, a Gölöncsér-bandája már tökéletesen kimerült, úgy szökdöstek el mellette az elcsigázott cigányok, de Rügyire, a nagybögősre vigyázott, azt galléron csipte, ha ki akart oldalogni a kávéházból és visszahurcolta. Végig a Kristály-utcán napokig nem lehetett egyebet hallani, mint a bőgő fáradt hörgését, Atilla hatalmas hangjának zugását, az összetörött üvegek lármás csörömpölését. Rügyi, ha összeesett, a kávéház piszkos padlóján aludt, ilyenkor Atilla is leült egy székre és úgy szunnyadt iszonyu éberségben egy ültő helyében, hogy a ravasz cigány el ne inálhasson.

— Meghalok, tekintetes uram, — panaszkodott Rügyi, s olyan siralmas arcot vágott, mintha a halálos ítéletét olvasták volna föl előtte.

— Hát akkor meghalsz, — vélte Atilla. Ne félj semmit, nem esznek meg a varjuk, meg a kányák, úgy eltemetünk, hogy föl sem támadsz soha.

A tizedik nap este odasompolygott Atilához Rongyos. Levél volt a kezében, azt átadta Atilának.

— A tekintetes polgármester ur küldi, — sugta Rongyos.

Atilla föltépte a levelet. Keserü kérlelte benne, hogy hagyja már abba a duhajkodást, különben is beszélni akar vele.

— Mondd meg neki, — harsogta Atilla, hogy ez

boszu az összetépett aktákért. Fujja föl a lapját, én többet egy vak betűt sem irok bele. Érted?

Rongyos nagyot nevetett, aztán megvitte az üzenetet Keserűnek. Még pedig ilyenformán:

— Azt mondta az ügyvéd ur, hogy fujja föl az anyját, ő már egészen megvakult.

Keserű olyat kacagott, hogy Rongyos is vigyorgni kezdett.

— No most értelmesen beszélj, Rongyos!

A siheder összeszedte az eszét. Gondolkodott, majd röviden csak ennyit mondott:

— Részeg.

Keserű látta, hogy Atilla egészen megvadult, pedig nagyon szeretett volna vele beszélni. Enyhe júniusi est volt, egyedül csatangolt a város szélén, a csókavári erdő közelében, amelyet mint egy ezüstös pántlika szelt át a Csóka. Sokáig bámult a vízbe, majd lassan visszament az Ezüst Bárány elé, újra beküldte Rongyost, s amikor Atilla még mindig nem hederített rá, hazament és lefeküdt aludni.

Másnap otthon maradt és szakadatlanul dolgozott. Irt, korigált, olvasott, az egész lelkét bele akarta ölni a munkájába, pedig a lelke egy pillanatig sem volt ott. Isten tudja, hol kalandozott. Egyszer Kocsis János szobájában, amint recsegő hangon esketi meg a szerelmes párokat, aztán a templom körül, vagy a Csóka partján, ahol valamikor régen olyan sokat sétálgatott egy büszke leánnyal. Látta a Galambosék viruló kertjét, amint a nap ráhinti szétfosló aranyát a virágokra,

látott egy negyven éves férfit, aki minden megindultság nélkül áll egy sápadt leány mellett. Kocsik robognak a Kossuth-térről, a Kristály-utcán át, végig a városon, a szőlőhegyek felé, a Galambos-kastély előtt megtorpannak a lovak és hirtelen megállnak . . . Ott a főispán, diszes jelzőkkel gratulál, ott van Horpay Bálint, aki még mindig a város lelegegánsabb gavalérja, hangosan fecseg Borzné, hogy magára terelje a figyelmet, Jakab Pál a tűzoltótorony dolgában interpellálja a polgármestert, aki fakón bámul a juniusi napban vibráló levegőbe . . . Aztán dökögve, álmosan indul el a vonat, pöfög, füstöl, rikácsolva füttyent, míg a szőlőhegyek mögött eltűnik a bámuló szem elől . . . Ma van Alda esküvője.

Minek menjen közénk, minek mutogassa magát, miért tegyenek rá megjegyzést, miért hallja, hogy sajnálják? Ugyis lát mindent, ugyis tisztán hall minden hangot.

Éjfél előtt kiment a lakása elé sétálgatni. A hold, mintha sajnálta volna a szegényes Csókavárt, ezüst palástot borított rá, amely olyan tisztán ragyogott az éjszakában, mintha igazi vert ezüstből lett volna. Az ég pihent, mély kékje szeliden festegette meg a levegőt, olyan volt az éj, mint egy halk, tavaszi alkonyat.

Keserü elindult. Lassan vonszolta magát, a térde reszketett, a szive kimondhatatlanul fájt. Egyre egy száguldó vonat robogását hallotta, kopár hegyek meredélyeiről mint egy óriási, kivilágított sárkány integetett feléje lobogó tűzszemével a vonat. Ebben utazott

Alda. A hegyek lábánál csendesen szunyókált óriási ágyában a tenger. Ha reggel kitekint a vonat ablakán, a nap tüzében sziporkázó hullámok milliárdnyi gyöngyei köszöntik a szomoru Aldát . . .

Az Ezüst Bárány előtt mély csönd volt. Ott benn csak alig lézengett egy-két ember. Gölöncsér már régen hazament, Rügys pedig az imént szökött meg Atilla mellől. Ami nem jelenthetett egyebet, mint azt, hogy Atilla elvágódott, elaludt s most két napig hortyogni fog, mint a bunda.

Keserü kinyitotta a kaput. A kopott szőnyeggel leborított lépcső alján szundikált Rongyos. Keserü megrázta a vállát, Rongyos fölugrott és ijedten dörzsölgette a szemét.

— Polgármester ur! — mondta, amikor észre tért.

— Menj be és keltsd föl Atillát. Ha nem ébred föl, emeld a válladra, mint egy zsákot és hozd ki.

Rongyos esetlen testét sebesen lóditotta előre. Vagy tíz perc múlva visszajött. Hangosan röhögött, torz száját úgy kítátotta, mintha annak az öbléből akarná előteremteni Atillát.

— Olyan nehéz az polgármester ur, mintha kőből volna a bőre alatt. Nem lehet azt onnan kihurcolni.

Keserü apatikusan nevetett.

— Hát akkor hagyjuk.

Kifelé indult, de a kapuból visszafordult.

— Hol lakol te, Rongyos?

— Itt lakom én kérem, a lépcső alján.

És boldogan mutatta, hogy még szőnyeget is te-
regettek a dereka alá.

— Na jöjj, kísérj haza! Fáradt vagyok.

Elindultak. Rongyos hosszú testét görnyedten
előredöntötte, mintha most is a hátán volna a nagy-
bőgő. Emiatt egy lépéssel állandóan Keserü előtt bo-
torkált.

— Ne siess úgy, — szólította Keserü.

De Rongyos nagy igyekezettel cepelte a láthatat-
lan bőgőt. Végre Keserü kénytelen volt belekarolni. A
madárijesztő egyszerre csak elfogultan pislogott Ke-
serüre.

— Mindig a lépcsőn alszol? — kérdezte Keserü.

Rongyos nagyon összeszedte magát, hogy meg ne
haragudják rá a polgármester.

— Nyáron. Csak mindig nyáron. Télen a kemen-
cében alszom a cigányoknál. Vagy a ruhatárban, ha
bál van a nagyteremben. Ott jól lehet aludni, csak a
goromba ruhatáros meg szokott egy kicsit rugdosni.
De nekem ez nem fáj.

— Bizony, ez már nincs máskép. Az embert meg-
rugdossák.

— Az urakat is? — kérdezte Rongyos . . . Ej, az
urak, — mondta irigykedve, sok jó pecsenyét esznek
és vastag szivarokat szivnak. Egyszer hozott nékem a
primás Párisból egy szivart, azt hazudta, hogy tiz
frank az ára, pedig rossz, német szivar volt. De azért
úgy füstöltem el, mintha párisi volna. Van nékem
eszem . . .

És nagyot röhögött a markába.

— Persze, — toldotta Keserü, az ize azért német volt.

— A szaga meg párisi, — dicsekedett Rongyos.

Hogy az ilyen hajléktalan koldus is mennyire őrzi az illuzióit! Keserü illuziói már izetlenek voltak és az illatuk is elpárolgott.

— Ah, Páris, — sóhajtotta Rongyos, de olyan szivből, hogy Keserü meglepetten nézett rá.

— Mi bajod Páriszal?

— A primás megigérte, hogy engem is elvisz magával, aztán a banda kiutazott, engem meg itthon hagytak. Milyen jó lett volna Párisban vinni a nagybögöt.

— Ha minden reményünk teljeseádnék, akkor nem volna mit kíváánnunk. Szerettél-e már, Rongyos?

A síheder méltatlankodva dörmögte:

— Ne csináljon belőlem bolondot, polgármester ur.

— Igazad van, bolondság. De vajjon igazán bolondság-e?

— Hát mi az ördög volna? A Rügyl Eszter szeretője volt a főispáni titkár urnak. Aztán mielőtt megszületett volna a gyereke, elmérgezte magát. Ugy meghalt, mint a pinty.

— Ismerted?

— Hát a nagybögősnek volt a testvére. Szép, erős leány volt.

Keserü nem faggatta tovább a legényt. Sokáig hangtalanul ballagtak egymás mellett, végül Rongyos megállt és így szólt:

— Na, én most visszamegyek.

— Fáradt vagy?

— A fene mászkáljon egész éjjel. Aludni is kell.

— Igazad van, Rongyos, — hagyta helyben Keserü. Hát csak siess a lépcső alá!

Ugy irigyelte tőle az Ezüst Bárány szellős lépcsőházát. Benyult a zsebébe, egy husz koronás aranyat nyomott a Rongyos markába.

— Köszönöm, — hebegte a nyomorult.

Gyorsan elkapta Keserü kezét és megcsókolta. Aztán futni kezdett, mintha kergették volna. Csak később kiáltotta vissza a lassan elboruló éjszaka mélyéből:

— Szép álmokat, polgármester ur!

Keserü még egymagában ödögött egy darabig. Lassan hazavánszorgott s amikor otthon a tükörben meglátta a saját arcát, hangosan zokogni kezdett. Egész teste úgy rángatózott, mint az epileptikusé.

IX.

A csókavári erdő tisztásán fölszálló rakéták színesre festették az áprilisi éjszakát. Hangos kurjantások hallatszottak az erdő öléből, a szőlők aljáról, a Csóka medréből és a város szívéből, amely kéjesen ringatózott a villanyvilágítás sárgás, tejfehér és halványvörös fényében. A Kőmives-telepen lázas munka folyt, a gépek zugtak, a széles, nehéz szijak pattogtak, sűrű drótfonalak vitték szét a város minden részébe a világossá-

got, az utakon, utcákon, tereken, parkokban, nyurga póznák ácsorogtak és a tömött rajokban hullámozó tömegeket színes villanyfényükkel köszöntötték . . . Senki sem akart lefeküdni, délután ötkor kezdődött az ünnep és éjfélkor még javában tartott, az urak lázasan buzgólkodtak, hogy ezt a napot, amelyen a pislogó petróleumot a nappal vetekedő villany váltotta föl, emlékezetessé tegyék Csókavár történetében.

— Történelmi napokat élünk, — mondogatta fűnek-fának Kocsis János, aki úgy viselkedett, mintha belőle áradna a villany s az ő fényes tehetsége nélkül a város még mindig a középkori sötétség mélyében sinylődne.

Sör, bor patakokban folyt. Mindenki annyit ivott, amennyi beléje fért. Ez a város ajándéka volt. Kora délután kengyelfutás, zsákfutás, cserépverés, szépségverseny, tombola szórakoztatta a népet. Borzné viruló szépségével és leereszkedő kedvességgel mindenkit elragadott, úgy ünnepelték, mint Csókavár koronázatlan királynőjét. Szegényhez, gazdaghoz egyformán volt egy bájos szava, a díjakat, érmeket ő osztotta szét a nyertesek között, azokra, akik nem nyertek, virágokat szórt, s ezek kedvesen visszaszórták ő rá a virágokat.

Az ünnepet diszsonáns hang nem zavarta. Alig két év leforgása alatt valóra vált a régi álom. Borz diadala tetőpontján állt, ma agyonverték volna azt az embert, aki ő rá egyetlen becsmérő szót mert volna kiejteni.

A tisztást öt hatalmas ivlámpa sugarai szórták

tele villámló fénynyel. A téren Csókavár legszebb hölgyei sétálgattak, Gölöncsér bandája egyre-másra huzta a csiklandós nótákat, sokan táncoltak, a zugó lárma betöltötte az éjszakát, amely langyos volt, mint a félénk szüz első csókja.

— Menjünk, — sugta Fürge Tamás a polgármesterné fülébe.

Jolán éles szemét végigjáratta a mulatókon, aztán lassan elindult. Az erdőben csatangoltak, szorosan egymás mellett, rebbenő párok surrantak el mellettük, fojtott nevetés szállt feléjük, a muzsika foszlányai szétoszlottak az éjben, mint az erdő mélyén a gerle-kacagás.

— Menjünk vissza, — mondta Jolán, de Fürge átkarolta, forró arcát az arcához szoritotta és hosszsan, szenvedélyesen csókolta a száját . . . Jolán elfult, egész teste megvonaglott, de a férfi nem eresztette... Aztán leültek az ut szélére és sokáig nem szóltak egymáshoz.

— Láttad Somogyinét? — kérdezte később Jolán. Ugy-e milyen rút lett?

— Rút, — mondta Tamás hangsúlytalanul. Nagyon rút.

— Hát én fogadni mernék, hogy megcsalja az urát Keserüvel.

— Csakugyan, nagyon sokat voltak együtt.

— Megcsalja. De az ura rideg, kegyetlen ember. Én ismerem. Ez lesz a halála Keserünek.

Fürge felugrott. Hirtelen arra gondolt, hogy néki

meg Borzzal gyülik meg a baja, ha valaki véletlenül észrevette őket.

— Jőjj, drágám, — unszolta Jolánt, Vagy tiz percnyire vagyunk a tisztástól. Valaki kereset bennünket.

Megfogta Jolán telt, puha karját és gyengéden felemelte. Ekkor éktelen zshivaj, kaotikus lárma és sívalkodás tört át hozzájuk az erdő fáin keresztül. Hirtelen vak sötétség fonta át őket, a gyéren átvillanó fénysávok eltűntek s a lárma egyre nőtt, erősödött, éles sikoltások, bátor férfihangok és egy fejvesztett tömeg hömpölygő ordításai hullámozottak a levegőben, amint kábultan és ijedten futottak egymás mellett az örült hangok irányába.

— Mi történt? — hörögte Jolán és fáradt, elcsigázott inai már alig bírták a rohanást.

— Valami katasztrófa, — dadogta Fürge Tamás. Sötét a város.

A tisztás megrendült a vad, tomboló emberforgatag döbbenetes zugásában. Gyáva férfiak rohantak előre, kényes hölgyek finom lábacskaikat durva férfilábak taposták, az éjszakai pánik minden kinja és gyötrelme szétfutott a városban, ráült az emberek agyára, értelmetlenekké tette őket, még egyre halálról és katasztrófáról ordítottak, holott már réges rég kiderült, hogy nem történt semmi, csak a villany aludt el. A telepen valami zavar támadt s a villanylámpák az egész városban lehunyták szemüket.

A telep előtt makacsul várta a tömeg a hiba kijavítását.

— Hát mi lesz? — kiáltották türelmetlenül.

— Gyujtsák meg a lámpákat! — harsant fel a sötétségben.

— Miféle gépek ezek? — gunyolódtak sokan.

— Éljen Borz Ádám, a villanyvilágítás atyja!

— Szép kis ünnepség!

— Űsse meg a menykő az egész telepet!

A gépek körül gyertyafény mellett ideges munka folyt. A mérnök németül beszélt, ami csak rontotta a hangulatot. Amikor a künn ácsorgó tömeg megtudta, hogy a német mérnök a hibás, ezt kiáltotta:

— Agyon kell verni a németet!

Borz halálsápadtan állt a dinamógép mellett. Hallgatta a szakszerű magyarázatot, egy árva betűt sem értett belőle, csak azt tudta, hogy ez a botrány többet árt neki, mint a Csókavári Napló legizőbb cikke, amely ezt, vagy amazt a reformot sürgette.

Jolán is odaért a telephez. Haja lebomlott, arca lángolt és maga sem tudott róla, hogy selyemszoknyája a térdétől a lábfejéig föl volt hasitva. Ki volt kelve önmagából, egyszerre csak az az érzése támadt, ha most itt valaki a zajló sokaságból fölismeri, akkor meglincselik. Néhány perccel előbb hallatszott el az első vád, hogy a gépek ócskák, rosszak s az árát a városházán ellopták. Atila furta magát a tömegbe, egész nap nem vett részt az ünnepben, de amikor a pánik támadt, kirohant az utcára, diadalmasan bömbölte mindenkinek a fülébe, hogy kiselejtezett gépeket vásároltak, hogy ezért felelősségre kell vonni a polgár-

mestert, az ő bűnös klikkjét s mindenkit, aki ezt a szégyent hozta Csókavárra. Jolán hallotta a kegyetlen szavakat, felismerte Atillát, aki vérvörös arccal és tajtékzó szájjal állt a gépház lépcsőjén. Mögötte vagy száz ember feketéllett, mintha be akartak volna törni a gépházba. Az asszony ebben a pillanatban eltépte magát a vacogó Fürge Tamás mellől, ruganyos teste, mint a leopárdé siklott át a zajongókon, Atillát lelökte a lépcsőről, hirtelen ott termett a verejtékes, lázas munkában izzó német mérnök előtt és messzecsengő hangon kiáltott rá:

— Nesze a gyalázatért!

Villámgyorsan emelte fel a kezét s teljes erejéből belesujtott a mérnök arcába. A sovány, keszeg ember megtántorodott, bambán meredt a perzselő szemü asszonyra, a tömeg tombolni kezdett, éljenezte az imádott Borznét, a drága várost, a kitünő polgármestert, még az ájuldozó Fürge Tamást is megéljenezte. Jolán ragyogó arccal állt a gépház ajtajában, épen mondani akart valamit, de mielőtt kinyithatta volna a lázban kisebzett száját, az egész város területén újra kigyultak a lámpák. Harsány nevetés hömpölygött szerte, mindenki föllélekzett és egyszerre babonás rajongás vette körül Jolánt, aki megjavította a gépeket, megbüntette a hanyag mérnököt, az ünnep — hála a polgármesternének — méltó pompájában zajlott le, a villanyos lámpák pedig még másnap déli tizenkét órakor is derüsen égtek Csókavár utcáin . . .

X.

Hogy egy szegény, földhözragadt, csókavári cigány miből élt, annak az isten a megmondhatója. Az Ezüst Bárány gavallérjai csak megszámlálva szórták a pénzt, a bankónak a cigány homlokára való ragasztása már régen divatját multa, a cigány épen olyan mesterembere volt a hegedűjének, mint az asztalos a gyalunak. Aztán ha valaki pénzre is tett szert, azzal fölszaladt Pestre, ott hágott a nyakára fülledt, éjjeli mulatókban, ahol az ügyes nők még a bőre alól is kicsókolták a pénzét. Eleget panaszkodott emiatt Gölöncsér, akinek tizenkét gyereke volt, egyik egészségesebb, mint a másik, bizony sok hegedűhurnak kellett elkopni, elnyüni, amíg mind a tizenkettő jóllakott. Télen egy-két hétre fölszagtak Pestre, ilyenkor a didergő, rongyos cigánygyerekek, mint az éhes farkaskölykek, a város széleiről belopóztak a Kossuth-térre, a Kristály-utcába, az Ezüst Bárány elé és cincogó hegedűikkel csaptak le a gyanutlan járó-kelőkre.

Hideg, fagyos decemberi este volt, a lurkók piszkos körmeiket fujva loholtak haza. Az egyiknek a lába lógott ki a cipőből, a másiknak a háta közepét riszálta a szél, a harmadiknak a nadrágja volt a kelleténél szelölősebb. De azért a sötét szemük úgy villogott, mintha semmi bajuk sem volna.

— No mit kerestél, Pali fiam? — kérdezte Gölöncsérné, egy elszáradt, köhögős asszonyka, akibe már csak hálni járt a lélek.

— Én negyven fillért kerestem, — mondta Pali s odaadta a pénzt az anyjának.

— Hát te Rudi?

— Én meg harminchatot.

— És te, te maszatos Jancsi?

— Huszonnégyet.

— Treszka, — kiáltotta az asszony, szaladj a boltba és hozz vacsorát.

Egy borzas fejü lányka bujt ki valahonnan a rosszul világított szoba egyik vackából. Átvette a pénzt és eliramodott. Megvacsoráztak, a porontyok, ki a földön, ki a bölcsőben, ki a vetett ágyban, elaludtak. Este tizkor csak Erzsi ült az asztalnál, kézimunkával a kezében s a petroleum-lámpába bámult.

— Feküdj le te is, — biztatta az anyja.

Erzsi nem szólt.

— Majd elsorvadsz, ha mindig az urakra gondolsz. Már olyan sovány vagy, mint a deszka.

A lány csodaszép, fekete szemét, amelyben mint apró gyémántok csillogtak a könyei, ráemelte az anyjára.

— Már nem gondolok rá.

— Jobb is, — vélte az anyja. Az urak mind gazemberek. Megejtik a szegény ember lányát, aztán cserben hagyják. Hej, de szép, melles lány volt a Rügyi Eszti, mégis belekerült a földbe. Vigyázz a bőrödre!

— Az az ur nem olyan ember, — mentegetőzött Erzsi.

— Hát miféle?

Erzsinek felderült az arca.

— Olyan annak a keze, mint egy kislányé. A szeme meg olyan tiszta, mint a harmatos ibolya. Aztán ha beszél, nincs olyan hegedű, amelyik szebben zengene, mint az ő hangja. Ilyen ember az. Nincs annak párja Csóka-váron, édes anyám.

A fejét lehajtotta, úgy zokogott, az asztal is rengett bele. Gölöncsérné száraz, érdes kezével simogatta a lánya koromsötét haját.

— Így szereted? — kérdezte az anyja.

A lánya csak sirt. Nem nézett többet az anyja elborult, fáradt szemébe.

— Ne bőgj, — kiáltotta Pali félálomban, aludni akarok.

Szél süvöltött odakünn. Az ablakok reszkettek, mintha megkopogtatta volna valaki kívülről. Erzsi odabámult, de nem látott senkit.

Sokáig nem szólt egyőjük sem. Akkor Gölöncsérné fölállt, az ütött-kopott almáriom fenekéről piszkos kártyákat szedett elő. Ha nagyon szomorú volt, pedig legtöbbször az volt, akkor a kártyáival szórakozott.

— Hát hallgass csak ide, — mondta a lányának, és a szeme hirtelen csillogni kezdett, amint belemerült a vánnyadt lapokba és babonás hókuszpókuszszal rakosgatta őket maga előtt.

Erzsinek tetszett, hogy az anyja kártyát vet neki. Hangosan elnevette magát, majd ő is megtapogatta a kártyákat.

— No, mit mond? — kérdezte a lány.

— Azt mondja, — felelte a vén cigányasszony zavatosan és összefüggéstelenül, hogy egy kis lányka marad anya nélkül. Apró jószág, alig több három-négy évesnél, uri poronty. Nagy zivatar van a Csókán, valakinek a csónakja belevész. De ezt senki sem látja. Csak egy magas, erős ur sétál a temetőben, de akkor már ott a kislány, ráborul az anyja sirjára, látja ezt az ur, fölkapja a gyermeket és elrohan vele . . . No, idenézz, Erzsi, látod itt ezt a szivkirálynét, ez itt te vagy . . . És tudod-e, mit jelent ez?

— Mit jelent? — kérdezte elhülve a leány.

— Azt jelenti, hogy te leszel az anyja annak a lánynak s minden vagyona te rád száll.

Erzsi telt szájjal kacagott.

— Ez nem jó, még egyszer!

Az anyja újra összekeverte a kártyákat, majd így folytatta a meséjét.

— Az ám, idenézz! Most már a szivkirályné itt van legfelül. Te a felesége lettél. Jobban szeretett téged, mint a lányát. De jöttek a városból feketeruhás urak és jött a pap és a minisztráns gyerekek a tömjénnel, a harangok zugtak, a kocsik robogtak és messziről nagy fény verődött be a szobába . . . Várj csak, ne bólogass! Megint itt a szivkirályné. Néked minden ur kezét csókolta. Érted? Lehajoltak és megcsókolták a kezedet.

Erzsi most már úgy nevetett, hogy a Treszka kibujt az ágyból.

— Édes anyám, én is férjhez akarok menni.

— A pizskafához, — fenyegetőzött az öreg asszony.

De azért Treszka úgy fülelt a paplan alatt, mintha néki szólt volna a kártya.

— Most nézzük harmadszor, — kérte Erzsi.

— A harmadik az igazság, — nevetett Gölöncsérné s a fogsora úgy ragyogott a ráncos szája mögött, mintha tizenhat éves lett volna . . . Vigyázz! A szivkirályné mellett kincs, a kincs mellett vándor, a vándor mellett puska, a puska mellett ház . . . Tudod-e mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy sok, sok pénzed lesz, de majd el akarják tőled venni, mert azt mondják, hogy a törvény ezt nem engedi, hogy a Gölöncsér lánya ennyi tenger kincset kapjon. De akkor . . . Ez már nem jó, itt ez a puska, ez valami gyilkosságot mond, de a vége megint jó, a ház a békét, a megelegedést, a nyugalmat jelenti.

Erzsi bámészan nézett az anyjára.

— Hát igazán szerencse vár rám?

— Mondom, hogy szerencse, csak el ne sorvadj addig.

— És te hiszed ezt, anyám?

Az asszony köhécselni kezdett.

— Hiszem-e? Hát inkább a kártyát hiszem, mint a hegedüt. Mert a hegedü csak szegénységet hoz, a kártya meg gazdagságot ígér.

— Gazdagságot, — merengett Erzsi, s többet nem szólt.

Az anyja lefeküdt. Ő még ébren maradt egy

ideig, gyorsan elmondogatta magában azt, amit az anyjától hallott, aztán ő is levetkőzött. Keskeny, tiszta lábacskaát sokáig kilógatta a vékony paplan alól, átfázott, majd reszketni kezdett, a fogai egymáshoz verődtek, úgy rázta, tépte a hideg, mintha egész éjjel egy ingben, meztláb állt volna künn a decemberi éjszakában, arra leleselkedvén, eljön-e még erre egyszer bolyongásában az az ember, akinek a keze érintése olyan szelid, bársonyos, mint egy ártatlan kis lányé.

XI.

Alda egész nap a zongora mellett ült és játszott. Sokszor csak gépiesen mozogtak az ujjai a billentyükön, a lelke egészen másutt volt, a hangokat nem is hallotta, isten tudja, hol kalandozott . . . Az arcán feltűnő sápadtság ömlött el, az egész valóját nyugtalanító idegesség töltötte be. A multba temetkezett, valamit ott felejtett magából a multban, egy sóhajt az őszi napfényben reszkető verandán, egy emléket a Csóka partján, egy csókot a letarolt kertben. Már a virágaival sem törődött, csak az öreg Galambos csatangolt közöttük, kisé görnyedten, fájós lábát nehezen vonszolva maga után és elfuló hangon köhécselve . . . Több, mint két év telt el a házassága óta. Szeptember volt, kis lánykája, a piciny Klárika, egy drága, édes csöppség, amilyen nem volt több az egész városban, üde és eleven, virgonc és beszédes szemü, kedves hangon pötyögött mellette, de Alda alig szólt hozzá. Sokszor zokogni szeretett volna,

de égő és boldogtalan szeme száraz volt, csak a szive sirt. Így tengődött napról-napra, az urát nem szerette, Somogyi hideg, mogorva ember volt, ifjuságának dele már rég elszállt a feje fölött, amikor elvette Aldát, egész nap a betegei után futkosott, este fáradt volt és korán ágyba dőlt.

Sokat gondolt arra a régi, áprilisi napra, amikor Keserüvel legutoljára beszélt. Körülöttük mulató tömeg, az ura egy kollegájával vitatkozott, Borzné melegen mosolygott mindenkire, ekkor néhány üres, sablónos szót váltottak, az ura is odajött, kezét fogott Keserüvel, ez volt az egész. Semmi. De egymás szemébe néztek, vagy talán inkább ő nézett Keserü szemébe, amely tiszta és nyugodt volt, mint nyári napnyugtakor a Csóka vize. Semmit sem tudott kiolvasni belőle, sem haragot, sem elkeseredettséget, sem szerelmet. Vajjon milyen volt az ő szeme? Tiszta-e? Nyugodt-e? Vagy talán félelem villant meg benne?

Mindig szeptemberben jött Csókavárra a Küke-mezey társulata. Rongyos széthordta a színlapokat, amikor Alda kezébe is került egy, busan olvasgatta az ismert neveket. A Falu rosszát játszották. Az ura nem volt otthon, trachoma-uton járt a közeli falvakban. Az atyjának mondta, hogy jó volna, ha este elmennének az első előadásra.

— Nem bánom, — vélte az öreg és megsimogatta a lánya fehér arcát.

Az Ezüst Bárány nagyterme estére zsufolásig megtelt. Ott pipeskedett Borzné, s hogy diadala ebben

is teljes legyen, FÜRGE Tamásnéval ült a páholyában. Jakab Pál a tűzoltóőrmesternek és legényének adott utasításokat. Ellárszky Sebestyénnek sorban gratuláltak, hogy ő lett az első a Kossuth-szobor pályázaton. Fiatal, tehetségtelen szobrász volt — az atyja Borz intim hive, — afféle helyi nagyság, a polgármesterné vitte előre, s már hetekkel előbb mindenki tudta a városban, hogy Borzné kedvese miatt a nagynevű, pesti pályázók le fognak maradni. A lelkes ifjak az utolsó állóhelyet is elfoglalták s lázas szemmel beszéltek Kézdy Juliskáról, a legszebb primadonnáról, Dezséry Gyuláról, aki a leghiresebb kómikus volt akkoriban és Csiky Imréről, aki az intrikusokat játszotta.

Kocsis János hangosan beszélt Keserüvel.

— Egy cikket akarok írni a lapodba a Kossuth-szoborról. Láttad a pályázatokat?

— Láttam — mondta Keserü közönnyel és megsze elbámult a főjegyző feje fölött.

— Hát akkor tudhatod, hogy a Sebestyén terve dicsősége lesz a városnak.

Keserü mindenképen le akarta rázni a nyakáról a főjegyzőt.

— Csak ird meg, ki fogom adni.

Kocsis elsompolygott s lassan odafurakodott Ellárszky közelébe, aki szerény külsejű, szőke emberke volt.

— Hallod-e, — intette magához a szobrászt.

— Parancsolj! — mondta alázatosan Ellárszky, aki bizony maga sem volt egészen tisztában a dologgal,

legfeljebb sejtette, hogy jutott ehhez a nagy kitüntetéshez.

— Épen most beszéltem Keserüvel. Megmondtam neki, hogy meg ne merjen támadni. Tudod, én rám mindig hallgat. Az én tanácsom nélkül sohasem irt városi ügyekről. Na, ne félj semmit! Elintéztem.

— Hálásan köszönöm, — rebegette Sebestyén.

— Ha ma is elalszik a villany, jaj, erre nem is jó gondolni, — aggódott Jakab Pál, aki nagy buzgalommal vizsgálta az ivlámpákat, amelyek hol égtek, hol nem égtek. De rendszerint olyankor aludtak ki, amikor a legnagyobb szükség volt a világosságra.

— Te tüzkisértet, — csufolták Jakabot.

— Ha elalszik, elalszik, — mondta Atilla. A polgármesterné két szeme jobban bevilágítja a mi városunkat, mint az ura villanyvilágítása.

Ezt már halkabban mondta, de a körülötte állók jól hallották. Sokan csendesen mosolyogtak, mások haragosan néztek a szabad száju öregre.

Alda szorongva ült a helyén. Csak előre nézett a fakó függönyre, de azért tisztán hallott minden szót. Hallotta, hogy itt járkál körülötte Keserü, félt, hogy észreveszi, de kívánta, hogy jönne melléje, szólna hozzá néhány szót és bocsátana meg néki . . . Maga sem tudta miért, egy enyhe, csendes, megbocsátó szót szomjuhozott, mintha ettől vigabbá vált volna az élete, elmult volna a kétségbeesése és reményt vesztett napjai derüebben peregtek volna le . . . Már játszottak a szinpadon, már Dezséry elmókázta Gonosz Pistát,

Kézdy Juliska elénekelt a Finum Rózsit, amikor érezte, hogy valaki leült a mellette levő székre, amely addig üres volt. Nem nézett oda, a szinpadra bámult, feszülten és kíváncsian, de a bal keze lassan megmozdult és a sötétben odasiklott a szomszédja széke felé . . . Egy erős kéz fogta meg a kezét . . . Ugy ismerte ennek a kéznek az erejét, a melegségét, a légységét. A teremben fülledt csönd és sötétség volt. Alda azt kívánta, hogy bárcsak soha ne égne itt többet a villany, bárcsak időtlen-időnkig ülhetne ebben a boldog sötétségben, hogy a kezét egy elvesztett ember kezében tarthatná, semmi egyebet, ezt a keveset kívánta még az életben, mert ez a kevés is, amihez nem volt joga, olyan végtelenül sok és drága volt néki . . .

Mire világos lett, már nem ült mellette senki. De Borzné páholyában a következő beszélgetés folyt le.

— Hallatlan, — mondta Borzné, odasurrant mellé a sötétségben, s az egész első felvonás alatt halkán suttoztak egymással.

— Keserü volt? — kérdezte Fürge Tamásné.

— Persze, hogy Keserü. Le kellett volna őket piszszegni, mert némelykor annyira megfeledkeztek magukról, hogy nem lehetett érteni, mit beszélnek a szinpadon.

— És tudja ezt Somogyi is?

— Persze, hogy tudja. Csak türtőzteti magát. Némikem azt mondta, hogy le fogja löni Keserüt.

— Csak nem?

— És most már egészen biztos, hogy lelövi. Mert ezt vissza fogják néki mondani.

— Kicsoda?

— Ennyi ember közül? — Istenem, hát azt hiszed, hogy csak mi láttuk? Láta ezt Kocsis János is, arról nem is beszélek, hogy Alda mögött Tóthné ül, aki gyűlöli Keserüt, mert egyszer célzást tettek a Naplóban az urára, hogy városi kérdésekben megbizhatatlan. Nem egyszer panaszkodott nekem, hogy ezt a rendbontó, zavargó Keserüt már lehetetlenné kellene tenni . . .

— Hallatlan, — vélte Fürge Tamás felesége, aki egyszerű, naiv asszonyka volt és sehogysem tudta megérteni, hogy a polgármesterné miért gyűlöli annyira Keserüt.

Alda aztán hiába várta a sötétben szomszédját, az nem tért többé vissza.

Harmadnap rátámadt az ura.

— Maga titokban találkozik Keserüvel . . .

Alda tiltakozni akart, de az orvos nyersen rárivalt:

— Ne hazudjék, mindent tudok.

Alda szó nélkül eltűrte a nyers inzultust . . . Amit egy kézfogás miatt kapott . . . De amihez néki semmi joga sem volt . . .

Somogyi goromba levelet irt Keserünek. Az ügy még aznap négy segéd kezébe került. Keserü szószólót Jakab Pál és Atilla voltak, az orvos Váry Györgyre és Fürge Tamásra bízta a becsületét.

Langyos, őszi reggelen találkoztak a csókavári erdő tisztásán. Az erdő rőt levelei busan rezzentek meg az erőlködő nap sugaraiban, az avar halkán zizegett

az orvosok és segédek lábai alatt. A néptakarék igazgatója ideges, izgatott volt, mintha a saját párbajáról lett volna szó. De Váry hideg nyugalmat kényszerített az arcára, szótalan és szertartásos volt, Atilla nem vette komolyan az egész affért, míg Jakab Pál egyre a kibékülést sürgette. Az ellenfelek alig köszöntötték egymást, amikor huszonöt lépésnyi távolságban elfoglalták helyeiket. Somogyi mintha halotti maszkot öltött volna magára, míg Keserü arcát fölcsipte a reggeli levegő, a szeme frissen és élénken csillogott, a mozdulatai kedvesek és előzékenyek voltak, meglátszott rajta, hogy a párbaj egy csöppet sem izgatja.

A főispán felszólította a feleket, hogy béküljenek ki. Somogyi arca továbbra is merev maradt, Keserü pedig Jakab Pálra nézett s a szeme azt fejezte ki, hogy kár a fölösleges formaságokkal idegesíteni Fürge Tamást.

Somogyi az ötödik másodpercben elsütötte a pisztolyát. A golyó tulmagasan és messze oldalvást süvöltött tova, Keserü tudomásul sem vette, hogy rálöttek.

A főispán már nyolcat számolt, amikor Keserü fölemelte a karját. Villámgyorsan leguggolt és lelőtte ellenfele fejéről a kalapot. Somogyi megingott, Keserü eldobta a pisztolyát, mosolyogva ment Fürge Tamáshoz, a mellére hajolt s úgy hallgatta Fürge szívének a dobogását.

— Ne félj semmit, — vigasztalta Keserü. — Nem halt meg, csak a kalapját lőttem keresztül.

Váry és Jakab Pál eközben odavezették Somogyit

Keserühöz. Már mosolygott, de az arca még halaványabb volt, mint a párbaj előtt.

— Bocsásson meg, — hebegte és a kezét nyujtotta.

— Szívesen, — mondta szilárd hangon Keserü. De máskor ne hallgasson asszonyi pletykákra.

Váry arca erre a szóra egészen kivörösödött, míg Fürge Tamás sápadtan állt egy fa tövében.

Kocsiba ültek és berobogtak a városba.

XII.

A láz napról-napra lohadt, a nagybeteg Borzné lassan magához tért. Süppedten és mélyen feküdt az ágyában, az arca teljesen lesoványodott, a szeme csábitó fénye megtompult. Csókos, ingerlő szája fehér volt, mint a fal. Nehezen mozgult, minden csontja fájt, Somogyi azt mondta, hogy két hét múlva fölkelhet.

— Rettenetes, — siránkozott az asszony.

— Pedig előbb lehetetlen, mert könnyen újabb komplikációk támadhatnak.

— Ugy-e megcsunyultam? — panaszkodott a polgármesterné.

Somogyi legyintett a kezével.

— Majd megszépül újra.

Borzné suttogva kérdezte:

— De nem sejtenek semmit?

— Ugyan kérem, — intette le az orvos. Hát mit lehet egy vérmérgezésbe belemagyarázni?

— Az uram is azt hiszi? . . .

Somogyi gyengéden megfenyegette az asszonyt.

— Természetes.

— Hallom, hogy a Napló azt írta a Kossuth-szoborról, — mondta hosszú hallgatás után Jolán — hogy olyan, mintha bádogból volna. Hát igaza van Keserűnek. Ez a szobor szégyene a városnak. Én lehordatom. A német mérnököt, amikor elrontotta az ünnepünket, elkergettem. Ellárszkyt, ezt az éretlen tacskót megszegyenitem. A bádog-monstrumot el kell tüntetni a városból.

Somogyi nem igen törődött a városi harcokkal, de mert tudta, hogy mi az oka ennek a nagy fölháborodásnak, igazat adott a páciensnek. Ám a lelkére kötötte, hogy ne izgassa magát semmivel.

Borzné két hét múlva fölkelte. Nagyon gyenge volt, sokat szédült, de már nem akart az ágyban maradni. Küszöbön volt a képviselőválasztás, szünetlenül azt durosolta az ura fülébe, hogy lépjen föl, buktassa ki a régi képviselőt, aki úgy sem tett semmit a város és a kerület érdekében. Ha ezt a varázsigét beledobják a korteszajba, biztos a győzelem.

A polgármesternek nem tetszett a dolog. Jól érezte magát a zsiros pozícióban s a biztosat nem akarta feláldozni a bizonytalanért.

— Nem léphetek föl a kormány jelöltje ellen, — mondta a feleségének. Abban a pillanatban elveszett ember vagyok.

Az asszony nem tágitott.

— Nem mondtam én, hogy ellenzéki légy. Ki kell eszközölnöd a hivatalos jelöltséget.

— De tudod-e, ha én fellépek, akkor Keserü lesz az ellenfelem. És ami a polgármesterválasztásnál kivihető volt, arra most nem számíthatunk.

— Ő, ha én egészséges volnék, — sópánkodott az asszony, ha volna elég erőm, ha nem szédülnék, ha a lábam nem fájna, majd megmutatnám én néked, hogy mit lehet és mit nem lehet. De így . . . Verje meg az isten Somogyit, hogy ilyen sokáig az ágyban tartott.

Annyira dühbe jött, hogy elkezdett sirni.

— Hát nem voltál vele megelégedve? Hisz mindig dicsérted, milyen ügyes, lelkiismeretes. Azt akartad, hogy városi főorvos legyen.

De Borznét nem vigasztalta meg semmi. Valóságos sirógörcs fogta el, hogy az ura visszautasította a jelöltséget. Amikor magához tért, nevetve mondta:

— Hát tudd meg, ha egészséges volnék, föllépnék én.

Még néhány napig könyörgött az urának, de aztán váratlanul nagyon csendes, feltűnően hallgatag lett. Megint visszafeküdt az ágyba, újra gyötörte a láz. A rendőrkapitány bizalmasan azt adta tudtára, hogy egy Pálffy-utcai paraszt állítólagos tiltott üzelmek miatt följelentette Somogyit. A paraszt felesége meghalt. Egy csomó tanut jelentett be az állítása igazolására. Somogyit le kell tartóztatni.

A polgármesterné sürgősen hívatta az orvost. Somogyi gyanutlanul jött, de amikor meghallotta a följelentést, leroskadt egy székre.

— Igaz ez? — tudakolta az asszony.

— Igaz, — dörmögte Somogyi.

— Hát akkor én is halálos veszedelemben forogtam? — kérdezte minden ízében reszketve Jolán.

Az orvos szintelenül nézett az asszonyra, de nem felelt semmit.

— Meg kell venni azt a parasztot, — gondolta Jolán.

— A parasztot? — nevetett cinikusan Somogyi, aki tudta, hogy Jolán ebben a kinos és nehéz ügyben nem mer vele ellenkezni . . . — A fél várost kellene megvennünk.

Halálos verejték gyöngyözött az asszony homlokán.

— Ha engem letartóztatnak, akkor börtönbe kerül . . .

— Nem, nem, erről szó sincs, — nyögte Borzné. Ön meg fog szökni.

— A rendőrkapitány engedelmével?

— Ide hallgasson, — bölintott Jolán, — most három óra van. Négykor indul a vicinális. Ön a négy órai vonattal elutazik.

— És ha üldöznek?

— Senki sem fogja önt üldözni, erre esküszöm.

Az orvos üveges szemmel nézte a gyilkos lázban vergődő Borznét.

— Klárikám, — sóhajtotta keservesen és könnyek szivárogtak végig eltorzult arcán.

— Siessen, — unszolta Jolán.

Odanyújtotta az orvosnak nedves, forró kezét. Somogyi lehajolt és megcsókolta.

— Köszönöm, — dadogta és gyorsan elsietett.

A polgármesterné egy óráig feküdt eszméletlenül. Ugy mosták föl nehéz, sorvasztó ájultságából.

XIII.

Alda leugrott az ágyról, meggyújtotta a villanyt és megnézte, hány óra van. Tizenegy óra elmúlt. Megvetette az összegyűrt ágyat, amelyben egy hét óta nem tudott aludni. Fehér volt és tiszta, mint a patyolat. Aztán magára kapta a pongyoláját és eloltotta a világságot. A sötét szobában állt, a háta megroppant, amint fáradtan kinyújtózkodott. Mezitláb, zajtalanul indult el a sötétben, de azért látott. Tudta, hová kell lépnie, hogy semmibe bele ne botoljék. A másik szoba ajtajánál megállt, neszelt. Hallotta, hogy az édes atyja mélyen, nyugodtan alszik. Beosont az ágya elé, letérdelt, úgy hallgatta a sötétben szelid horkolását. Az ágyhoz hajolt és megcsókolta a vánkost, amelyen atyja agg feje pihent.

Fölállt és a sötétben visszasurrant a szobájába. Világot gyújtott, lassu, elcsukló lépésekkel egy fehér kis ágyacska elé állt, ott aludt Klárrika. Piciny, fitos orrocskáján át szabályosan lélekezett, hosszú, selyem pillája gyengéd árnyékot vetett arcára, amely nyugodt és boldog volt, mint tudatlan gyermeklelke. Alda nem nézte sokáig, érdes, láztól kivert szájával Klárrika puha, pi-

ros száját kereste, megcsókolta. A lányka édes arcán mosoly villant meg, rózsaszínű lábát kissé fölemelte, fehér kacsójával a levegőt szelte és aludt tovább. Alda megint a sötétben állt, egy álltó helyében belebujtatta meztelen lábát könnyű félcipőjébe, fejét figyelve nyugtatta előre, szemét kimeresztette a sötétben, kinyitotta az ajtót, átfutott a másik szobán s onnan kilépett a verandára.

A májusi éj langyos levegőjével körülcsókolta Alda gyönyörű testét. A csillagok melegen intettek néki fényes szemükkel onnan messziről, ahol nyugodt, töretlen és örökké változatlan kékselyem abrosz borítja be csillagokkal kihimzett szövetével a végtelent. Alda lefutott a veranda fehér lépcsőin, a ház tövében egy pillanatra megállt, aztán sebesen sietett át a kerten, le a Csóka partjára, amelyet sötétben reszkető, magas fű árnyékolt be. Futott a füben, a Csóka folyása irányában, nem nézett sem jobbra, sem balra, a város lélekzete mint szétzilált, beteg, szomorú sóhaj tört hangokban szállt el idáig, a szeme jobb sarkából látta a sárgás fényt, a villanyos-lámpák álmos, levert rezzenését, amely mint valami minden éjjel visszatérő, sápadt kísértet imbolygott a város fölött. Balról, bár arra sem fordította a fejét, komor árnyak hosszan elnyúló vonalait futottak vele versenyt.

Átsurrant a Csóka hidján, a tulsó parton ellenkező irányba fordult, a víz folyásával szemben. Most hirtelen rohanni kezdett, a lebomlott haja feketén uszott utána, kicsiny cipője, vakítóan fehér lába, sötétkék

szoknyája csatakos lett, de rohant, gondolataiban elmerült arca lángba borult, mint a meghajszolt paripának, orrlyukai idegesen kitágultak és rózsás orrcimpái megremegtek. Már messze elhagyta a házukat, amely szótlan merevségben üldögélt az éj ölen s nem fordult hangos sirással a távozó után, már az erdői fái között volt, amikor elfuló kebléhez kapva, hirtelen megállt. Erős, fehér melle, amelyet soha férfi meg nem csókolt, hullámosan ringott, mély, ziháló hangok rebbentek ki a nyitott száján, pihent. Lassan újra elindult, a fák leveleikkel cirógatták a haját, a cserjék hajlékony, egymásba fonódott ágaikkal elállták az útját s ahogy Alda erőszakkal széttépte őket, a ruhájába kapaszkodtak és azt fölhasogatták.

Agya forró volt, a meghasonlott gondolatok fessegették a homlokát. Valahol elhibázta, valamikor — hite szerint — megbocsáthatatlan vétket követtek el elene, s önmagának sem tudta megbocsátani soha, hogy férjhez ment egy emberhez, aki szégyent, bünt hagyott a háta mögött, míg maga bucsuzatlan, némán szökött meg a fertőből s rábizta nyomorult életét, sivár jövőjét az oceánra. De nem a messzeségben morajló vizeken kalandozott, a fantáziája itt rekedt a Csóka körül, amely mennél távolabb esett a várostól, annál meszeszehatóbb zajjal bukdácsolt éles kövekkel kivert partjai között. A folyó szellője legyezgette izzadt homlokát, a forró emlékezés feneketlen mélyén bukottan, véresen vonaglott szerelme, s ez üzte, korbácsolta egyre előre, bokájából kiserkedt a vér, hangos jajjal kapott örület-

ben villámló szeméhez, amikor egy-egy kuszó örökzöld, vagy barna iszalag belecsapott, hogy csak úgy tűzelt, szikrázott, vérzett, mint juliusi napnyugvás után a lankadt ég alján uszó felhők csillámló fjordokkal csipkézett teste.

A fák meggyérültek, Alda magas sziklák nedves falai mellett botlott tova, már zugott, bömbölt a Csóka, amint a hegyek széthasadt ágyékából kitörve, iromba sziklák ragyogóra mosott derekán vágatott a csókavári völgyek felé. Messziről fénylett a tajtékos vizesés, Alda lankadatlanul kapaszkodott fölfelé a járatlan sziklaut veszedelmes meredélyein, vad bozótok és a víz fölé hajló fák szívós fonatain hajítva magát előre... Ott állt a zuhatag mellett, a sziklák feje fölött kikandikáló hold ezüst vértetében, didergő testtel, vékony ruháját fáradt csipőjéhez tapasztva, kidagadt szemével a messze völgy sima lapján pislákoló városon csüngve. Csak a víz harsogott, az erdő szivéből bus csengésű visszhang szállt az éjszakába, a völgy néma és bágyadt volt, mint a kihalt temető, ahová már évtizedek óta nem temettek senkit. Alda lelkének tört fohászait elkapta, elsodorta a víz, elvitte szelidebb tájakra, az életelen város sikátoros utcái közé, ahol nem hallotta és nem értette meg senki.

Hirtelen megfordult, két gyönyörű karját kitárta, mintha még egyszer magához akarta volna ölelni az életet, a leghütlenebb szeretőt. Aztán elszédült fejjel zuhant alá a vizesésbe. A folyó szerelmesen tépte magához, ruháját a csókolatlan melléig felhajlította, hó-

fehér teste tisztán villant ki az ezüstös világosságban fénylő habok hideg öleléséből, a víz örvénylő sodra kétszer megforgatta, felbukkanó karját letörte, szüz talpát, amint kifehérett a paskoló viz száguldó árából, millió gyönggyel hintette be, illatos, drága haját, mint sötét, puha gyászleplet, rátakarta ijedt, elhaló bársony arcára. Egy pillanatig így uszott alá az elalélt hold bágyadtan szétömlő sugármezében, majd a zajgó tölcser teste egész hosszában átkarolta és kerek vállánál fogva lesüllyesztette a forгатag ragadó mélységébe.

Harmadnap reggelen a nap aranyfátyollal szötte be hervadt, mezitelen testét, amint a Csóka megszelídült, sima tükrén ott siklott tova a virágos kert alján, ahol először érintette Galambos Alda szerelmes száját férfi perzselő csókja . . .

XIV.

— Meghalok, — gondolta magában Keserü, amint bágyadtan feküdt ágyában, elhagyottan, egy öreg, házsártos asszony szeszélyeitől kimerülten, aki ápolta ugyan, de szeretetlenül, cselédes szivtelenséggel . . . Senkim sincs. Atila elmerült a részegségben, Alda meghalt, magamra maradtam.

Már féléve sinylődött, a szive fájt, az orvosok azt mondták, hogy az idegesség gyötri, hosszú nyugalomra volna szüksége, legokosabban tenné, ha elutaznék. Valahová messze, ahol nem látja Alda sirját, ahol nem találkozik Klárikával, ahová nem hallatszik el Csóka-

vár örökös zenebonája. Oda kellene elmennie, ahol este a tenger szelid morajlása kilopja agyából a fájó gondolatokat, kora reggel karcsu csónakok ringatóznak a víz ölén, ifju hölgyek vidám nevetése hallatszik, öreg urak fáradt tipegése és régi módi anekdótái mellett pereg le a nap, a hallokban képes ujságokat olvasnak az idősebb dámák és régi szerelmeik halk visszhangjai mellett bóbiskolnak és a kaszinókban merev arcu kártyások nyerik el egymás aranypénzeit . . . Itt kell üdülést és gyógyulást keresnie és Keserü vágyó szemmel nézett az ismeretlen tájak felé, ahová egyre készült anélkül, hogy elindult volna.

Egy őszi délután megint láz gyötörte, félig felöltözötten hevert az ágyán, egy régi októberre gondolt, amikor gazdag reményekkel és forró szerelemmel a szívében ült a verandán. Alda mellette és az öreg Galambos az ujság lapja mögül leselkedett rájuk. Öt év szállt el azóta s az öt évből nem maradt meg semmi, csak egy ártatlan lányka, az Alda büszke szemével és hullámozó, sötét hajával. És ez a kislány nem az övé, mégis olyan forró szeretettel gondolt rá napról-napra, mintha Alda azt hagyta volna örökéül, hogy szeresse az ő boldogtalan kis árváját . . . Apatikusan bámult maga elé, a szobában csendesen sűrűsödő félhomály ülepedett meg, lehunyta a szemét, látta a fehér őszirózsát, amit a minap vitt ki Alda sirjára és az atyját, amint ősz bajuszán megpihentek a szeméből lehulló gyöngyszemek . . . Valaki kopogott. Keserü félig felült, a karjára támaszkodott, úgy mondta halkán, hogy szabad.

Az ajtaja kinyílt, mintha illatos virágot hajítottak volna be rajta, szerényen és alázatosan lépett be Gölöncsér Erzsi. Keserü leugrott az ágyról, elébe ment, mert Erzsi megállt az ajtóban, a homály miatt nem látott senkit, Keserü világot gyújtott, magára kapta a házi kabátját és megfogta a lányka reszkető kezét.

— Bocsásson meg, — rebegette halkán, — azt hallottam, hogy beteg. Eljöttem, talán szüksége lehet rám. Én szívesen ápolom.

Keserü csodálkozó arccal állt a leány előtt, aki bánatosan sütötte le a szemét.

— Erzsi, — mondta csendesesen, — köszönöm . . .

Nem tudott többet szólni . . . Eleresztette a leány kezét, kérte, hogy üljön le. Erzsi kissé félszegen süppedt bele a nagy karosszékbe. Nem mert Keserü szemébe nézni. Piciny mellecskéje lágyan emelkedett, amint kapkodva, idegesen sóhajtozott.

— Bizony, — mondta néhány pillanat múlva Keserü, — beteg vagyok. De most már jobban érzem magamat. Már nem fáj olyan nagyon a szívem.

— A szive? — kérdezte Erzsi.

— Az orvosok nem hiszik, de én tudom. Érzem, hogy megromlott a szívem. Valamikor erős volt, de most már alig ver. Egyszer majd csak nem dobog . . .

Erzsi tiltakozóan intett a kezével.

— De, de, — erősítette Keserü, — ez nem tréfa. Sokszor olyan fáradt vagyok, mintha megmásztam volna a Csóka zuhataga mellett a sziklákat, pedig csak itthon heverészttem a diványon. Ez máskor nem volt . . .

De most majd újra erősebb és kitartóbb leszek, ha maga ápol engem, Erzsike . . .

— Megengedi?

— Csak kérem . . . Talán ha a maga szelid keze simítja meg a homlokomat, nem lüktet annyira a halántékom. És ha maga tesz fagyos borogatást a szívemre, a vérem nyugodtabban kering az ereimben. És ha a szemembe néz . . .

Erzsi ránézett Keserüre olyan odaadón, olyan bensőleg, mint egy szomorú estén a Cigány-utcában, amikor egy pohár vizet hozott néki.

— Akkor, — folytatta Keserü — talán csak mindig a maga két szemét látom.

A cigánylány szempillái megnedvesedtek. Keserü sokáig nézte Erzsit szótlánul, benső vivódással, önmagával leszámolva. És mintha egy varázsütésre máris jobban érezte volna magát.

— Én majd kigyógyítom a betegségéből, — mondta Erzsi. — Tudok ám én mindenféle orvosságot, ami jól tesz az elfáradt szívnék.

Már este volt, amikor elbucszukodtak egymástól.

— Jöjjön el holnap is, — kérte Keserü.

— Eljövök, — ígérte a lány.

— De már reggel. Mert ha rosszul alszom, reggelre annyira elfáradok, hogy alig tudok mozdulni.

— Reggel . . .

— És délután . . .

— Akkor is.

Keserü megcsókolta a lány barna kezét. Erzsi

elpirult, de aztán szépen visszaadta a csókot Keserü kezére. Ezért a férfi neheztelt meg és megigértette a lánnyal, hogy ezt többé soha nem teszi.

Most Keserü bámult utána, amíg gondolatai föl nem riasztották hosszú merengéséből.

Ezen az éjszakán sokkal nyugodtabban aludt, mint az előző hetekben. Két-három nap mulva pedig annyira jobban lett, hogy újra járkálhatott a háza előtt. Egy este Erzsi épen haza akart menni, amikor Keserü egy szál őszi rózsát adott a kezébe. A lány kíváncsian nézett Keserüre.

— Elkisér? — kérdezte tőle.

— Hová?

— El szeretnék menni valahová, de nem egyedül, — mondta Keserü. — Csak úgy, ha maga is velem jön. — Szívesen.

Most mentek először együtt az utcán. Köd ülte meg a várost, alig lehetett öt lépést előre látni.

— Hová megyünk? — kérdezte Erzsi.

— A temetőbe.

Szótlanul haladtak egymás mellett. A temető csendes virágai nedvesen csillogtak az őszi ködben. Némán siettek el az elhagyott sirok mentén, végül az egyiknél, amely tele volt fehér krizantémumokkal és őszi rózsákkal, megálltak. Nyirkos idő volt, Erzsi reszketett, olcsó szoknyácskáját erősen odaszoritotta fázós testéhez.

— Ismerte? — kérdezte Keserü.

Erzsi bólintott.

— Sokszor láttam.

— Ó, milyen boldogtalan volt szegény, — suttogta Keserü és hangja fájdalmasan elcsuklott.

Erzsi halkán zokogott.

— Ne sirjon, — kérte Keserü.

És finom selyemkendőjével törölgette Erzsi könnyes arcát. A leány letérdelt és rátette Alda sirjára az őszi rózsát . . .

XV.

Amíg Keserü a temetőben járt, majd Erzsit kocsin elvitte a Cigány-utcába s onnan egyenesen visszarobogott a lakásáig, benn a városban sulyos katasztrófa történt. A villanytelepen fölrobbant a kazán, három ember azonnal meghalt, hat pedig sulyosan megsebesült. A város vak sötétségbe süllyedt, villany sehohsem égett, a köd mind sűrűbb rétegekben szállt alá, a jajveszékelő, rohanó, ordító emberek az orruknál nem láttak tovább. A katasztrófa színhelyén megjelentek a városi mentők, buta rendőrök lökdösték a siránkozó aszszonyokat, akik halottaikat haza akarták vinni, a sebesülteket hevenyészett ágyakon elszállították, a munkát a telepen beszüntették. A ködös utcákon sebes szárnyon vágatott a szörnyü hír, mindenütt megdöbbenést keltett, a hír élén Atilla lovagolt, aki a polgármester azonnali lemondását követelte. Utcai suhancok, dologtalan kőmiveslegények, a szenzációk éhes hirhordói, inasgyerekek, facér cselédek csatlakoztak Atillához, aki oroszlán fejét meg-megrázogatta a nehéz ködben, amint ér-

ces hangját kilökte torkából, hogy tüzelje, lelkesítse a polgármester megbuktatására hozzá csatlakozott csőcseléket. Már ott álltak a városháza előtt, amely világtalanul bámult a tüntetőkre, csakhamar közápor verte be az összes ablakokat, a városháza kapujában ijedten szaladgált néhány rendőr, akik tehetetlenül, tétován lapultak meg a mély lépcsőház homályában, hogy a polgármester helyett véletlenül ne őket verjék agyon.

— Vesszen Borz Ádám! — ordították, hogy csak úgy rengett bele az utca és Ellárszky bádog-szobra kíváncsian bámult alá a tömegre, attól tartván, hogy néki is le kell szállnia a talapzatról, amely a legjobb volt a szoborban, s akkor azonnal kiderül róla, hogy ő nem az igazi Kossuth.

— Gyilkosok, gazemberek! — zugott végig az utcán a nép ítélete.

— Mondjon le a tolvaj! — követelték minden oldalon.

— Abzug Borz! Zsivány, népcsaló!

— Le a gyalázatos asszonyuralommal! — rikácsolta egy hang, amelynek tulajdonosa, úgy látszik, alaposan bele volt avatva a városi politika minden titkába.

A városháza kapuját a rendőrök bezárták. Senki nem mert intézkedni, hogy a tüntetőket szétverjék, azok egy darabig még ott ácsorogtak, zajlottak, majd Atilla vezetésével bevonultak a Kristály-utcába, megálltak az Ezüst Bárány előtt és Borz Ádámra ezer szitkot szórva, lassan széteszlottak.

Atila másnapra kivégezte a polgármestert. Borz Ádám bünlisztája címmel kegyetlen cikket irt, amelyben Borz öt éves uralmának minden bűnös fázisára rávilágított, kezdve a városházi anarchiával, amely Keserü Lajost lemondásra kényszerítette és végezve a tegnapi katasztrófával, amely gyászba döntötte Csókavárt.

Keserü csak ebből a cikkből értesült a katasztrófáról. Az első pillanatban megrendült, de hamarosan ura lett a kétségbeesett helyzetnek. Mintha régi energiája újra visszatért volna, a szive sem fájt, egészen váratlanul frissnek, ruganyosnak és keménynek érezte magát, mint esztendőkkel azelőtt, amikor bátor és okos tervekkel állt a város szolgálatában. Elrohant Atillához.

— Mit tettél, szerencsétlen? — ripakodott rá s haragosan vágta elébe a Csókavári Naplót. — Mit akarsz ezzel?

— Kivégeztem, — mondta Atila olyan nyugodtan, mintha guillotinnal vágta volna le Borz Ádám fejét.

— Dehogyan végezted ki, — magyarázta Keserü. Engem végeztél ki. Most mindenki joggal megvádolhat engem, hogy a polgármester állására török, hogy be sem várom a rendőri nyomozás eredményét, meg sem hallgatom a vádlottak védekezését, csak Borz fejét követelem, aki elvégre nem lehet felelős a szerencsétlenségért, ha azt akár bűnös könnyelműség, akár vigyázatlanság, akár gondatlanság okozta. Érted? És vedd tudomásul, hogy én ezt nem akarom. Minden visszavonás a város

rovására megy. És ha én állandóan szitom az elégetlenséget, fujtatom a hamu alatt szunnyadó pernyét, abba előbb-utóbb a város fog belepusztulni. Én végre becsületes munkát és békét akarok ebben a városban. Én nem támogatom az anarchiát, amely ki akarja a sarkaiból emelni Csókavárt, én a munka embere vagyok és dolgozom azzal, aki, ha rosszul is végzi a munkáját, mégis csak dolgozik. Rombolni nem fogok.

Atilla olyan vad arcot vágott, mintha menten keresztül akarná szurni Keserüt.

— Megőrültél? — hörögte s a szeme vérben forogott. — Együtt akarsz dolgozni Borz Ádámmal? És épen most, amikor a közvélemény is az eltávolítását követeli . . .

— Látni szeretném azt a közvéleményt, amely azt akarja. Ismerni akarom a te közvéleményedet. Mert sem a Rügyi cigány, sem a Rongyos, sem Vékony László rendőrtizedes nem fejezi ki a közvéleményt.

Atilla nem hitt a füleinek.

— Keserü . . . — dadogta, — mi történt te veled? Nem ismerek rád.

De Keserü nem akart érzelegni.

— Minden jogos kritikának a hive vagyok, de mi az utóbbi időben nem érvekkel dolgoztunk, hanem gyűlölettel, nem a város iránt való szeretet irányította tölunkat, hanem a személyi hajsza s ha valami visszaélést akartunk megtorolni, sohasem jutottunk el a dolgok lényegéig, hanem megelégedtünk a felületes, kávéházi pletykákkal. Ennek a mai nappal vége. Gon-

dolkodj azon, amit mondtam és igazat fogsz nékem adni.

Atila dühösen, szitkozódva rohant el és bor mellett kezdett gondolkodni. Nemsokára levéllel küldte Rongyost Keserühöz, a levélben azt írta, hogy a Csókavári Naplóba többet nem dolgozik. Nem elnézéssel és nem békével kell purifikálni, hanem robbantó erővel. Nem megbocsátással kell hiveket toborozni, hanem a bűn megtorlásával. Ez az ő véleménye. Ebből nem enged, inkább belepusztul, inkább maga indít lapot a Csókavári Napló ellen.

Keserü pedig rá sem hederített az örege, föllármázta a várost, befutott minden boltba, segélyakciót indított a szerencsétlenül jártak számára, megtámadta Fürge Tamást, hogy kevés pénzt ajánlt erre a célra, maga mellé vette Jakab Pált, úgy járta az utcákat, elment a kórházba, vigasztalta a betegeket, a halottaknak koszorukat küldött, kocsin ellátogatott a gyászoló familiákhoz, vigasztalta őket és pénzt osztott szét köztük. Fölsietett a főispánhoz s addig nem ment el, amíg Váry ezer koronát nem adott néki. Ennek nagy hatása volt. A városatyák, kivétel nélkül valamennyien, belenyultak a zsebeikbe és a csapást alig huszonnég óra leforgása alatt mégis enyhíteni lehetett.

A városházán olyan sürgés-forgás volt, hogy a polgármesternek még a közelébe sem lehetett férkőzni. Pedig Keserü mindenáron beszélni akart Borzzal. Halotta, hogy délutánonként kimegy a szőlejebe, ott csatangol, járkál egymagában, vagy ki tudja, milyen szó-

rakozásnak hódol csodaszép pompával épített villájában? Borz ma is idején kiosont a városházáról és mire a köd leszállt a városra, már a villája ablakából nézett alá a nyirkos szürkességben uszkáló Csókavárra. Befelé bámult, ahonnan megszökött, mert egész nap attól tartott, hogy inzultálják. A hivatalokban forrongó hangulat uralkodott, általánosan arról beszéltek, hogy az ócska kazán okozta a veszedelmet, holott a város annak idején uj gőzgépekre szavazott meg pénzt.

A köd egészen beburkolta Keserüt, amint egyedül ödöngött a városon kívül és Borz villája felé sietett. Sebesen ment, vitte, tolta magával a ködöt, amint a tarfák, a szürke mezők és egymásba vesző sikos utak mentén iparkodott előre, egy nagyon erőtlen kis villanás irányába, amely a polgármester villájából szűrődött ki az októberi nedves levegőbe.

— Odaálllok melléje, — gondolta magában Keserü. Én egymagamban kimerültem, elfáradtam, én már nem akarok semmit, csendes, békés, polgára leszek Csókavárnak s Borzot is arra kérem, álljon meg a mostani katasztrófánál, ne haladjon tovább a régi utakon . . . A szívem megromlott s most, hogy Erzsike kigyógyította, vigyáznom kell a szívemre. A mult, a félreértések, a gyönyörű harcok ám legyenek a feledésé, dolgozzunk serényen, vállalva, de ne marjuk egymást, ne ássuk ki egymás szemét, én elfáradtam. És az én helyem mégis csak ott van a tanácsosi szobában s nem a lap irodájában, a lap Atillának való, aki vérmes, forró kedély, nyughatatlan, hadakozó és örökkön forrongó . . .

Öreg ember, talán hatvanöt éves és még mindig nincs kiforrva. Néki való ez. Én a városházához tartozom, nekem oda vissza kell mennem, onnan indultam el, ott kell folytatnom, ott is kell meghalnom. A külső kritika ellentállást, haragot szit, a belső, ami nem a nyilvánosságé, csak két vitatkozó ember közt hangzik el, nem üt sebet, az lehet jó szó, becsületes tanács, vagy szerény vélemény . . . Odaállok Borz mellé . . . Kisegitem a mostani sulyos helyzetéből, a szívem így akarja és nekem az elfáradt, vergődő, beteg szívemre kell hallgatnom.

Az arca lázban égett, amikor odaért a villa elé. A szíve hevesen vert, mint a diáké, aki szigorú tanára elé áll, hogy vezekeljen . . . Borz a szobájában neszt hallott, kinyitotta az ajtót és elképedt arccal bámult a váratlan látogatóra.

— Keszérű? — mondta, — alig hiszek a szememnek. Kerülj beljebb!

De magában rögtön gyanakodni kezdett . . . Mit keres itt Keszérű? Miért jött ki utána a szőlőbe? Miféle gonosz tervei lehetnek?

Ott benn rágyujtottak és úgy beszélgettek egymással. Keszérű nem sokat kerülgette a jövőtele célját.

— A mai cikket nem én irtam, — magyarázta. — Nem is felel meg az én intencióimnak.

A polgármester hidegen mondta.

— Ugy? Nem te irtad?

És magában ezt gondolta: Most már egészen biztos, hogy valami vakmerő tervvel jött ide. Majd meglátjuk!

Keszérű egyszerűen elmondta, hogy mit akar. Na-

gyon melegen, őszinte elragadtatással beszélt az elhatározásáról, ahogyan kigondolta s ahogy az utolsó napokban megérlelődött benne. Minden oldalról megvilágította a maga szomorú életét s békés, majdnem alázatos közeledését, amely nem a múlt sikereiből, hanem csalódásaiból, vivódásaiból táplálkozott, félre nem érthetően tette elfogadhatóvá a polgármester előtt.

Borz fagyos arcán egyetlen vonás sem mozdult meg, csak domboru homlokán sűrűsödtek egymás fölé a ráncok . . . Vissza akar jönni a városhoz. Kivülről nem tudta megbuktatni, most belülről fogja megpróbálni. Mindenbe bele fog avatkozni, minden szándékát ellenőrizni fogja s mint egy örökös, támadásokra kész ellenfél, éjjel-nappal résen lesz, hogy alkalmas pillanatban megfojtsa. Egy napon csak arra ébred, hogy embezeit megtévesztette, elhódította és néki nincs már többsége a közgyűlésen. És mint megbélyegzett, bukott, kirugott embernek kell kitámolyognia a városházáról. És akkor vége a karriernek, a főispánságnak, a miniszterségnek, ha Keserü Lajos őt leteperi a városházán, akkor soha többé nem tud föltámadni. Akkor mehet és csinálhat ő is napilapot . . . Mindezek villámgyorsan száguldottak át agyán, s amint Keserü bizakodó, gyermekes arccal nézett rá, felháborodva gondolt arra, hogy erőszakolt naivitásával és hazug gügyögésével akarta őt zavarba hozni . . . Még mindig szótlanul nézett vendégére, aki nem tudta megérteni, hogy Borz miért nem felel az ő kérésére. Végre is Keserü unta meg a meddő várakozást és megszólalt.

— Nem felelsz, Ádám?

— Nem, — mondta zord hangon a polgármester, erre nincs mit felelnem. Vagy tán olyan ostobának tartasz, hogy én nem látok bele a te terveidbe, hogy én nem tudom, mi lappang a te gondolataid méhében? Hohó, ezt a rut játékot nem fogod te velem végigjátszani! A barátság örve alatt jössz ide s a szivedben gyűlöletet, elkeseredettséget őrizgatsz. Kegyes hangon beszélsz, s a torkodat fojtogatja az indulat. Ismerlek én, Keserű Lajos, jobban ismerlek, semhogy felülnék a te ámitátsaidnak. Vagy tán a mai akciód nem az én gyengítésemet szolgálta? Nem azért koldultad te végig a várost, mert a részvét ösztökélt, azért borultál le az áldozatok koporsóinál, hogy engem szidalmazzanak, ellenem tüntessenek, izetlenné tegyék a kenyeremet s te mint imádott hős emelkedj fölém, megalázz és letörj!

Fékevesztett haraggal pattant föl a székéről.

— Nincs rád szükségem! Megyek a magam útján!

És olyan mozdulatot tett, ami korántsem jelentett marasztalást Keserű számára, hanem inkább kiutasítást.

Keserűvel forgott a világ. Szédülten támolygott az ajtóig, kinyitotta és anélkül, hogy egyetlen hanggal felelt volna Borznak, köszönés nélkül távozott.

— Gazember! — ordította utána Borz, de ezt Keserű már nem hallotta.

Csendesen botorkált az őszi ködben a város felé, amelyet egérszinü leplével takart le a kései október.

XVI.

Keserü, amint leért a völgybe, megállt, visszafordult és eltorzult arccal nézett a polgármester villája felé, amelynek a körvonalai csak elmosódottan ütköztek ki a távol ködéből. Öklét fölemelte s megrázta a levegőben, mintha Borzot fenyegette volna meg a gyalázatos megszegyenítésért. Még mindig állt, könnyü ősi kabátja szabadon lengett vézna alakján, csipős idő volt, de Keserü egy parányi hideget sem érzett. Ajkait erősen összeszorította, lábát keményen megvetette, úgy nézett köröskörül, az erdő felé, ahonnan a Csóka halkán szökött a völgybe, a könnyü ködfátyolt szemérmesen vonva csillámló tükre fölé, a Galambos-ház irányába, de addig nem látott el, a város felé, amely most piszkosan, kuszán, esetten nyult el, mintha részeg volna, orrán, száján ködgözöket eregetne ki magából és soha többé nem akarna megmozdulni tunya, kábult mámorában . . . Sehol a közelben nem látott senkit, üres, kihalt volt a táj, erre nem jártak, csak nyárvégi alkonyaton, amikor a nap aranykoszorút font az erdő busan hajló koronájára, vagy tavaszi hajnalon, amikor vidám füttyszóval és hangos beszéddel siettek a parasztlányok és parasztleányok korai munkájukra.

A szeme villámlott, az arcát a megaláztatás égető pirja marta vérvörösre, amint hátat fordított a villának, amelyet Borz a várostól ellopott pénzen építtetett és elindult a lakása felé, hogy elbujjon az emberek elől, akik adtak a szavára valamit, akik mindmáig szerették,

akik futottak utána, amikor a népszerűség könnyű kocsiján vágatott el mellettük. Hogy menjen közénk? Mit mondjon nekik? Mit hazudjék a mai napról? Mától kezdve ki lehet őt nevetni, le lehet köpni, a bukottak közé lehet taszítani, akiknek nincs joguk arra, hogy a közérdek nevében prédikáljanak. A Rongyos önérzete, a senkié, a koldusé több a mai naptól kezdve, mint az övé, akit a hatalma teljességében tobzódó polgármester kiutasított, mint egy nyomorult sehonnait ugyanakkor, amikor ő önzetlen és becsületes szolgálatait kínálta oda neki préda gyanánt. Nem kell az ő munkája Borz Ádám-nak, ha öt évig megélt nélküle. A város álmosan sompolygott el egy szörnyű katasztrófa mellett. Miért kell az ilyen várossal törődni, amely eltüri, hogy nyuzzák, szipolyozzák, megrugdossák?

Atila jutott eszébe. A lelkében bocsánatot kért Atilától, mert néki igaza van. Itt csak rombolni lehet. Itt csak ostorral lehet végigsuhintani az embereken. Itt napról-napra a szemük elé kell tární büneiket, hogy észrevegyék . . . Egy kedves, szomorú, élhetetlen magyar városka belekerült a lelkiismeretlen, kis agyu, sápokért reszkető kufárok karmaiba és el fog pusztulni. És senki sincs, aki kötelességének vallja, hogy az életével, a maga testével védje a városát, amely eltompult közönnyel türi a korbácsokat. Ő megpróbálta. Ő ezt akarta. És végigvágta rajta.

A köd oszlófélben volt. Lassan terjengett a levegőben, szállt, imbolygott fölfelé, terpeszkedett az ég alján, ahonnan sötétvörös fények szikráztak szerte. Bus

levelek hulldogáltak a vizes tarlóba, aszott, rőt avar süppedezett a lába sulya alatt, a vedlett rétek megmozdultak a reszkető távolban, mintha nem a szemhatár változása emelte, vagy süppedztette volna őket, hanem egy láthatatlan, óriási korong sebes forgása . . . Keserü egy keskeny árok szélén állott, a medrében vékony ér csillant meg, amint a Csóka felé kigyózott, az árok partján szeplős bürök és maszlagos nadragulya száradozott. Leült az árok szélére, izzó fejét bele-támasztotta a tenyerébe, úgy töprengett, rágódott az estben, mintha soha nem akart volna innen feltápáskodni.

Egyszerre csak halk dobbanás ütötte meg a fülét. Fölnézett, de nem látott semmit. Megint lehorgasztotta a fejét, valamire szeretett volna gondolni, ami megkönnyítette volna a lelkét, de az agya vadul kavargott, főtt a koponyájában, majd szétrepesztette a halántékát. Ráhajolt az árok belső oldalára, állát a kezén nyugtatta, a lábát az erecske vize megnedvesítette, az alakja beleveszett a rét sötétlő szineibe. Mintha lépések nesze szállt volna feléje, a szőlők felé nézett, sötét, formátlan árny huzódott a völgy alján, talán feléje tartott, hatalmas, kóbor kutya lehetett. Megint nem nézett arra, a szeme úgy égett, hogy egy-egy pillanatra lehunyta a pilláit. A fülében sulyos léptek zaja dörömbölt, a látástól a szeme fájt, a hallás a fülét szaggatta . . . Az árny formát kapott, a felső részén óriási fej ült, széles törzs volt a közepén, s alul formátlan, bütykös lábak kalimpáltak . . . A polgármester, — mondta rekedt hangon Keserü . . .

Felült az árok szélére s a közelgő alakra meredt . . . Most megy a városba, otthon eldicsekszik a feleségének, hogy őt kidobta, az asszony másnap telekür-töli a várost, és rá mindenki ki fogja ölteni a nyelvét. Este elmegy a kaszinóba, s miközben izgalmas, hazard játék folyik körülötte, dicsekvő, kérkedő hangon mondja el az ő látogatásának a történetét. Kocsis János boldogan simogatja a szakállát, az öreg Ellárszky helyeslően bólogat a bőrkarosszék ölén és Tóth Elek becsmérítő szavakkal fogja illetni. És mindez miért? Mert kiöntötte a szívét, mert megmutatta a bensejét, mert hinni és remélni tudott . . .

A fülét az ut szélére fektette, úgy figyelt. Egy-kettő, egy-kettő, dobogtak a lépések s ezekben önérzet, biztosság és nyugalom volt. Már közel lehet, már sürrübben hallja, talán husz lépésnyire van tőle. Mindjárt elhalad mellette és ha le nem huzódik az árokba, belebotlik a fejébe . . .

Felugrott, kiegyenesedett. Háttal állt a városnak, a polgármester lecsüngő fejjel jött, még nem látta. Széles kalapja eltakarta az arcát, amelyre sötét árnyék borult.

Keserü kirántotta a revolverét. Borz hirtelen felkapta a fejét, a karját védően emelte föl, a széles szája megrándult, de mielőtt szólhatott, vagy üthetett volna, a revolver eldőrdült, a távoli hegyek apró, tompa visszhangot vertek vissza, valahol a város alján egy kóbor eb vonított, Borz Ádám egész teste hosszában megnyekkenve előrezuhant . . . Keserü zavart, fátyolos,

üregeiből rémesen kivillámló szemeivel meredezett a zömök, mozdulatlan test előtt, aztán megfordult, a revolvert beledugta a zsebébe és futni kezdett. Perzselő tűz csapta meg, a talpa égett, a nyitott kabátja, mint két szárny uszott vele, messziről, ahogy átvágtatott a Csóka hidján s Galambosék háza mellett kirohant az utcára, olyan volt, mint egy vakon szálló, feketén buk-dácsoló szárnyasegér.

Öt perc mulva otthon volt. A vacogó fogai föltép-ték a szája szélét, a vére izét érezte, amint lassan beszivárgott a fogai között, sötétben lefeküdt, magára tépte a paplant, de egyik pillanatban a hideg rázta, a másik pillanatban a láz égette, hentergett, vergődött, izzó szemére fagyos vizet öntött, de azért tüzelt minden tagja, mintha meggyult volna benne a lélek . . .

Hajnalban elszunnyadt, rövid álmát rohanó rém-kepek tarkították. Kora reggel ébren volt, de ágyban maradt, zsebtükrében nézte magát, de nem ismert rá Keserü Lajosra. A feje a vánkos legmélyén pihent, az agya huzta lefelé, a teste szikkadtan terült el az ágyban s amikor a reggeli nap beszökött a szobájába és gyéren előmlő kékével behintette, olyan volt, mint a két napos halott a sárgán világító gyertyák iszonyu sugárzásában . . . Nemsokára jött Erzsi. Leroskadt az ágya szélére és elhaló hangon mondta:

— Megölték a polgármestert.

— Nem igaz, — mondta Keserü és a viziókban meggyötört beteg, fénytelen szemével semmitmondón bámult a cigánylányra.

XVII.

Két napja nem evett, nem ivott, két napja hang nem rebtent ki a száján, alig mozdult, csak a szeme forgott, az ágya körül sápadt barátai lesték, mikor száll ki belőle a lélek, hogy ne kelljen már tovább kinlódni mellette, az orvos azt sugta Jakab Pál fülébe, hogy ma éjjel meghal.

— Meghal? — kérdezte Atilla és szurós szemét rámeresztette az orvosra. — Meghal Keserü Lajos?

— Érelmeszesedése van, — mondta halkan a doktor. — Az agyvelőgyuladásból kilábolt, de ezt nem lehet legyűrni. Nem eszik. A gyomra nem veszi be a táplálékot. Éhen hal.

Atilla hangosan nevetni kezdett. Kocsis János odaugrott hozzá és befogta a száját.

— Moderáld magad, — kérlelte, de Atilla csak vigyorgott, aztán hangosan megismételte, amit az orvostól hallott:

— Éhen hal. Keserü Lajos éhen vesz el Csóka-váron.

Jakab Pál megtörten roskadt a diványra. Szemben ült az ágygyal, az ujjain át oda-odapislogott a csonttá és bőrré aszott emberre, aki fagyos, már teljesen érzéketlen nyugalmában valóban olyan volt, mint a csendesen haldokló.

Erzsi a fejénél állt és vékony, sovány ujjaival simogatta Keserü Lajos hideg homlokát. Feszült csönd

ült a szobában. Az ajtó halkán kinyílt és Horpay Bálint magas, élettől duzzadó, friss alakja lett látható.

— A polgármester, — jelentette Atilla, s mintha ajtónállója volna Keserünek, mélyen meghajtotta magát Horpay előtt, aki félév óta újra polgármestere volt Csókavárnak.

Atilla a fülébe dörmögte:

— Miért jöttél? Kár itt a részvétért. Éhen hal. Menjetez haza, én akarok beszélni Lajossal. Nem engedem, hogy meghaljon. Hát én minek élek? Ő fiatalabb. Én halok meg. Temessetek engem el ő helyette . . .

A válla megrendült, úgy zokogott a vén ember.

Horpay az ágy sarkánál megállt és onnan nézte Keserü száraz arcát. A beteg, mintha mondani akart volna valamit, a bal kezét nehézkesen emelte az arcához, megvakarta az orrát, de nem szólt semmit.

— Lajos, — suttogta Horpay, — talán még rám ismersz?

Ujra kinos csönd terjengett szerte. Keserü nem válaszolt . . . Horpay bucsut vett, később Jakab is elment a főjegyzővel együtt, csak Atilla sétált künn az előszobában és fogadta a látogatókat.

Erzsi leült s úgy leste az egész lelkével, akar-e, kér-e tőle valamit Keserü. De a betegnek csak az agya forrt, csak a lelke vergődött, a nyelve semmit sem árult el szomorú bensejéből . . . Ma jobban érezte magát. Hallotta, mit mondott az orvos, az érelmeszesedést, hogy az éjjel meghal. Nem hitte neki. Nem tudta elhinni, hogy ifjan el kell pusztulnia. Nem is érezte,

hogy a kór a halál közelébe sülyesztette volna. Hara-
gudott az orvosra, — ezt meg is szerette volna mon-
dani, — hogy közönséges nyárspolgárok kórságát fogta
rá, holott néki csak a szive volt beteg. Ostoba sarla-
tánnak tartotta, aki nem érti a dolgát. El is határozta,
hogy többet nem engedi az ágya közelébe . . . Két nap
óta ezerszer száguldott át az agyán a mult, s amikor
mindent, ami vele történt, a legapróbb részletekig
elgondolta, megfejtette, analizálta, az életét teljes-
nek, boldognak, lezártnak érezte. De azért nem akart
meghalni . . . Nem, nem kellett volna így történni,
ő másképp tervezte, ő mást akart, de az élet így pa-
rancsolta . . . Sokszor úgy látta maga előtt Csókavárt,
mintha megfordították volna, a házak a kéményeik-
kel lefelé álltak, a tornyok acél keresztjeikkel a földbe
furódtak, az utak fekete földdel és terméskővel voltak
tele, az emberek a fejük tetején jártak, a lábaikkal
köszöntötték egymást, valamennyien jól érezték ma-
gukat és nem is jutott eszükbe, hogy a talpukon is jár-
hatnának . . .

Ebben a városban élt ő s mindenki kinevette,
mert ő a fejével gondolkodott és a lábával taposta a
durva kövekkel kirakott gyalogjárót. Kinevették az
emberek, amikor az élükre akart állani, durván félre-
lőkték. Kinevette Alda, aztán meghalt érte. Az arcába
vigyorogtak, amikor célokról beszélt, amikor nagy-
szerű terveket hangoztatott, kulturát és gazdagságot
ígért. Nem kellett nekik semmi. És ő egyre könyörgött,
hogy fogadják el az ő ajándékát. Minek? — mondták

— jó így is, hagyj békén bennünket . . . Sárban tapostak, szennyben éltek, holott hótiszta utakon járhattak, arany kehelyből ihatták volna az élet gyönyöző borát . . . Valaki kizökken egyszer arról az utról, amit a lelke legtisztább hitével a magáénak vall, s akkor kaosz, bomlás, zürzavar támad körülötte, hivatlan emberek ülnek a piederstálra, lopnak, csalnak, hazudnak, önző, pénzéhes, sivár gondolataikat szétte regetik, kibontják, másokra rákényszerítik s egyszerre hullámszó, vad, részeg tömeg állja el és védi azt az utat, amire valakinek vissza kellene térni és nem tud visszateretni soha.

Hiszen rá sem lehet ismerni Csókavárra! Mi lett belőle? Elhagyott, süket utcáin koldusszegény nép ténfereg, üzleteiben korrupció, viskóiban nyomor és perpatvar, gazdag házaiban dőzsölés és bujaság. Valamikor igyekvő, dolgozó, bátor nép lakta s egyszerre, mintha kicserélték volna őket, a naplopás, az egymás érdekein való kegyetlen átgázolás, a gyáva bujkálás és sivár megalkuvás vált közöttük urrá. Vagy csak ő látta ezt így? Csak ő látott át a hályogon, amit a figyelő szemekre rátakartak? Csak ő tudta, hogy a völgyre rászállt a sötétség s ezt a világosságnak hirdették, csak ő vette észre, hogy néhány ember szárnyak nélkül száll, száll, egyre emelkedik a magasba, már elhagyják a templom tornyát, még egyre szállnak fölfelé, hivatkozva, világtalan dölyffel, hogy azok, akik ott lenn rekedtek a sötétben, meg ne értsék, de azért engedelmesen kövessék őket, bele ne lássanak a szándékaik nyers szövevé-

nyébe, de azért meghódoljanak nékik? Csak ő látta a Bábelt? . . .

És a Bábel elvett tőle mindent. Elvette a hivatását, elrabolta a menyasszonyát, megtörte az energiáját, megtaposta a szivét, halkán beszélő, csendesen merengő, titkon lopódzó emberré változtatta. Amikor már semmije sem maradt, a reményei elhaltak, a hite meg-ingott, az agya megalkuvásokkal küzdött, még az ön-érzetét is letiporta, és ekkor visszalopódzott a lelkébe az erő. Tomboló, széditő, marcangoló erő kergette egy őszi est halálos csöndjében és gyilkossá tette . . . A Bábel gyökerében megingott. Keresték a gyilkost a szegények közt, akik sirtak a fiaik pusztulása miatt, nem találták. Keresték a polgárok minden rétegében, ott sem volt. Ahol gyanus szó elhangzott, kétértelmű célzás elröppent, ahol kísértő gyanakvás indult el az útjára, oda lecsaptak, mint a karvalyok, hiába . . . Hát ki ölte meg? — kérdezte Atillától . . . Ki ölte meg? Hát akinek meg kellett ölnie, — mondta Atilla. Meg kellett. Ez elől nem lehetett kitérni. Ez kellett az élete teljességéhez. Ezt meg sem kell mondania senkinek. Mert meg kellett ölnie. Ez az ő kötelessége volt. Önmagáért, a kifosztott városért és a szegény Aldáért . . .

Százszor elkérdezte Erzsitől, hogy történt a gyilkosság. Senki sem tudta. Százszor elkérdezte, hogy miért tették, boszúból, haragból, gyűlöletből, vagy rablási szándékból emeltek-e rá fegyvert, senki sem tudta. A felesége két napig tombolt, aztán roskadtan omlott önmagába. Fekete gyászruhája, az esti fényben meg-

libbenő gyászfátyola fel-feltünedezik még az utcákon, amint a sápadt, hallgatag özvegyet az udvarlók raja kíséri elmélázó, fáradt sétáin. Ő sem tudja, ki ölte meg az urát. Ezt csak Keserű Lajos tudja, s ő nem fogja megmondani senkinek.

De hátha mégis meg kellene mondania valakinek? Valakinek, aki étlen-szomjan, elcsigázva, kimerülten térdelt hosszú, kinos, lázban fetregő éjszakákon át az ágya mellett. Hátha gyűlölettel fordul el tőle, ha megtudja, hogy egy gyilkost szeret? Elfuló lélekzettel rohan el mellőle, fut, fut, s ájultan dől le valahol, hogy meg ne lássák, amint kisírja a két szemét. Hátha ez a vallomás beletartozik az életébe, mint ahogy beletartozott a gyilkosság, s enélkül nem ép, nem teljes, nem egész az az élet, amelynek terheit még viselni, az örömeit még élvezni akarja? Hátha megbocsátón nyújtja a kezét és engesztelően csókolja meg a lecsukódó szemét? Elviheti-e magával innen, valahová messze, ahol nincs emlék, nincs panasz, ahová nem sir utána Csókavár, ahol nem látja a Bábel rombolásait, elviheti-e anélkül, hogy megmondaná néki, kinek az oldalán akarja leélni drága, szüz, hamvas életét?

Mert ő ma sem polgármester, sem vőlegény, sem reformátor, ő gyilkos. Hívei nincsenek, szeretője nincs, senkinek az utjában nem áll a munka lázától tulfeszített aggyal, ő gyilkos . . . Itt feküdt eszméletlenül, félig halottan, amikor ártatlan embereket letartóztatnak, halálra faggattak, amikor a megrendült város tajtékzó szitkokkal kereste, őt, a gyilkost. Talán rá is gon-

doltak, talán be is akartak hozzá törni, hogy áruló lázálmaikat kihallgassák? . . .

— Nem kell bemenned! — ordította az előszobában Atilla.

Keserü kizökkent fárasztó töprengéseiből és az ajtóra függesztette a szemét.

— De én bemegyek, — hallatszott kívülről.

— Minek? Ugyis megölte a város. Az átkozott Csókavár megölte Keserü Lajost.

A beteg intett Erzsinek. Erzsi kinyitotta az ajtót. Rongyos állt a küszöbön.

— Tessék, — mondta Erzsi.

Rongyos lábujjhegyen lépett be. Megállt, a hátát nekitámasztotta a falnak, mezitelen nyakát előrenyújtotta, úgy nézett az ágyra. Erzsi kérte, hogy üljön le, de Rongyos nem mozdult. Zavaros, nagy szemét, amelyben fájdalom csillogott, a betegre meresztette. Egy szót sem szólt, csak bámult, a teste meg-megremegett, aztán megfordult és kitámolygott.

Keserü még estig hangtalanul feküdt az ágyban, aztán megszólalt.

— Erzsi, éhes vagyok.

A leány boldogan nézett rá:

— Tejet kérsz, ugy-e drágám?

— Egy pohárka tejet. Szomjas vagyok.

Erzsi vánkosokat támasztott a háta alá, fölsegítette és mint a gyermeket, megittatta.

— Köszönöm, — suttogta halkan Keserü. — Nagyon jó volt.

Lehunyt a szemét, elaludt. Most nem dobálta magát, a keze is hideg volt, a homlokán sem gyöngyözött a verejték. Egész éjjel nem ébredt föl. Erzsi ott guggolt mellette. Egy pillanatig sem vette le róla a szemét.

Éjjel valaki erősen megzörgette az ablakot. Erzsi ijedten ugrott oda, kinyitotta. Atilla állt ott véres szemmel, kalap nélkül, kusza, ősz haja a homlokára borult, nyiratlan bajusza, mint két törött szárny hullott a szájába . . . A lány rémülten huzódott hátra.

— Meghalt? — recsegte Atilla és fénytelen, elborult szemében csak a vér csillámlott . . . A doktor azt mondta, hogy meghalt.

És olyan irtózatosan kezdett nevetni, hogy Erzsi hirtelen behajtott a ablak szárnyát. Csak aztán mondta néki, hogy Keserü elaludt. De ezt Atilla már nem hallotta.

Hajnaltól fölédredt Keserü. Szemmel láthatóan jobban érezte magát. Megsimogatta Erzsi bágyadt kezét és alig hallhatóan kérdezte:

— Volt itt valaki?

— Atilla volt itt.

Keserünek jól esett, hogy öreg barátja még éjjel is gondol rá. Megint tejet kért s amikor kiitta, halvány mosoly osont az arcára. Így nézett sokáig Erzsire, de aztán lassan megint nyugtalan lett. A lány, mint meleg, jóleső árny, gyengéden omlott föléje s úgy suttozta:

— Szépen meggyógyulsz, szívem, aztán elmegyünk innen.

— Meggyógyulok, — rebegette Keserü. És elmegyünk. Együtt megyünk el.

— Együtt, drágám.

— És te a feleségem leszel.

— A feleséged, édes szivem.

— Akkor is? . . . — suttogta Keserü, de elhallgatott. A melle zihált, valami fojtogatta, a szemével könnyörgőn, alázatosan csüngött Erzsín.

A leány gyorsan, unszólón biztatta.

— Mondd, mondd, valamit titkolsz . . . Meg kell mondanod! Már egyszer elkezdted, de akkor lázban beszéltél . . . Most olyan nyugodtan dobog a szived, olyan tiszta a szemed . . . Mondd!

— Az orvos nem tudja a bajomat. Már két nap óta láztalan vagyok. Érzem, hogy tul vagyok a veszélyen. És ma is azt mondta, hogy meghalok. Be ne bocsásd többet!

— Ezt akartad mondani?

— Ezt is. És még valamit . . .

Ujra elhallgatott. De hirtelen feltápáskodott és majdnem rikácsolva kérdezte:

— Nem hallod? Valami zug, dörömböl . . . Valahol sírnak. Lovak patkói csattognak, mintha óriási szerencsétlenség . . .

— Képzeldöl, — szakította félbe riadtan a lány.

— Nem, nem, — mondta Keserü. Siess, nyisd ki az ablakot!

Erzsi az ablakhoz ugrott s mindkét szárnyát föltépte. Kihajolt az áprilisi hajnalba. Messziről vé-

res füsttenger rohant, torlódott feléje. Füst és kegyetlen égési szag csapott a szobába. Becsukta az ablakot.

— Mi történt? — kérdezte Keserü.

— Valahol tűz van, — szepegte Erzsi.

— Tűz, tűz, — mondta most újra halkan Keserü.

— Tűz van . . . Én már elégtem . . .

— Nem, nem, — vigasztalta a lány.

— Fázom. Jőjj ide, Erzsi, ölelj meg, fázom.

Erzsi átölelte Keserüt s úgy szoritotta magához, mint egy didergő gyermeket.

— Fölmelegítelek a testemmel, — mondta szerelmesen.

Keserü görcsösen szoritotta magához a lányt. Fehér szája a lány halványpiros szája előtt reszketett, bánatos, könnytelen, réveteg szeme ott tükröződött Erzsi könnyes, drága, ragaszkodó szemében.

— Ugy-e már nem fázol? — suttogta Erzsi, s az ajka, amint megreszketett, perzselőn surolta Keserü száját.

— Nem fázom, — mondta Keserü, de valami nyugtalanít. Érzem, hogy valami iszonyu dolog történt, mint akkor, azon a ködös őszi estén, amikor a polgármestert megölték . . . Valami végzetes katasztrófa . . . Hullt a köd a száraz tarlóba. Üres, szintelen volt az egész tájék. Sehol egy ember. Valahol a ködben uszott, borongott, sirt ez a szegény, árva város . . . És én megöltem a polgármestert . . .

Erzsi lebukott Keserü mellére.

— Tűz van! — ordították odakünn eszeveszetten.

— Ég a város! — hangzott riadt, fojtott kétségbeeséssel.

A tűzoltók kürtjei éles, harsogó sivalkodással verték föl hajnali álmukból Csókavár lakóit. A szél hordta, nyujtotta, fölprózta és kettétörte a rettenetes, vérfagyasztó hangokat.

XVIII.

— Meghalt, — hörögte Atila az utcán, a hüvös, szeles áprilisi hajnalon, amint sulyos, döngő léptekkel távozott Keserü ablaka alól . . . Ment, ácsorgott, bomlott, bus és beteg agya vadul tépelődött, veszettül ordított és egyszerre csak az ötlött az agyába, hogy fölveri a várost, hadd tudja meg mindenki, hogy Keserü Lajos meghalt.

Rohanni kezdett és kampós botjával leverte a villanyos lámpákat. Üres, sötét utcákon loholt át, itt már az alacsony ablakokat is beverte, a kicsiny szobákba bekiáltotta, hogy ébredjenek, keljenek fel, mert Keserü Lajos meghalt . . . Jöjjenek ki az utcákra, verődjenek gyászmenetbe, bontsák ki a város fekete lobogóit s induljanak el Keserü háza elé. Ott fekszik élettelen szemmel, kihült aggyal és megszakadt szívvvel Csókavár legnagyobb fia . . . De senki sem mozdult, csak rekedt szitkokat sodort a szél utána, amint valaki nem röstelt kiugrani az ágyból, hogy megnézzze, miféle síheder háborgatja az éjszakai csendet. De Atila akkor már más utcában, más ablakokat zuzott be görcsös botjával.

— Hát nem jöttök? — morgott magában. — Azt akarjátok, hogy egyedül kísérem ki a temetőbe?

Fejét megrázta, öklét felemelte és úgy fenyegette meg az alvó várost, amely csendesen, gyanutlanul szunyókált a tavaszi éjszakában.

Hirtelen áprilisi szélvihar támadt. Kavargó port és Atilla bolond hahotáját tépte magával, keresztül-kasul paskolta a várost, megrázta az ablakokat, a réseken besüvöltött, a szűk utcákon hosszan füttyörészett . . . Atilla kidüllesztett mellel, megzilált hajjal s vérbenforgó szemmel állt a Pálffy-utcában. Egyszerre futni kezdett, futott a város külső részébe, az utolsó háznál megállt s az alacsony, száraz eresz alatt meglapult. Zihált, szivart kotort ki a zsebéből, meggyújtotta, az égő gyujtót beledugta a tető rőzséje alá. A szalma gyorsan lángra kapott, sistergett, duzzadt, amint új lángok keltek pusztító életre és egymásba veszve, egymást élesztve, sebesen körülfolyták az egész tetőt. Sötét, fojtott nehéz füst gomolygott az égnek, a füstbe törtető, piszkosvörös, majd lohadó tüzkévék simultak, a recsegő, pattogó vészbe hirtelen halálos jajok vegyültek, a házból rekedt, bomlott, vad sikoltozások törtek ki a tüzzel megfestett, rikitő hajnalba . . . Most ért ide a vágató szél. A füstöt szétteregette, a fölcsapó lángok közé friss levegőt bocsátott, a széthulló, táncoló szikrákból csodaszép tüzesőt csiholt, az eső tüzcseppei keringve, sebesen, mint millió szentjánosbogár szálltak tova, belecsókoltak a szomszédos házakba, tüzszívüket ott felejtették a zugva, vakitón nyaldosó lángokban . . .

— Egy, kettő, három, — számlálta magában Atilla, — tiz, husz, minden ég, minden elpusztul, s a ráhulló szikrák fényében, a vágató füstoszlopok sötét páncéljában, mint boszuálló démon futkosott, táncolt, kikitépett az égő házak aljából egy-egy sistergő csóvát és áthajította egy másikra, amely csak most kezdett égni . . . Vesszetek el mind, mind, ti férgek, ti nyomorultak, akik megöltétek az én királyomat, — ordította az utcára kiömlő tömegeknek, s botjára égő csóvát tűzött, azt magasan lengette, úgy rohant, maga mögött hagyva örületének rettenetes pusztításait.

— Tűz van, tűz van! — vonaglott végig a tüz-tengeren, amint pihent lovak gőzölgő orral, szikrázó patkókkal vágattak az utcákon.

— Ég a város! — hörögték félmeztelen asszonyok, akik kiugrottak ágyaikból, hogy silány életüket megmentseék.

— Fussunk, fussunk, mert elpusztulunk! — hangzott a siránkozó, eszeveszett, fekete tömeg mélyén, amely tehetetlen és gyáva volt a gyilkos veszedelem lobogó világában.

Rendőrök rohantak és káromkodtak, városi urak halálsápadt arccal bámulták Csókavár égését, meztelen porontyok bőgtek, szörmekabátjaikban didergő uriaszszonyok futkároztak elcsukló térddel, vízzel telt lajtoskocsik gyér sorára röhögött a feltörő lángok újabb tűzlánca, bátor tüzoltók ugráltak a lezuhanó gerendák mentén, hangos szavu diákok izzadtak a szivattyuk körül, sistergő, vékony vizsugarak öltögették vizes nyel-

veiket a terpeszkedő, vadul kanyargó lángokra. Egyetlen okos szó ki nem röppent a vértelen ajkakon, mint a riadt, menekülő állatok, esztelenül, tébolyodottan keringtek az emberek a tűz körül, egymás hátán, egymást letaposva és megrugdosva.

Már félórája pusztított a vész. Jakab Pál tűzoltó-főparancsnok sisakos feje, mint egyivilágított, szörnyen csuf lampion, hol a tűzben, hol a sötétben, egyszer a kocsik tetején, majd a vízcsövek körül bukkant fel és vészelt el, torzult holtta és éledt hörgéssé, amikor egyszerre idevágatott a katonaság, szoritotta a tömeget, oltotta a tüzet, miközben szájról-szájra járt, hogy gyujtogatnak, még egyre gyujtogatnak, égő, kísértő, vad tűzoszlopok rohannak az utcákon és vészt okádnak magukból, isten a megmondhatója, mi ég, mi nem ég. A füst egyre csavarodott és keringett, a város fölé végtelen tüzpalást borult, sebesen forgó, rémesen vakító, biborvörös színben ragyogó, millió lángocskából összezővött óriási palást, amely egyre vastagodott, erősödött, dagadt, fölfelé izzó tölcsért lóditott ki magából és köröskörül idegesen ringó tűzcafatokat eregetett az elalélt, haldokló mélységbe.

Vészelt vágatás indult meg. Katonák rohantak, rendőrök forogtak, szitkozódó emberek bukdácsoltak, ijedt lovak nyerítése hullámszórt, a gyujtogatót kergették. Ki lehet az az őrült, aki szövetkezett a szélviharral, hogy elpusztítsa Csókavárt? Ki az a gonosztevő, aki szörnyű indulatait kilökte kebléből, hogy ártatlanokat megöljön, szegényekről letépje rongyos ruháikat, gaz-

dagoktól elrabolja a vagyonukat? . . . Nyögtek a tűzben recsegő utcák és Atilla egy roskodozó, szétomló ház messze világító tűzviharában állt mozdulatlanul. A ruhája szétpernyedt rongyokban lógott le róla, a két kezén dagadt, barnésvörös, hólyagos tűzsebek tátongtak, borzas haját rohantában elkapta egy éhes lángnyelv és lecsókolta a fejről. Ott állt tébolyult szemével és világtalan agyával s amikor a hajszóló, őrjöngő tömeg a közelébe ért, már sisetgő golyók röpködtek körülötte, elfáradt lábával behétrált a tüztengerbe s mire a tömeg élén száguldók megálltak, égő feje, mint egy óriási korong világított ki az elhalványuló lángok pusztító mélységéből.

Egy tűzoltó kampós vaspálcájával kihuzta a lángok közül az égő holttestet. Vizzel leöntötték, megforgatták, beletapostak, de senki sem ismert rá. Akkor ért oda Rongyos. Lehajolt a holttesthez, megnézte és fölállt.

— Atilla volt, — mondta halványan.

Amikor a tömeg elhuzódott, Rongyos leült Atilla mellé . . . A szél elállt, a tűz nem terjedt tovább, a lángok még a reggeli órákban is hatalmas erővel világítottak, az egész város talpon volt, hordták a vizet, a kutakat kiszivattyúzták, a szomszédos falvak tűzoltói megérkeztek és ezek segítségével óriási csövet forrasztottak össze, a száját belecsapták a Csókába s onnan szívták föl a vizet az égő utcákba.

Jakab Pál délelőtt elsietett Rongyos mellett, aki még mindig őrizte Atillát. Egy pillanatra megállt, kérően nézett a kétségbeesett legényre.

— Atila volt, — mondta Rongyos és rámutatott az üszkös hullára.

Jakab ijedten fordult meg. Piszkos, dult, kormos arcán könnyek szivárogtak alá.

XIX.

A forró nap sugarai betűztek a városházi nagyterem magas ablakain és szétfolytak, elszéledtek a fekete ruhás városatyák között, akik komor arccal, lélekzetüket elfojtva bámultak maguk elé. A régi lárma, az izgatott vitatkozás, az ellenfél becsmérése, amely máskor megelőzte az üléseket, most távol maradt, ünnepi csönd reszketett a levegőben és mély elfogódottság lapangott a szívek mélyén. Halálos csöndben állt föl Horpay Bálint polgármester és vibráló hangon, amelyből kicsillant a város iránt érzett nagy szeretete, — amire Keserü Lajos tanította, — mondta el, Kocsis János megállapítása szerint, halhatatlan, történelmi beszédét.

— Ő felsége a király jó szive, — mondta többek közt Horpay Bálint, — a magas kormány támogatása és a magyar városok nemes áldozatkészsége a rettenetes vész pillanatában megállította Csókavár pusztulását. Nagyon sokat szenvedett itt mindenki, de talán mégis legtöbbet Csókavár, amely — sajnos, — nemcsak az elemek martaléka lett, hanem hosszú évekig kapzsi emberek karmaiban vergődött. Ne emlitsünk neveket, nem, ez nem szándékom. De a gonosz nyelvek az én becsületemet is kikezdték, magamról szólnom kell, aki néma

türelemben türtem a rágalmakat, fájó szivvel vártam azt a pillanatot, amikor újra tiszta homlokkal állhatok polgártársaim elé. Vagyonomból, amelyet munkámmal és szorgalmammal szereztem, százezer koronát a városnak adok . . .

— Éljen Horpay Bálint! — zugott a teremben és harsogó taps fojtotta el a polgármester szavát.

Horpay önérzettől és büszkeségtől duzzadó arccal fejezte be beszédét.

— . . . és mindnyájunk törekvése, álma, jól fel-fogott érdeke az legyen, hogy munkát nem kimélve, vállvetve, lelkesedéssel dolgozzunk Csókavár reneszánszán . . .

És ugyanakkor, amikor a városházán egyhangulag kimondták Csókavár reneszánszát, egy őszhaju, gyermekszemű, rokkant emberke indult neki az új életnek. Mellette egy egyszerű, finom arcú asszony, közöttük egy elárvult, édes leányka. Keserű volt, feleségével és Galambos Alda apátlan, anyátlan gyermekével . . . Örökbe fogadta . . . Keserű a vonat ablakából könyes szemmel, hosszan bámult vissza Csókavárra, amely megfürdött a nyári nap izzó sugaraiban, s ahogy egyre eltávolodott az elrévülő szem elől, olyan volt, mintha szép lassan feltámadna, kiemelkednék a sárból, a testére tapadó sugarak aranykévéin fölszállna a magasba és szerelmes csókokat dobálna az új élet felé repülő család után . . .

NÁSZUT.

Valahol a hegyek között, az isten tudja, hol, merre, — van egy szűk katlan. A katlanba beépítettek néhány házat, alig lehet több tiznél, a házakat elkeresztelték falunak, a falut Katlannak. Emberek hordták össze a rozoga házakat, beléjük telepedtek, nyirták a fákat, furták a sziklákat és megcsaládosodtak.

A természet kora ősszel, de mindig kora ősszel sűrű, fehér lepedőt teregetett szerte-széjjel a falura. A hegyi szél sima, fényes kupacokat hordott össze a természet ajándékából; ház előtt, az utca során, a kanyargónál, mindenütt nagy, veszedelmes, süppedő, embertemető hófúvások terpeszkedtek. Egészen késő tavaszig. Mert itt csak két évszak váltakozott: a hófúvás, meg a nyirkos. Így, nyirkos. Esős, vízverte, házalámosott, derékgig sáros volt a falu a nyirkos idején. Az emberek alig várták már a hófúvást. Mert bizony nem igen voltak ők válogatósak.

Egy veszedelme volt a hófúvásnak: a farkas.

Amikor a pirinkó ablakok befagytak, fejszecsapás nem csattogott az erdőn, s az emberek ott éldegéltek kuckóikban abból, amit a nyirkos idején összehordtak, olyankor üvöltött a farkas. Valahány szája-széle, utja

volt Katlannak, mindenütt ott loholt a görhes, villogó szemü vad. Mi az ördögöt akart? Lompos, bebugyolált ember alig-alig mozdult ki az alacsony viskókból. Hát a farkasok vérszemet kaptak. Bizony Isten, besettenkedtek a faluba és bebáméskodtak a házak jégvirágos ablakain.

Ennek a falunak van a hófuvás idejéből egy híres története, a János házassága.

*

Dologtévő ember volt János világéletében. Nyirkos idején o'ajárt a hegy méhébe s ott sziklát fejtett. Nem egyedül, sokan voltak ők, a sziklafejtők. Katlanból is egynéhányan, meg másunnan, névtelen és hiresebb falvakból.

Lányok is akadtak, akik ott munkálkodtak, kevesen, de izmos, tagbaszakadt, gyönyörű hegyi lányok. Tolták a targoncákat, gyors fordulóban tértek vissza a sihederek közé. Dal is fakadt ajkukról nagy elvétve. Mintahogy a sziklából is kiserked néha egy-egy virágszál.

Két hófuvás óta ismert János egy leányt. Közben lepergett két nyirkos, s János elhatározta, hogy a harmadik hófuváson — mi dolga is volna egyéb — feleséget hoz a házba. Azt a targoncás leányt valamelyik névtelen faluból, aki verejtékesen dolgozott a garasokért. Az kell néki.

Amikor már beszürkült az égbolt, nehéz ködök ültek a hegycsucson, alant a munka is lankadóban és már a hófuvás kezdte libegtetni fehér palástját, János

rátámaszkodott a fényes csákányra, s a leány ott ült a targoncán. Ugy nézték egymást kettesben, szép csendesen.

Tíz szónál többet alig beszéltek egymással, azt is csak úgy odavetve, munka közben.

Most János megszólalt:

— Megjön a hófuvás.

A leány lehorgasztotta gyönyörű fejét. Ej, birizgált valami a szive körül. Hófuváskor szoktak ezentájt házasodni a legények. Akkor ráérnek.

Aztán sóhajtott a lány:

— Nyirkosig nem is látjuk egymást, János.

— Nem látjuk egymást . . .

Valami reszketett, ragyogott a lány szemében. Mint amikor a ködön átszűrődik egy esteli csillag szomorú ragyogása.

János vállára kapta a csákányt, félig indulófélben volt már, a lány is más iránynak tartott. Aztán még egyszer megszólalt a legény:

— Hófuváskor majd átnézek hozzátok. Szánkán megyek. Két ülés lesz rajta . . .

Ejnye, két ülés lesz rajta . . . dobbant meg a lány szive.

A leányt elnyelte a köd. János Katlan felé ballagott.

— Kinek az a másik ülés? — töprengett utjában a lány. — Mert hogy így mondta tisztán: két ülés lesz rajta.

Erős szívét nagy melegség öntötte el.

A farkasok már bebáméskodtak a jégvirágos ablakokon. A hegyi utak egybeolvadtak a hegyek lejtőivel. Rájuk terült a fehér lepedő. Ember nem igen járt azon, csapást csak a farkasok vertek.

János megcsinálta a két ülést. A szánra tette a csákányt, a hóhányó lapátot, meg a rozsdás puskáját. Befogta a lovát, két pokrócot is terített rája, ő maga is bebugyolálódott. Csak a két okos, bátor szeme villogott ki a süvege alól.

Azt mondta a szomszédja, hogy várjon még, amíg megenyhül a hófuvás. Nyakát töri, elsodorja a görgeteg, vagy fölfalja a farkas. János rázogatta a fejét s megnógatta a lovát.

— Gyí, te, menjünk isten hírével!

— Isten hírével, János! Aztán úgy ne járj, mint a sikátori legény. Az is hófuváskor indult az asszonyért, de asszony és szán nélkül tért vissza nyirkosra.

János ezt már nem hallotta.

Belevágott a horhóba. Nem látta az utat a hófuvás miatt. De itt cseperedett naggyá, hát már az érzése vezette. Csengetyüje is volt a lónak . . .

— Csiling, csiling, asszonyért megy János.

A vakító, izzóan fehér lepedő ráborult a lóra, a csengetyüre, a szánra és a bundás emberre.

Éjjel vonítottak a farkasok.

*

Három hét mulva Katlan felé csuszott János szánja. Két ülés volt rajta. De az csak egynek látszott.

Egybefonódtak szegények a nagy hidegben. János vitte az asszonyt. A csengetyü csilingelt:

— Csiling, csiling, asszonyt hoz a János.

Egyőjük se érezte a hideget.

— Estére otthon leszünk, — mondta János.

S a nagy, végtelen, iromba fagyból, mintha tűz csapkodott volna feléjük. Bizsergő, édes melegség fogta el őket, mintha a fagyon tovacsusszanó szán izzó katlan lett volna. Érezték a tüzet a lelkükben s látták a tüzet, a veszedelmet maguk előtt és érezték mögöttük . . . Hidegen, zölde villogásban fenyegette őket a tűz, az éhes, a vakmerő ordasok támadó csoportja.

A ló, mintha a János szive vert volna benne, bátran vágatott előre. Meg se horkant, vonta a szánkót, benne gazdáját, meg a gyönyörű asszonyt.

János a puskához nyult. Mögöttük loholt egy girhes, üvöltő dög, — belepuffantott. A farkasok elmaradtak.

De a lovat egyre nyomon kísérte egy másik . . . Otromba, lompos, erős inu vad, nem félt, nem tágitott . . . Az éj magára szedte szemérmes fátylait . . . Mély szürkesség borult a tájra. A hófuvás eltemette a nyomokat. A ló meghorkant, a szán belezökkent valamibe. Megálltak . . .

Ez volt az új asszony nászutja . . .

János nógatta a lovat, de az nem mozdult. Tudta, hogy utat tévesztettek. Ha félóráig itt kéne vesztegelniük, megfagynak valahányan . . . A farkas veszettül vicsoritotta éles fogait . . .

A szán beledőlhet egy láthatatlan szakadékba, s ott vesznek mindaketten, szerelmük első éjjelén, rémes hófuvás idején . . . Rettenetes nászutjuknak vége.

János fogta a puskát s belesózott a farkasba. De csak úgy horzsolta keshedt bőrét, hadd iramodjék tova s mutassa az utat.

A farkas előre inalt. A ló a vert csapáson utána. Kikászolódtak a veszedelmes utvesztőből. Megint ott csuszott a szán a hegyi uton.

A farkas unta a dolgot és megállt.

Az asszony dideregni kezdett.

— Ne félj, aranyom, — mondta János, — haza-
vezet bennünket a beste féreg.

Megint megcsiklandozta a farkast s az üvöltő vad tovább futott előttük. A szánkó utána.

Sötét este lett.

A farkas hátra-hátra villogott gyilkos szemével, beleüvöltött az éjszakába, de nem akadt párja. Egy se jött utána. Azok ott lakmároztak messze mögöttük az elesett bajtárs csontjain.

Katlan már nem volt messze.

A farkas még egyszer szerencsét próbált.

János fogta a puskát, de a fegyver nem sült el többet.

Próbálta, igazgatta, csettegettette, de nem szólt az istentelen.

A farkas, mintha észbe kapott volna, csak loholt előre, befordult a keskeny horhóra és csalogatta maga után a nászutasokat.

Megérkeztek, otthon voltak.

— Verjem agyon? — mondta János a gyönyörű asszonynak.

— Ne bántsa, ne bántsa, könnyörgött a tüzzemű menyecske, — ha nincs ez a farkas, temetők a hófűvés. Megmentett bennünket.

— Igaz.

Bementek a házba.

Az éhes vad kíváncsian bámészkodott be a jégvirágos ablakon . . .

A KÖSZOBOR.

V alahol a város végén, ott, ahol az országut már a szomszéd falu határába torkollott, állt egy régi kőszobor. Roppant kopott, viharvert szobor volt ez, az eredetét senki sem tudta, görnyedt, eres nyaku férfi állt a máladozó talapzaton — amelyre a vidám gimnazisták rávésték ideáljaik neveit — s a férfi ott fenn valami hatalmas sziklát hengergetett odébb. Ez volt a szobor, művészietlen, otromba tákolmány, talán a munkát szimbolizálta, de mivel régi volt, általában bizonyos tiszteletnek örvendett, parasztok megsüvegelték, elég jó randevu-helynek bizonyult évek során, de arra feltétlen jó volt, hogy az utasnak megmondja, itt végződik, vagy itt kezdődik a város. Körülötte zöldecsés kertek terültek el, felette pedig szőlősdombok húzódtak tova tarka villákkal és mulatságos kis kastélyokkal.

— Harminc éves vagyok — mondta egy éjszaka egy bizonyos Zsák János nevű kétségbeesett ember — s máris megundorodtam az élettől.

Amikor ezt mondta éjszakai csavargásában Zsák János, éppen a kőszoborhoz ért, fáradt volt, leült a talapzatára. Ott busult egy darabig, a fejét a tenyerébe

temette s arra gondolt, hogy nem érdemes élnie. Semmije sincs, se földje, se pénze, még egy szál petrezselyem se az övé, ami olyan buján terem itt meg a zöldséges kertekben s körötte csupa gazdagság, tékozló emberek remek villái, gyönyörű kastélyok a dombok mentén, mögötte gyárak, beljebb egy isteni park soha el nem hervadó virágokkal s a virágok közepén nyulánk vár, ódon, erős, vasrácsokkal elkerített, fenyegetően komor, mintha azt mondaná, ide koldusnak tilos a bemenet.

— Minden a másé — sóhajtott Zsák János. Én meg fogok halni . . .

Felállt, egy-két lépést tett még előre, aztán megfordult. Szemben állt a szoborral. A szobor arca fáradt volt, barázdás s ahogy a hold sárgás fénnel rászűrődött, meglátszott rajta, hogy iszonyuan vén, kimerült s már alig győzi ezt az örök robotot, amit sorsa kiszabott néki. De azért szüntelenül dolgozott, egy pillanatig sem pihent, kétségbeejtő erőfeszítéssel lóditotta odébb a sziklát, miközben mellén és karján megdagadtak az erek, amelyek ma már mézszerű sávokban nyilvánultak meg omladozó testén.

Zsák János tulajdonképpen művészi lélek volt s ahogy most a hold szomorú sugárzásában nézegette az elavult kőszobrot, rendkívül meghatódott.

— Gazember vagyok — mormolta magában, mert irtózom a munkától. Szegény szobor, te legalább száz évvel vagy öregebb nálamnál s mégis lankadatlanul dolgozol. Eső ver, zápor ostromol, csontig jár beléd a szél, kiizzaszt a nap, mindegy néked, te soha meg nem unod

a munkádat . . . És engem egy-két kudarc életunttá tett. Igen, gazember vagyok.

Az életunt ebben a pillanatban megváltozott. Gyors léptekkel sietett vissza a városba, amelynek hátat fordított. A lelkében vidámság volt és remény . . . Dolgozni kell — mondogatta százszor és ezerszer egymásután. Az üres zsebeit tapogatta, de ezuttal már önmagát biztatta, hogy zsebei meg fognak telni csillogó aranyakkal, vagyona lesz, nagy nevet szerez magának, tekintélyt és becsülést . . . Dolgozni kell . . .

*

Zsák már öreg ember volt, amikor egy éjszaka megint az utcákon vánszorgott. Lomposan, nehézkesen csoszogott, a teste meg volt puffadva, nagy, sárga arca ijesztően fénylett az éjszakában.

— Mindenem volt — gondolta magában keserűen — s most nincs semmim. Muzsika csiklandozott, drága parfömök izgatták az idegeimet, gyönyörű asszonyok voltak a kedveseim, selyempaplanon pihentem, osztrigát ettem, jószivű voltam, kegyetlen voltam, féltek tőlem s ma megint a senki vagyok . . .

Lassan osont el a házak mentén, amelyek valaha az övéi voltak . . . Forró agya átszáguldott a káprázatos multon, amiből nem maradt más a zsebében, csak egy jól megtöltött revolvere. S az utálat, amellyel az emberekre gondolt, akik kifosztották és megcsalták. Elrabolták a talentumát, aranyat adtak érte cserébe, azután az aranyat is ellopkodták tőle.

— Öngyilkos leszek — határozta el véglegesen. — Hogy éljek így, egy nagy név súlyával, amely előbb-utóbb agyonüt? Lehetetlen. Legjobb lesz, ha meghalok. Itt az utcán, vagy valahol a külvárosban. Most már gyorsabban ment. Nagyokat zihált, kezét meg-meglóbálta, úgy adott lendületet fáradt testének. Futni szeretett volna, hogy minél előbb megpihenhessen. Már a városon kívül járt, előtte a szőlősdombok körvonalai kisértetiesen ütköztek ki az éjszaka sötétjéből, valahol messze egy petróleumlámpa fénye derengett, a szőlőkben kacér kis villák lapultak meg . . . Sajátságos hangulat fogta el, arra gondolt, hogy járt ő itt már egyszer, de hirtelen nem tudta, mikor, tegnap-e, vagy sokkal régebben . . . Kiért az országutra, oda, ahol a kőszobor ácsorgott . . . A hold rávigyorgott a kőszoborra.

— Te gazember — ordította Zsák János, amikor megpillantotta a kőszobrot. — Te vén gazember, te vagy az oka mindennek.

Sárga arcát haragos pir öntötte el, ahogy arra a régi éjszakára gondolt, amikor itt meg kellett volna halnia. Mert azt tisztán érezte, hogy akkor kellett volna meghalnia, mikor a szivét még nem mérgezték meg az emberek, amikor csak sejtései voltak a földönjárók gonoszságairól, amikor névtelenül, rongyosan pusztulhattott volna el s nem maradt volna e tette mögött semmi, se múlt, se karrier, se kifosztóinak a káröröme és hazug részvéte. Milyen gyönyörű lett volna úgy, amikor ép volt még a szive, amilyen iszonyú így, fáradt agyvelővel és megmérgezett szívvvel.

— Te vén gazember — ordította újra Zsák János és mérhetetlen gyűlölettel nézte a sziklát hengergető embert, aki megrontotta az életét.

Hirtelen elővette a revolverét s célba vette a kőszobor fejét. A munkás, bár vak volt s az idő kegyetlenül eltorzította az ábrázatát, szomoru mosollyal bámult alá a haragos emberre. Zsák János még indulatosabb lett, karját kinyújtotta, mindkét lábát erősen megvetette az ut sarában s kétszer egymásután fejbeltette a kőszobrot. A szobor megrendült, mint apró vércseppek hulltak le róla a kopott törmelékek, úgy látszott, mintha iszonyut lélezett volna s utána hirtelen zuhanással az országutra esett szétlőtt feje, alig egy méternyire Zsák Jánostól. Nem is volt ez már fej, valami mész- és homoktörmelék volt mindössze, a fejetlen szobor némán állt az éjszakában... Fenn a szőlődombon, egy villa közelében vonítani kezdett egy kutya. Azután újra csend lett.

— Most meghaltál! — mondta Zsák János elégedetten, — többé nem csalhatsz meg senkit.

Zsebébe tette a revolvert és elindult. De alig tett egy pár lépést, maga se tudta miért, hirtelen megfordult. Visszament a fejetlen szobor elé.

— Nini, — dadogta Zsák János, amint újra a szobor előtt állt s rettenetesen megijedt... Annyira megijedt, hogy a térde inogni kezdett s leroskadt az árok szélére. Ott görnyedt s a szemét nem tudta levenni a szegény szoborról.

— Nini, — suttogta halkan, — a szobor fej nélkül is dolgozik.

Csakugyan így volt. A fejetlen ember, mintha mi sem történt volna, tovább dolgozott. Karján, lábán megfeszültek az erek, amint iszonyu erőlködéssel emelte fel a sziklát . . . Egyáltalán észre se vette, hogy nincs feje, hogy már nem tud gondolkodni, mint egy meghajszolt állat görnyed tovább örök robotjában.

Zsák János felállt. A szemében köny csillogott, de agyát végtelenül tisztának érezte s a szívét könnyűnek. Odament a szoborhoz. megcsókolta a lábát s hálásan mormogta:

— Köszönöm barátom, hogy megtanítottál arra, amire az élet nem tanított meg. Hogy nem szabad fej nélkül dolgozni. Eddig más dolgozott az én fejemmel, mától kezdve magam dolgozom vele.

Eldobta a revolverét s mintha megifjodott volna, vidám füttyszóval sietett vissza a városba.

CIRKUSZ.

A cirkusznak két nevezetes személye volt. Az egyik a légtornásznő, a másik egy karcsu, borotvált képű fiatal ember, aki estéről-estére az első sorban ült s az egész lelkével bámulta Leonildét, a csodaszép bronzvörös haját, tiszta kék szemét és izmos, mégis lágy, fejlett, mégis gyenge termetét, amint a vakmerő ugrások, forgások és egyéb ficánkolások szédületében elragadta a közönséget . . . Különben unalmasan és jelentéktelenül terült el a cirkusz a Buza-piacon, ahol egyéb mutatványosok is fel szokták ütni sátraikat a polgármester jóvoltából.

De Leonilde miatt minden este megtelt a cirkusz és a tapsorkán majd kivetette sarkaiból a hevenyészetten felállított ponyvasátort. A kisvárosi agglagények haragos szemmel méregették végig a csupasz arcu leánykét, aki miatt sehogy sem tudtak a légtornásznő közelébe férkőzni. Különösen Trombitás, a gazdag fakereskedő sértődött meg, aki évről-évre jólelkű mecénása volt a Kükemezey társulatának, a csinos kis arénában páholyt bérelt s e réven udvarolgatott a színésznőknek. Most végtelenül boszankodott, hogy a cirkusz ilyen rutul torolja meg régi sikereit.

Egy este, amikor már csendes sötétség borult a Buza-piacra, a közönség széteszlott, a piac lámpái csak nehezen küzködtek meg az éj gyorsan sűrűsödő árnyai-
val, az agglegények bevonultak a Koronába és tisztes távolságból lesték Leonildét, mint dédelgeti vacsora közben a kékszemű ifjut, — Trombitás egymagában settenkedett a cirkusz körül és az igazgatót várta. Ez zömök termetű, fakó arcú, féloldalas ember volt, szófukar és mogorva, olyan szeme volt, mint a sült hálnak, nem igen lehetett belőle kiolvasni, mi motoszkál az agyában s mi riszálja a féloldalát. Szolgálatkészen hajolt meg Trombitás előtt, aki gögösen billentette meg előtte puha kalapját.

— Ön az igazgató? — kérdezte Trombitás.

— Az, — mondta az igazgató s a nyakát annyira belesülyesztette a vállába, hogy most már puklásnak látszott.

Trombitás kissé ijedten nézett rá.

— Tetszik tudni, — dadogta halkan — a kisaszszony érdekel engem.

— A légtornásznő, — morogta az igazgató.

— Az . . . De tudni szeretném . . .

A halszemű ember csendesen röhögött.

— Mit nevet? — kérdezte a fakereskedő.

— Semmit, csak éppen eszembe jutott valami . . . Szóval Leonilde? . . .

— Igen . . . De . . .

— Ugy, ugy, — motyogta a féloldalas, mint aki tudja, miről van szó.

— Ki ez a fiatal ember? — rukkolt ki végül Trombitás.

Az igazgató lassan elindult.

— Menjünk, — mondta.

— Hát nem akarja elárulni?

— Én? Miért ne? De magam sem tudom. Menjünk és kérdezzük meg tőle. Pécsen voltunk, onnan jött velünk.

— Azt mondják, hogy báró.

— Lehet, — hunyorgatott a direktor.

Trombitás toporzékolt magában, de azért titkolta, mennyire gyötri a szívét a balsiker. Köszönt és faképnél hagyta az igazgatót.

Mire a Koronába ért, Leonilde már nem volt ott. Csak a fiatal ember üldögélt egymagában egy sarokban és most nagyon fáradtnak és szánalmasnak látszott. Nagy gyermekszeme üresen révedezett s az arca olyan siralmas volt, mintha az édesanyjára gondolt volna. Egymásután dobálta el a félig elszitt cigarettákat . . . Trombitás boszusan nézegette a szánalmas külsejű emberkét és elhatározta, hogy csak holnap fogja megpofozni.

De még ki sem tudta főzni, hogy hol, mikor és milyen okból teríti le a gyülölt ellenfelet, amikor az felugrott a helyéről, egyenesen Trombitásnak tartott, megállt előtte, udvariasan meghajtotta magát:

— Báró Aurelli, — mondta szeliden.

Trombitás helylyel kínálta meg.

— Unatkozom, — panaszkolta a báró — nincs sen-

kim, önt a cirkuszból ismerem. Talán egy kis makaóval előlnök az időt . . .

— Oh, kérem, — mondta Trombitás és nem merte az ajánlatot visszautasítani.

Éjfélig játszottak. A báró nyert, Trombitás veszett. Nem volt nagy a differencia, de a szerelmes fake-reskedő mégis revansot kínált.

— Holnap, a cirkusz után, — ajánlta Trombitás.

— Nem bánom, — mondta mosolyogva a báró.

Köszönt és elsietett. Trombitás is felcihelődött, de amire kiért a gyéren világitott utcára, a bárót már nem látta sehhol. Tudta, hogy Leonilde hol lakik, arra igyekezett. Sebesen ment a nyári éjszakában, amely tikkadt volt, mint a csókra szomjas asszony égő szája. A sötét, szűk utcák öléből pokoli forróság csapta meg Trombitást. Azt hitte, hogy parazsak nyaldosó lángja száguld tova, holott csak az agya égett és a szive dobogott veszettül, mint az első szerelmén rajtacsipett sihederé.

Még egyre azt hitte, hogy utóléri a bárót, de az utca, amelyben Leonilde lakott, csendes volt, s a ház, amely szemérmesen magába rejtette, élettelen és szomorú.

A bárót rossz helyen kereste, mert Aurelli a Koronából a Buza-piacra ment, ott lakott az egyik cirkuszi vándorkocsiban. Bekopogott, mire az igazgató beeresztette.

— Vigyázz! — fenyegette meg a szörnyen csuf ember — a szerződésünk nem így szól. — Ha belesze-

retsz Leonildébe, akkor elcsaplak. Föl is ut, le is ut. Mehetsz.

A báró a szemét hunyorgatta, de nem szólt semmit. Ledobta magáról a ruháit és ügyesen fölmászott a hálóba. Álmos volt.

— Mert, — dörmögte az igazgató — az erőd abban van, hogy te nem szereted. Amíg te nem szereted, addig a városi urak őrjöngenek érte, elhalmozzák virágokkal és a cirkusz minden este zsufolásig megtelik. De ha magadba bolondítod a leányt, akkor vége a varázsának. Érted? És akkor kidoblak. Keresek olyan leányt, aki több méltósággal viseli a bárói címet, mint te . . . Hol voltál?

— Kártyáztam! — dörmögte a báró.

— Kivel?

— Trombitással.

Az igazgató megdörzsölte a kezét.

— Látod, ez helyes. Ezt szeretem. És Leonilde?

— Hazament.

— Nyertél?

— Nyertem.

— Mennyit?

— Nem tudom.

— A felét! . . .

— Nem adom, — mondta határozottan a báró. —

Ez nincs a szerződésemben. El is mehetek, ha nem tetszik . . . Miattam telik meg a cirkusz. Mindenki azt hiszi, hogy báró vagyok. Mert úgy is viselkedem, mint egy báró.

— Pedig csak ripacs vagy . . . Hát hogy csinálod ezt?

— Hohó . . . Ez az én titkom. Ehhez semmi közöd. Látod, hogy értem a mesterségemet. A tönk szélén álltál, és én megmentettelek . . .

Másnap éjfélkor föluggrott a báró a kártyaasztal mellől. Elnyerte Trombitás minden pénzét. A fakereskedő vörös volt, a szeme rémitően forgott és a szája szélét véresre harapdálta.

— Legalább mutasson be a művésznőnek, — hörgögte fáradtan.

— Soha, — mondta nyugodtan a báró.

— Nem? Nem mutat be? — kérdezte fenyegető hangon Trombitás.

— Soha!

— Csaló, csaló, — ordította Trombitás, megcsalt, kifosztott, csaló, azt hiszi, nem tudom, hogy csal . . .

Aurelli vékony termete kinyult. Mint a leopárd, ugrott rá Trombitásra, az állat iszonyu öklével felütötte és egész természetben cudarul megrázta a hatalmas embert. Mire Trombitás magához tért, a báró már nem volt sehol.

Másnap halálra kereste a bárót. Nem találta. Segédei tajtékos lovakkal kergették, fürkészték, nem akadtak rá. Estére a lassan kiszivárgott botrány hírére egy talpalatnyi hely sem maradt üresen a cirkuszban. A levegő forró volt, a közönség izgatott, a sablonos mutatványokat idegesen lepisszegte, mindenki Leonildét akarta látni. Fojtottan, lázasan, perzselően hullámozott a levegőben a légtornásznő neve. Trombitás dagadt kép-

pel ült a helyén és türelmetlenül leste, mikor toppan be gyűlölt ellenfele.

De helyette halálsápadtan, minden izében remegve, az igazgató lépett a porondra. Messziről úgy látszott, mintha meg is sántult volna, az arca merev volt, mint a halotté.

— Hölgyeim és uraim, — motyogta ijedten . . .

— Mi az? Mi történt? — kiáltották türelmetlenül.

— Bocsássanak meg, — folytatta a direktor.

— Leonilde, Leonilde, — zugott a közönség.

— Aurelli! — kiáltotta önmagából kikelve Trombitás.

— Igen, — mondta a nyomorék, — kértem a bárót, könyörögtem neki, letérdeltem eléje, megcsókoltam, hogy belé ne szeressen a művésznőbe és mégis . . . Ilyen katasztrófa! Belepusztulok. Ma reggel megszöktek . . . Tönkretettek . . .

Egy pillanat alatt, mint a köpüből a méhek, röptek, szálltak, rohantak feléje a csalódott emberek.

— Eldugtad őket, — dörögte Trombitás . . . Gazember.

Kiugrott a porondra, hogy felelősségre vonja a direktort. De az hirtelen a földre vetette magát s mint a nyavalyatörős, kapálózni, rángatózni kezdett. A melle zihált, a szája tajtékozott és rémes, véfragyasztó üvöltése még a tizedik utcába is elhallatszott. A publikum fejesztetten rohant ki a cirkusból, csak Trombitás állt mozdulatlanul a szerencsétlen mellett. Megvárta, amíg lecsillapodott.

— Tönkretettek, — hörögte, amikor észrevette Trombitást.

Aztán újra üvölteni kezdett . . .

Trombitás kitámolygott az üres cirkusból. Egykét lépést tett a város felé, de aztán hirtelen megállt, revolvert rántott s hogy mégis valami elégtételt vegyen az inzultusért, kétszer egymásután belelőtt a levegőbe.

SZERÁF.

Szeráf szolga volt az adóhivatalban. Ő fogadta a panaszosokat, akiket a végrehajtó már több ízben megfenyített. Ő adott tanácsot azoknak, akik az intések, a végzések és egyéb hivatalos irások értelmetlenségein nem tudtak eligazodni. Ő magyarázta meg, miképpen kell halasztást kérni a királyi tanácsos urtól, aki benn trónolt a hivatalos helyiségben, míg Szeráf csak az előszobában uralkodott. De itt igazán uralkodott, mert nélküle semmit sem lehetett elintézni, aki pedig ellenkezett vele, vagy gorombaságra ragadtatta magát, azt egyszerűen hazaküldte. Szeráfnak ilyenformán nagy tekintélye volt az előszobában, ami meg is látszott aranyláncos potrohán, szigoru ábrázatán s nem éppen barátságos beszédmódján. Nem nagyon válogatta a szavait, még azokkal szemben sem, akik pedig nem igen farkodtak a borraival. Igaz, hogy borraival nélkül nem is nagyon lehetett boldogulni Szeráffal.

Szeráf így évek során egész csinos vagyongára tett szert. Egy kicsiny viskója volt a külvárosban, a fiát gimnáziumba járatta, vasárnaponként korcsmázott s a barátainak hasznos előadást tartott az adópolitikáról. Elmondta, hogy ő többet tud, mint a királyi tanácsos,

aki már öreg és mindig elalszik a karosszékben . . . Derék, jó ember, — mondogatta, arra használok, hogy a nevét írja alá az elintézett aktákra. Igaz, hogy magam is aláírhatnám a nevét, de hát hadd írja ő. Egyéb dolgot sem adok néki.

Más hivatali szolgák is jártak ide, ezek is kitünően értették a mesterségüket, ki a bankügyekben volt jártas, ki meg a politikában, némelyik az ügyvédséghez értett, másik meg a törvényszéki titkokhoz, de Szeráffal egyik sem vetekedhetett. Szeráf nem csak egyenrangú munkatársa volt a királyi tanácsosnak, hanem igazi ur volt a szolgák között is.

Ekkor történt, hogy a királyi tanácsost nyugdíjba küldték. Szeráfot nem lepte meg a nyugdíjazás, amint-hogy a királyi tanácsost sem lepte meg. Az öreg ur már nem igen bírta a munkát, az utóbbi években csak kegyelemből türték, hogy kiteljék néki a teljes nyugdíjra az ideje. Szeráf is számított erre, s most, hogy bekövetkezett, nagy öröm fogta el . . . Hadd menjen az öreg, — gondolta magában, ugy sem értett már semmihez. Csak olyan vén adókukac volt, többet ártott, mint használt. Aztán, ha valamiben megmakacsolta magát, az isten sem birt vele.

A királyi tanácsos helyére egy fiatal adótitkár került, bizonyos Kutnyánszky nevű, aki nagyon szigorú, kimért és udvariatlan embernek látszott az első pillanattól kezdve. De Szeráf nem vette rajta észre, hogy rideg volna, ő csak azt látta, hogy aranyszélű cvikkert hordott és pepita nadrágja mindig ügyesen ki volt

vasalva . . . Majd betanitom, — gondolta magában a szolgál, s minden marad a régiben.

Az adótitkár azonban az első naptól kezdve más-képp intézte a dolgokat, mint a királyi tanácsos. Nem a szive szerint dolgozott, hanem a paragrafusokra hallgatott. Minden aktát elolvasott, részletesen kihallgatta a feleket, tizszer is beküldte Szeráfot az iktatóba, ha valamire szüksége volt, szimatolt, kutatott s olyan lelkiismeretes volt, mintha a saját pénzéről s nem az államéről lett volna szó. Egész délelőtt alig végzett négy-öt emberrel, pedig az előszobában csapatostul türelmetlenkedtek az audienciára várók, ezeket hazaküldte, másnapra rendelte be, s bizony nem törődött azzal, hogy így megnyitotta a végrehajtó utját . . . Mért nem jöttek előbb, mért hagyják az adót az utolsó percre? — mondta a türelmetlenkedő Szeráfnak. Becsapta az ajtót s kijelentette, hogy tizenkét órától kezdve nem fogad senkit.

— Kutya egy ember, — mormogta Szeráf, de holnaptól kezdve más-képp lesz. Majd ráncba szedem a fiatal urat.

Másnap két zsiros fele akadt Szeráfnak. Az egyik egy Papp nevű mézszáros volt, ennek az volt a baja, hogy összecserélték egy névrokonával és ennek az adóját is vele akarták megfizettetni. Papp két koronát adott Szeráfnak, hogy intézze el a dolgát. A másik egy Zsállya nevű hivatalnok volt, akinek a vállalata fizette az adóját, de azért rajta külön is be akarták hajtani. Zsállya egy korona husz fillért nyomott Szeráf markába, hogy soron kívül intézze el a panaszát.

Szeráf először a mészáros iratait vitte be a titkárnak.

— Kérem titkár ur, — mondta, két személyt összekeverték, s most a mészárosra két fél adóját rótták ki. Tetszik tudni, ilyen esetben törülni szoktuk. Csak egész egyszerűen törülni. Minek az a sok lótás-futás? Tessék törülni, mert hogy Papp csak egy Pappért fizethet, nem kettőért. A királyi tanácsos ur is így csinálta. Nagyon jó ember volt. Szerették is a felek . . . Mondom, hogy csak törülni kell.

— Mi az? — mondta Kutnyánszky.

— Csak ide tessék biggyeszteni a nevét. Így szoktuk. A többit majd megmondom a mészárosnak.

— Küldje be! — parancsolta a titkár.

— Mondom, hogy szimpla dolog . . .

— Küldje be a felet! — ripakodott rá újra a titkár.

Szeráf zavartan szédült ki az előszobába. Boszantotta, hogy az adótitkár semmikép sem akar ráhallgatni. De azért nem adta föl a harcot. Beküldte a mészárost s kitanitotta, hogy mit mondjon. Az adótitkár végighallgatta a panaszt, szép lassan megvizsgálta a panaszos adókönyvét, az intést, a folyamodványát, behivatta az irnokát, Szeráfot beküldte a számfejtőbe, onnan az iktatóba szalasztotta, később újra a számfejtőbe, irt, számított, kalkulált, eltöltött a dologgal vagy egy órát, közben néhány könnyebb fajta panaszost is elintézett, ezek Szeráf nélkül kerültek Kutnyánszky elé s így borraival nélkül menekültek meg. — Végül azt mondta a mészárosnak, hogy jöjjön holnap, addig rendben lesz az ügy.

Szeráf toporzékolt az előszobában. Hangosan adó-

kukacnak szidta a titkárt, kijelentette, hogy fogalma sincs az adóügyekről s hogy ő majd így, majd úgy megtanítja . . . Künn nevettek, igazat adtak Szeráfnak, s kérték őt, hogy tanítsa ki azt a morózus embert, de azonnal, mert az ő idejük pénz, nem vesztegethetik így el az adóhivatalban. Szeráf beszedte a borraivalókat és Zsállya ügyével újra bement az adótitkárhoz.

— Egy részvénytársasági hivatalnok, — mondta keményen Szeráf. Ismerem az ilyen tévedéseket. Ezer ilyen esetem volt . . .

— Miféle esete? — kérdezte Kutnyánszky.

— Az ilyen részvénytársasági. Csak törülni kell. Roppant egyszerű dolog. Tessék csak aláírni . . . Ez az ur . . .

— Miféle ur? — mondta a titkár s most felállt és alaposan végignézte a szolgát.

— Zsállyának hívják . . .

— Küldje be s maga csak akkor jöjjön be, ha csöngetek. Érti?

Szeráfnak minden vére a fejébe szállt.

— Én? . . . — mondta nem minden önérzet nélkül. — Husz éve dolgozom . . . Több az én gyakorlatom . . .

— Nem értette? — szakította félbe Kutnyánszky. Nem értette, mit mondtam? . . .

— A királyi tanácsos ur . . . Hát vele együtt dolgoztam. Mindig kikérte a véleményemet. Nem végzett az semmit nélkülem. Jól megfértünk mink egymás mellett . . .

— Távozzék!

Szeráf tágra meredt szemmel bámult a türelmetlen titkárra.

— Én . . .

— Hordja el magát! — ordította most a titkár. Hallotta? És ha még egyszer hivatlanul beteszi ide a lábát, felfüggesztem.

Szeráf kihuzta magát és egy lépést tett a titkár felé.

— De bocsánatot kérek, — dadogta kétségbeesetten. Csak egy részvénytársasági tévedés . . . Nem nehéz dolog . . . Tessék . . .

— Felfüggesztem, — mondta a titkár s ajtót mutatott Szeráfnak.

A szolga szomoruan támolygott ki az ő hivatalos helyiségébe. Az előszoba már üres volt, dél elmúlt. Zsállya is elment, mindenki megunta a meddő várakozást. Szeráf értelmetlenül birizgálta a piszkos padlót, nem értette a dolgot, nem értette, hogy miért nem helyes az most, ami régen helyes volt . . . A királyi tanácsos, — dörögte magában . . . Hol van? Hol lakik? Megnézte a lakása címét s távozóban reménykedve gondolta:

— Ezt az ostoba adókukacot kidobatom.

UTAZÁS A HALOTTAL.

A beteg egész éjszaka delirált. A felesége már két nap óta nem aludt, mellette virrasztott. Hajnalban elájult a beteg, föllármázták az egész szanatóriumot, jött az inspekciós orvos, utána az igazgató, mindketten titokzatosan viselkedtek.

— Holnapra meggyógyul s hazautazhatik, — vigasztalták az asszonyt.

A beteg jobban lett. Kinyitotta a szemét, felült az ágyban, hallotta mit mond az igazgató . . . Holnap meghalok, — gondolta magában. Ezért mondja ez a sarlatán orvos, hogy hazamehetek. Innen minden haldoklót kidobnak, mert a szanatóriumban nem szabad senkinek sem meghalnia. Ez üzleti elv, a szanatórium jó hire. Tehát holnapra meggyógyulok . . .

Reggel négy gazdag család hirtelen kiköltözött a szanatóriumból. Hallották, hogy az egyik pavillonban ijedt futkározás volt az éjjel. Nem akartak egy földél alatt maradni a haldoklóval.

Most dühös lett az igazgató. Ujra bement a beteghez, megvizsgálta a pulzusát s aztán csak ennyit mondott:

— Méltóságos ur, a vonat kilenc órakor indul. Ön délután négykor otthon van.

— Valóban, — hagyta helyben az öreg. Nagyon halkán ejtette ki ezt a szót. De ebben benn volt a vágy, hogy innen minél előbb elmenjen s az a gondolat, hogy hátha . . . Hátha nem hazudik ez az orvos s ő csakugyan meg fog gyógyulni.

Többet nem szólt. Az arca fakó volt, a szeme majdnem mozdulatlan. Túrte, hogy kicsalják az ágyból, felöltöztessék, megborotválják, kocsira tegyék. A felesége fáradtan tipegett körülötte. Mindketten öregek voltak.

Amikor elindultak, a komor szanatórium egyszerre kacagni kezdett. Mindenki nevetett. Az inasok, a cselédek, az orvosok, a vendégek meleg jókedvvel intettek bucsut a távozóknak. Az öregnek tetszett ez a váratlan ováció, jólesett néki, de az asszony továbbra is komor maradt. Ő tudta, mit jelent ez.

— Ugy látszik, egészséges vagyok, — sugta feleségének a beteg. — Érzem, hogy jobban vagyok.

Az állomásról sürgönyöztek a családnak. Ma délután érkeznek haza, várják őket.

Öt perc múlva már robogott velük a vonat. A beteg süppedten ült a helyén, a térdén meleg takaró, a feje hátradőlt, sápadt, mozdulatlan arcán közöny és életelenség. Künn nyár volt, a nap buján csókolódzott a természettel, tarka, színes tájak köszöntötték a rohanókat. Mindenki, aki itt volt, élt és ujjongott, sietett, vágyódott valahová, a vonat vitte az utasokat az életbe, csak az öreg méltóságos asszony gondolatai vesztegeltek egy elsőosztályu kocsi szűk fülkéjében. Az ura

mellett ült, azt nézte, a bágyadt, erőtlen szemét s a fehér kezét.

Jött a kalauz, mereven köszönt, bezárta a fülke ajtaját. Egy pillanatra ott állt a folyosón, benézett az ablakon, mintha arra gondolt volna, mit kell tennie, ha az öreg ur utközben meghal. . .

Az asszony is erre gondolt. Hogy itt, távol valamitől, amit sikernek és dicsőségnek neveznek, messze örömtől és boldogságtól, egyszerre csak észrevétlenül megszakad egy élet. A vonat vágat s egyik fülkéjében egy megszakadt szívet s egy kiégett agyvelőt visz magával nem áll meg egy pillanatra sem, megy, siet előre, mintha csak valami névtelen vándor halt volna éhen az árokban, akihez semmi köze se neki, se azoknak, akiket magával visz.

Nagy, erős asszony volt, hogy ezt így el tudta gondolni s meg tudta előre érezni, holott az, aki mellette ült, még élt, zihált. Még élt, de a keze egyre hidegedett, a homloka mind fehérebb lett. Nem szólt, nem mozdult. A felesége időnkint ráhajolt, mintha a szíve verését vizsgálta volna. A szíve veréséből akarta kiszámítani, él-e házáig, meglátja-e még otthonát, gyerekeit, valamit abból, ami ő volt életében, ő, a méltóságos ur, ami nélkül az élete elképzelhetetlen lett volna s amitől halálában illik bucsut vennie. Régi csókok, megfakult emlékek, csillogó semmik . . .

A vonat zökkent egyet, a beteg tágra nyitotta a szemét. Az ajka megmozdult. Nem lehetett megérteni, mit mond, mit akar, de a felesége felelt neki:

— Igen, a vonaton vagyunk. Haza megyünk. Haza érünk . . .

— Én meghalok . . . — suttogta a beteg.

— Két óra múlva otthon leszünk, — mondta az asszony, mert úgy értette, hogy meddig tart még az ut.

Most újra bizott. Mintha az öreg ur arckifejezései már nem lettek volna olyan merevek. Szeretett volna szólni hozzá, szórakoztatni akarta, de csak ült ott szótlanul, kissé görnyedten, mint valami rossz ápolónő, aki pénzért sir és pénzért vigasztal. Megdöbbsent, ahogy erre gondolt, korholta magát, aztán megragadta a beteg kezét s erősen megszorította.

— Szent Isten, — dadogta s elhuzódott az urától . . . — Elemér, Elemér, — mondta azután, — drágám, szivem, Elemérem . . .

Hirtelen fölállt és a vészfékhez nyult. De nem rántotta meg. Az ablakokat elfüggönyözte s visszaült a halott ura mellé. Nem sirt, egészen odasimult a halotthoz, mintha azt akarta volna önmagával elhíttetni, hogy még nem halt meg. Még él, élve kell hazaérnie. És itt senkinek sem szabad megtudnia, hogy meghalt. Mert különben megáll a vonat, s nékik ki kell szállniok. S nem mehetnek haza.

A fülke ajtaja hirtelen fölrándult. Egy pincér állt ott, azt kérdezte, hogy a társas ebéden résztvesznek-e. A méltóságos asszony hidegen nemet intett, a pincér egy pillanatig még ott állt, aztán eltűnt.

Föl-alá mászkáltak az utasok, a folyosókon zsi-bongott az élet, a pincér rekvirálta a vendégeket és sen-

kinek sem jutott eszébe, hogy most együtt rohannak a halállal. Vagy hogy az élet magával hurcolja még egy darabig a halált. Az asszony egészen nyugodt volt, most már biztosan tudta, hogy baj nélkül érnek haza. Jött egy idegen s nem vette észre, hogy a halottat szólította meg.

— Hát igazán nem élsz? — kérdezte az asszony. Nem is kérdezte, csak gondolta. A foga vacogott, hirtelen az jutott eszébe, hogy öt perc múlva félni fog. Most még nem fél, de néhány perc — s el fog ájulni. Hogy ez az ember meghalt, az ő embere, aki egyszer ifju volt és szép, vad és forró, érzéki és vakmerő, s most semmi, egyszerűen semmi, — ettől a borzalmas valótól igazán rettegnie kell. Hogy az ő ura, aki gazdag volt és előkelő, akitől félték s akit imádtak, aki büszke volt és szerény, már nem tud szólni és parancsolni, ha jön a kalauz, megállítja a vonatot s azt mondja, hogy a halottnak ki kell szállnia. Mert a vonat csak élőket visz.

— Hát igazán nem élsz? — mondta most hangoosan. — Élj, élj! Élned kell. Még hazáig élned kell . . . Majd zugnak a harangok s busan lengenek a fekete zászlók s meghatott tömegek fognak sirdogálni . . . Élned kell . . . Hallod, hogy zug, robog az élet. Künn verőfény, tüzsikrák pattannak ki a mozdonyból. Édes Istenem, mennyi tüzsikra s benned már egy sincs. Egyetlen egy se . . .

És valahogy úgy érezte, hogy az ura meg se halt, csak elszunnyadt. Utazik, mint ő. Zsebében az átlyukasztott jegy. A pincér is élőnek nézte. A vonat is robog tovább, tovább. Hogy lehet ez? Hisz ő nem is fél.

Semmi rettegés a szívében. Azt hitte, hogy öt perc múlva elájul. Milyen balgaság. Ő, a rideg, kemény asszony, aki éveken át türte ennek az embernek a szeszélyeit, most hogy félhetne tőle? Még szemrehányást se tett néki botrányos viszonyaiért, amelyekről az egész város, talán az egész megye is tudott. Csak ő nem tudott semmit, ő, a méltóságos asszony. Mennyi titkos köny pergett végig az ő bánatos arcán. S mennyi hűtlen csókot csókolt el életében ez az ember . . . S most itt ül, csóktalanul, kiégetten s ő, az élő, mellette, hogy azt a hitet keltse, hogy a halott még él . . . S amikor ő volt halott, az az élő nem akarta, hogy ő is éljen . . .

Hirtelen fölugrott, föltépte az ajtót, kiment a folyosóra. A vonat állt. Ez volt az utolsóelőtti állomás. Már megint gördültek a kerekek s az asszony az ura mellett ült. Békülön, megbocsátón ragadta meg a halott kezét. A vonat már robogott. A méltóságos asszony elhuzta a függönyöket, kinyitotta a fülke ajtaját s megrántotta a vészféket. A vonat, mintha szíven döfték volna, megrándult, hörgött, aztán iszonyu rázkódással megállt. Az utasok ijedten szaladgáltak, jött a kalauz, szalutált a halottnak, mondta, hogy intézkedni fog. Pontosan fölírta, mikor halt meg a méltóságos ur. Öt perccel azután, hogy az állomást elhagyták. A pincér, amikor meghallotta, mi történt, elsápadt s aztán megesküdü, hogy már két órával előbb halt meg a méltóságos ur. S egyszerre az egész vonat a halotról beszélt. Hogy hires ember volt, nagyeszü, főispán és képviselő, gavallér s vakmerő vadász, kalandor és becstelen. Mindenki tu-

dott róla valamit, mindenki a halott fülkéje elé szeretett volna menni, de ott állt a kalauz s az utasok néma ijedtséggel vonultak el a fülke mellett. A méltóságos asszony háttal ült s kibámult a nyári délutánba.

Aztán feltűnt a város. Mintha aranyködből bontakozott volna ki, szép, friss és kecses volt. Finom tornyocskái kacéran integettek, barna kéményeiből szürke selyemfátylak imbolyogtak elő, a tiszta utcákon gyönyörű lányok kacagtak. A város alján mosolygó vetések, az állomás körül dolgos emberek, mintha ünnep lett volna, valahonnan muzsika szűrődött át a reszkető levegőn. A vonat belehasított a város szívébe, a perronon katonatisztek söröztek, az asszonyok selyem napernyőikkel integettek ismerőseiknek. A vonat megállt. Kormos arcú hordárok és vasutasok szaladgáltak a vonat előtt, jöttek a méltóságos halott gyerekei, rokonai, nevettek s néhány pillanat múlva zokogva fordultak vissza. A halottat megragadták s bevitték az elsőosztályú váróterembe. A zaj egy pillanatra elült, csak a távoli muzsika szólt, ijedt arcok tünedeztek föl, két pillanatig nem ittak sört a tiszték, aztán élesen füttyentett a vonat, a kocsik egymásba csapódtak, megindultak és messze elkanyarodtak. A város intett a távozóknak, a tornyocskák ablakain fehérarcú lányok lengették zsebkendőiket s a város fölött szálló selyemfátylak hirtelen vérvörösek lettek, ahogy a nap beljük szőtte megtört sugarait.

ÉJJEL A FALUN.

Éjjel egyedül ment haza a falu sáros kocsitján az adótiszt. Az agya illuminált volt s az arca fehéren fénylett, mint sötétben a redves fa. Biztosan és egyenletesen emelgette a lábát, hogy legalább önmagával hitesse el a józanságát. Az utolsó házikónál megállt, halkán megkopogtatta az ablakot, aztán neki-dőlt a falnak és várt.

— Mit mondjak néki, — gondolta magában, amint ott állt és busan horgasztotta le a fejét . . . Mindennap iszom s mindennap arra készülök, hogy megszököm. De egyedül már nem tudok innen elmenni. Ha Angyalka most kiugranék az ablakon, a hátamra venném s lefutnék vele az állomásra. És a nagyanya csak akkor venné része, ha a picinyke madár elröpült, amikor már Pest felé járna a vonatunk. Azt mondtam Angyalkának, hogy ma van itt az az utolsó éjszakám. Holnapra meghalok, belesülyesztem magam az ér feneketlen iszapjába, vagy fölékesitem az öreg erdő egyik fáját a magam elrongyolt testével. Ha akar, megment, ha nem sajnál, meghalok.

Majdnem összeroskadva gondolkozott. Fénytelenül bámult a nedves földre. Fáradtság lomhasztotta, a

karja élettelenül lógott alá, csak az agyában cikkáztak a nap eseményei, a mult képei s a maga életének zavaros gyötrődései. Gyors és véres panoráma volt ez, félt belemerülni, elszakadni nem tudott tőle, sokszor mélyen és hörögve sóhajtozott, mintha megszakadt volna benne valami . . . Kiegyenesedett, forró fejét nekiszoritotta az ablaknak, az ablak betörött s éles szilánkjai megsebeztek a homlokát.

— Mi ez? — mondta félig hangosan. A fülét a falra tapasztotta, úgy figyelt . . . Mi történt? — motyogta, hogy fölrázza magát sötét kábultságából . . . Valami zajt hallott, ismeretlen mélységben megmozduló sóhaj, ideges és ijedt hangokat, ezeket felszürcsölte, magába fojtotta, azt hitte, hogy Angyalka beszél s a következő pillanatban erős nyaka köré füzi fehér és gyenge, leomló karját.

A törött ablakon bebámult. A két szeme most majdnem kiugrott, úgy keresett valamit a sötétben, de nem látott semmit. Aztán váratlanul egy reszkető hang simult bele az agyába.

— Menjen haza, az istenre kérem, menjen haza. Angyalka simogatta a férfi véres homlokát.

— Aludja ki magát, aztán holnap . . . Holnap talán többet mondhatok.

— Csak te menthetsz meg engem, drágám.

— Menjen haza, drágám.

— Látod, most kiléphetnél az ablakon. Közel van ide az állomás. Elragadlak innen. Nem való néked ez a falu. A részegség, ezek a rut emberek, a falusi plety-

ka s az undor megölnek engem . . . Holnap számokat kell összeadnom az adóhivatalban. A multkor hibásan számoltam . . . Nem birom tovább. Siessünk!

— Menjen haza, mert megharagszom.

— Haza? Haza? Hát tudom én, hol a lakásom. Nem tudom. Itt lakom én, ahol a te sóhajod száll, szivem, ahol a te bársonyos hangod simogatja az arcomat, ahol a te fehér kezed fénylik. Meddig várjak még? Nem szeretsz? Ti ostoba leányok csak kinozni tudtok, de szeretni nem. Holnap reggel besározom a hivatalt és összetépem az adóiveket. Minek az? Jöjj velem! Valahonnan, az éjszaka mélyéből ide robog a vonat, s mi, két futó vándor, megpihenünk az ölén. Eljössz Angyalkám?

Várta a hangokat. De Angyalka hátralépett, a szoba sötétjéből küldte szeme parazsát az éjszakai vendég alakjára. Száraz ajkán nem rezdült meg többet egyetlen szó sem. Figyelt, s amikor tompán kongó lépések nesze verődött be hozzá, akkor sóhajtotta halkan:

— Hála isten, elment.

Az ágya szélére ült s valahogy rendezni próbálta bensejében azt, ami vele hónapok óta történt. Rudi, aki minden éjjel bekopog hozzá, mert nappal a nagyanyja sas-szeme elkergeti innen az előtte gyűlöletes, idegen férfit . . . Elmenjen-e vele egyszer innen? Szökjék-e meg nagyanyja oldaláról? Bizza-e rá törékeny életét erre az emberre, aki ha tetszeni akar, lágyan muzsikál a hangjával, de ha megharagszik, felhördül, mint az állat? A szive meggyorsuló dobogásától akart tanácsot kérni és az éjszaka rejtelmes hangjától . . . Valahol egy kóbor

kutya vonított . . . A kert mélyéről virágok csendes lélekzése szállt az éjszaka szárnyán az ő tiszta hálószobájába. Távolról az erdő susogása rezgett idáig . . . Halk csobogást hallott. Tiszta viz csörgedezett a kut ivójából . . . Egy álmatlan tyuk szerelmesen káricált ketrecében . . .

Angyalka ott ült roskatagon az ágya szélén. Halántékán táncoltak az erek s a melléből megrázó zokogás tört elő . . .

Az adótiszt a falu másik végén kóborolt. Megint megállt egy ablak alatt. Megrázta az ablakot s úgy mondta erős hangon:

— Hallod-e, uzsorás!

— Ki az? — kiáltotta valaki belülről.

— Nyisd ki, uzsorás!

— Ki az?

— Hát ki az ördög volna más, mint én! Én, Sirály Rudolf, magyar királyi adótiszt.

— Nincs pénzem, — átkozódott mérgesen a belső hang.

— Néked nincs? De van Tóth Angyalkának.

— Az az övé s nem a tekintetes uré!

— De az enyém lesz.

— Mikor?

— Amikor akarom.

— Áh, ezt már százszor mondta a tekintetes ur.

— Most mondom utoljára.

Az ablak kinyílt.

— Nem hiszem.

— Ne sértegy! Nem látod, mi van az ujjamon. Ide nézz! Tőle kaptam. Jegygyűrű.

— Az ám, — hebegte az uzsorás. — És mikor esküsznek?

— Egy hét múlva. Hát erre a hétre kell még száz korona. Érted? De azonnal!

— Nem adok! Nem adok! Nincs!

Sirály fölemelte az öklét.

— Nyolcvan is elég lesz.

— Száz kell.

— Tessék! Majd ráírom a váltóra . . .

Sirály zsebébe gyömöszölte a pénzt. Nem köszönt, megfordult s alakját hamarosan elnyelte a sötétség.

— Jó éjszakát, kiáltotta utána az uzsorás, de Sirály ezt már nem hallotta. Rohant az állomás felé. Még tíz perce volt. Már hallotta a vonat zakatolását, futott, amikor odaért Angyalkáké elé, egy pillanatra besurrant a tekintete a betörött ablakon. De nem állt meg, a holnapra gondolt, amikor hivatalában fölfedezik a sikkasztást. A hátát mintha nehéz teher görnyesztette volna, de a szemében egy új élet reménysége derengett. A vonat megállt, Sirály beleugrott, az arcát torz vonások szeltek át, amint kifosztott hitelezőire gondolt . . . De amikor egyetlen adósa: Angyalka jutott az eszébe, belefurta fáradt fejét a piszkos bőrdiványba s hangos, végtelenül emberi zokogása beleveszett a vonat dübörgésébe.

AZ ASSZONY MEGHAL.

A mikor ez az eset történt, május volt, illatos, ostoba május, amitől az emberek szeretnek megbolondulni s bolondságukban elhitetik magukkal, hogy a bajt a pezsdülő levegő okozta, az őrült tavasz, semmi más, s ha történetesen december lett volna, a veszedelmet holtbizonyosan el lehetett volna kerülni . . . A májusról beszélgettek kettesben, este, napokon át és sohase unták meg a gyöngyvirágot, az ibolyát, a rügyezést, ezerszer elkezdték, ezerszer ugyanazt mondták, egyszer sugva, egyszer hangosan, legtöbbször közönyt erőltetve. Holott másra gondoltak mind a ketten, a doktor is, az adótiszt felesége is . . . Valahol messze, egy unalmas faluban, ahol több a pletyka, nagyobb a sár és olcsóbb a bor, mint másutt.

— Most pedig örökre elválunk, — mondta az asszony. — Látja, ezt akartam mindig. A városba akarok menni. A nagy, forró, izgató városba, mert az más. Itt éltem hat évig, talán megöregedtem, kesernyés lettem, de most elmegyünk. Áthelyezték az uramat. Ma jött meg a távirata. Mennyire más lesz az, villamos és színház, magas házak, ragyogó kirakatok. És semmi abból, ami a falu. Pizkok és unalom. Valóságos öngyilkosság. Hiszen már tudja . . .

A doktor szomoru volt.

— Igen, — mondta, — maguk elmennek és én itt maradok továbbra is. Itt a faluban. Itt fogok egymagamban elpusztulni. Mosdatlan parasztok között . . . És maga elhagy engem?

— El. Nem vagyok hálátlan, jöjjön maga is. Az uram is örülne ennek. Jöjjön a városba. Hiszen százszor mondta . . . Este itthon az uram. Majd megbeszéljük. Akarja?

— Akarom.

A doktor elment. Az asszony a zongorát verdeste s a multra gondolt. A hosszú hat évre, amelyet itt töltöttek, az urára, ki éjjel-nappal dolgozott, tanult, kitette magát megvetésnek, gunynak, de tanult, hogy diplomához jusson, s teljesíthesse az ő vágyát. Hogy innen elmehessenek. S most végre sikerült. A doktorra gondolt, egyetlen barátjára, aki jó volt hozzá, aki mindig kedves és okos volt, mint a legjobb testvér, s most itt kell hagynia ezt a csendes, finom embert, aki ápolta és gyógyította, amikor beteg volt s vigasztalta, amikor kétségbeesett . . . Nem volt egyebe itt, egy szál virágja sem, amit magával akart volna vinni, egyetlen emléke sem, amihez ragaszkodott volna, a vágy, hogy a nagy városban élhessen, olyan erővel izgatta, hogy semmivel sem tudott törődni. Még azzal sem, hogy a pletyka a doktor szeretőjének mondta.

Este nyitva voltak az ablakok s a május beült a szobába. A falu már elsötétedett, mindenki lefeküdt s mindenki békén hagyta a tavaszt. A tavasznak nem

volt más dolga, mint az, hogy ezt a két gyönyörű embert forralja és nyugtalanítsa.

— Miért nem jön, hol késik? — ismételtette nyugtalanul az asszony. Az urára gondolt, az állomásra, amely két órányira volt a falutól. A rossz lovakra, amelyek nem vágtatnak. És a süppedő utakra, amelyekben megreked a könnyű kocsi.

— A vonat is késhetett — mondta a doktor. — Bizonyosan késett — tette hozzá azonnal, de egészen másra gondolt. Ilyen élesen talán soha se gondolt valamire, mint éppen most. Egy jelentéktelen vasuti balesetre, megbokrosodott lovakra, szerencsés végű éjjeli támadásra. Arra, hogy jobb volna, ha az adótiszt ma nem jönne haza.

A doktor hirtelen megfogta az asszony kezét.

— Soha! — mondta az asszony. Elpirult s rögtön utána halálsápadt lett. S hogy megnyugtassa magát, újra azt mondta, hogy soha.

Sokáig nem szóltak egymáshoz.

— Soha — sugta újra a doktor fülébe. — Becstelen volnék. Nem. Itt élt, vergődött mellettem, örömtelen éveken át magolt, mint egy iskolás diák. Néki jó lett volna a falu, s minden, ami itt van. Pletyka, undor és térdig érő sár. De értem lett diák, értem akart s nékem dolgozott. A városért, aminek a szépségeit, a káprázatát a fülébe duruzsoltam kinos, téli estéken, amikor panaszkodott, hogy képtelen tanulni, amikor apathiába sülyedt, mert egy-egy vizsgája nem sikerült . . . Soha . . .

— De megigérted . . . Megigérted, hogy mielőtt elmentek . . . Akkor . . .

— Őrült voltam. Betegségből lábadoztam . . . Há-lából tettem. De megbántam, mondtam már, hogy kép-telenség, mert abba bele kellene pusztulnom. El kellene vesznem.

— Nem szereted. Engem szeretsz. Ostobaság így élni, meddőn, képzelt vágyakban. A város? Mi az? Hallod? Jőjj, fussunk! Ketten. Nem érzed, hogy élnünk kell, gyorsan és forrón, mert eddig nyomorultak voltunk?

— Nem, soha . . . Hol késik? A vonat is késhe-tett? . . .

Lehorgasztotta a fejét. Mélyen, hogy a férfi ne lát-hassa a szemét. Most gondolt először arra, hogy mi tör-ténnék vele, ha az ura ma nem jönne haza, ha lekéssett volna a vonatról. Félt ettől, de áhitotta, hat év minden kinja az agyában forrt, fölkapta a fejét, ránézett a dok-torra.

— Menjen. Menjen haza. Késő van.

A doktor fölállt.

— Jó éjt — mondta halkán, szerelmesen.

— Isten vele.

De nem eresztették el egymás kezét.

— Siessen — suttogta az asszony.

— Már nem jöhet — mondta a férfi. — Lehetet-len, hogy ma megérkezzék.

Az asszony kitépte a kezét a doktor kezéből.

— Menjen. Nem törődöm vele, de undorodom a pletykától. Még néhány napig itt maradunk, nem aka-

rom, hogy meggyanusítsanak. Késő van. Az uram nincs itthon, menjen.

— Jó éjt.

A doktor elment. Az asszony a hálószobába sietett, onnan nézte a távozót. Sötét volt, egyetlen lélek sem járt, a fejét kidugta az ablakon, a haját megfürösztötte az éjszakában. Tágra nyitotta a szemét, nem látott semmit, a fantáziája zaklatta, hogy amott kanyarodik utján az ő embere. Most megáll. Áldogál, az égre néz. Aztán hirtelen megfordul . . . Ne, ne, ne, suttozta boldogan, ne jöjj vissza . . . Nem hallott semmit, mégis, mintha a nevén szólította volna valaki, reszkető, érzéki hangon. Hallotta a nevét, a szél sodorta feléje azt az érzéki hangot. Most már előtte állt valaki, a kertben, orgonavirágok között, azt mondta, Emma, Emmám . . . Hat év . . . Hat hosszú év . . . Milyen ostobák voltunk . . . Soha egy szál virágot sem adtam neked, ettől is megfosztottuk magunkat. Egy szál orgonavirágot . . . Itt van, néked adom . . . Kissé fázott, a fehér mellén összebb vonta a pongyolát, egyre bámult, hallucinált. Egyszerre égni kezdett az agya, a halántéka megremegett. Ijedten fordult meg . . . Előtte állt a doktor.

— Visszajöttem — mondta s átkarolta az asszonyt.

— Rettenetes, rettenetes — nyögte az asszony. A térde megingott. Ingott, meghajolt fiatal teste, égett és irtózott, sirt és csókolta szomjasan, vadul a férfit. A május ott ült a szobában és eloltotta a gyertyát . . .

— Emma, Emmám — mondta a férj ott künn, a ház előtt. — Várj, itthon vagyok. — És leszállt a kocsiról.

Most jött, messze utról, szertelen jó kedvében kiáltani szeretett volna. Beleordítani az éjszakába, azt, amit milliószor hallott a feleségétől, hogy a falu piszkos, hogy a pletyka undorító s a részeg emberek aljasak. Azt, hogy elmennek innen a nagy városba, mert őt át-helyezték és soha ide nem jönnek vissza. És hogy ők ketten milyen boldogok. Ő és a felesége.

Kissé mámoros volt, az uton meg-megállt, nem ivott sokat, de mindenkinek elmondta a boldogságát. A kalapján virág volt, a szemében mámor. Ezért késett.

— Emma, Emmám, — mondta újra . . . Biztosan nem hallotta a kocsizörgést. Nem, nem hallhatta. Alszik, — gondolta magában . . . Micsoda boldogság . . . Most elmegyünk. És én titkár leszek, igazgató, vagy ilyesféle. S itt a doktor továbbra is doktor marad, a jegyzőből sem lesz semmi, az ügyvédből sem . . . De én igazgató leszek, Menyhért igazgató . . . Piszok falu.

Már benn volt a házban. Állt egy pillanatig a sötétben, aztán botorkált, valahogy nem tudta, mért van körülötte sötétség, amikor benne minden lángol a boldogságtól.

A kocsis lámpát gyújtott.

— Emma, Emmám, alszol? Maradj csak. Ne fáradj, ne kelj föl. Két hét múlva utazunk . . . Itthon vagyok . . . Ne haragudj, hogy elkéstem. Rosszak az utak.

Ment a hálósza felé. Maga se tudta, hogy, egyszerre előtte állt a doktor.

— Barátom, halkabban, — mondta a doktor s elhárította a mámoros ember ölelését. — Halkabban.

— Engem áthelyeztek. Mi utazunk. Én igazgató vagyok. Alszik?

— A feleséged? . . . Az este nagybeteg volt, hivott. Jobb ha nem kelted föl.

A doktor nem nézett a férj zavaros szemébe. Mellette állt. Egyenesen, mintha erőltette volna, hogy most feszesen, kinyújtózva álljon a barátja mellett. De valami csodálatos öröm volt benne s ahogy ott állt, maga is azon töprengett, hogy van az, hogy ő most nem roskad össze ijedtében, hanem kihívóan, dacosan nézi ennek az embernek a vörös arcát.

A férj ostobán bámult.

— Történt valami? — kérdezte ijedt hangon.

— Semmi, — mondta a doktor és kifelé indult.

— Várj, — ordította dühösen a férj, mint aki hirtelen észretér.

A doktor megfordult.

— Tessék!

Rá akart rohanni, de még meg sem mozdulhatott, mert ebben a pillanatban lövés dördült el a hálósobában.

A BÜNTÁRS.

György Anna egészen tizenegy óráig mozdulatlanul feküdt az ágyban. Amikor a belső szoba órája elütötte a tizenegyet, lassan felült, a fehér hálókabátkát ledobta magáról, fejét előredugta, a gyönyörű, forró szemével égő sugarakat szórt a szoba másik ágyára. Finom és ideges ösztönével akarta meglátni, alszik-e a nagyanyja. A sötétben nem látott el odáig, de azért nézett egy pár pillanatig, mintha a szeme delejességével maga felé akarta volna rántani azt a mozdulatlan ágyat.

A fehér lába már kilógott az ágyból, lassan öltözködni kezdett, hajladozott, tett-vett a sötétben, anélkül, hogy a halk lélekzetén, elkapott sóhajtásán kívül egyéb neszt keltett volna. Belülről szabályos horkolás hallatszott. Ott aludtak, mint minden éjjel. Az ablaknál állt. Kibámult a nyári éjszakába. Aztán hirtelen elhatározással kinyitotta az ablak egyik szárnyát.

— Annuska . . . — szólalt meg ebben a pillanatban az öreg asszony.

György Anna a szivéhez kapott, aztán úgy, ahogy volt, leroskadt.

— Annuska, — mondta újra az öreg asszony, szeliden, korholás nélkül, jöjj ide az ágyamhoz.

Ott feküdt néhány percig az ablak előtt, a szive fájt, s valahogy halotthidegnek érezte az arcát s a kezét . . . Tapogatózott, egy kissé előretolta magát, s lassan magához tért. Tudta, hogy ez egyszer így lesz, majdnem szószerint megállapította előre, éjjel, az utolsó pillanatban, mielőtt kiugrott volna az ablakon, a nagyanyja csöndesen megszólal, ő elájul, s odakünn, a kert mélyén, hiába vár, sétál egy szomorú ember. Éjjel a kert mélyén egy szomorú ember, a György Anna embere . . . Tudta, hogy ez így lesz, hogy a szivéről a karjába, s a lába izmaiba száll a fájdalom, s ő úgy vacog, didereg a földön, lázt sugárzik ki magából, mint egy kirugott poronty a kapu alatt.

Szeretett volna felugrani, de nem tudott. Odamászott a nagyanyja ágya elé, megragadta annak a fonyadt kezét és megcsókolta. Az öreg elvonta a kezét, s Annuska úgy látta, hogy most vékony ujjaival fenyegeti, haragosan, meg nem bocsátóan, de csak egy pillanatra, mert nyomban ott érezte a fején a szegény öreg simogató, meleg kezét.

— Ha ezt az apád megtudja, agyonver, — suttogta az öreg asszony.

György Anna most már egészen nyugodt volt.

— De ezt az apám nem tudhatja meg soha.

— Miért? — ripakodott rá halk hangján az öreg, — de boszusan és sértődötten.

— Mert én nem mondom meg neki.

— És én? És én? Ha most kisántitok az ágyból, s bekopogok oda, oda ni, ahol az apád alszik, meg az anyád,

s a mankómmal közéjük suhintok, hogy keljenek fel, mert a lányuk a szeretőjéhez fut, — mi, te cudar, hát nem agyonver rögtön az apád? Mi?

— Nem, — mondta György Anna, mert nagyanyám ezt nem mondja meg neki. Nem meri megmondani.

— De meg merem. Meg is mondom.

— Hát mondja. De akkor nemcsak engem vernek agyon, hanem a nagyanyát is.

György Anna felállt, az ablakhoz lépett s kinyitott szárnyát csendesen visszahajtotta. Aztán odaült a nagyanyja ágya szélére.

— Engedj, felkelek — mérgeskedett az öreg.

— Csendesebben, mert meghallják.

Az öreg megijedt.

— Nem tudtam, hogy ilyen romlott vagy. Hogy engem halállal fenyegetsz . . . Én már ugy sem élek soká. S te máris kergetsz engem. Hát vétkes vagyok én a te vétkedben?

— Az, vétkes . . .

— Miért?

— Mert csak ma ijesztett reám először. Hát csak ma vette észre? Ma, először?

— Ma.

— Nem igaz, nem igaz! Tudom, hogy ez nem igaz. Már egy év óta járom ezt az utat, éjben, fagyban, egy év óta várom azt a pillanatot, hogy beszéljek róla másnak is, elmondjam az örömeimet, a kinomat, a boldogságomat, de maga, nagyanyám, csak hallgatott

ott az ágya sarkában, konokul türte, szó nélkül megengedte, hogy az unokája kijárjon az éjszakába, nyáron meztláb, télen egy szál szoknyában, türte, elnézte, a hallgatásával kergetett, biztatott . . .

— Megfojtalak . . .

— Biztatott. A büntársam lett. Hát most keljen fel, s mondja meg az apámnak, hogy már egy éve . . . Egy éve.

— Ki az? Ki az a nyomorult?

— Az mindegy. Szép és forró. És az övé vagyok. És most is vár. Vár, mint az őrült, vár s nem tudja, mi történt. Vár s már ott dobognak a léptei az ablak alatt. Hallja? Hát nem hallja? Megáll. Elindul. Megy. Sóhajt. Az életem forr, lélezkzik idekűnn, türelmetlenül, szomjasan, vágatón. Hát nem hallja? És mint annyiszor, most is megáll majd az ablak alatt, itt, alig három lépésnyire innen s szeliden, tisztán, okosan kopogni fog, hogy halljam, kilessem a szive dobogását.

Az öreg asszony felült az ágyban. Üres, majdnem élettelen szemét rámeresztette az unokájára. Bámult rá a sötétben, szótalantul, könytelenül, értelmetlenül, hogy mit akar tőle, mit hadar itt össze rekedten és bután, mért hazudja, hogy ő a büntársa . . . Nem merte többet fenyegetni, egy éjszakára gondolt, amikor először vette észre, hogy Annuska kiszáll az ágyból. Dermedten nézte, a lélekezete elállt, de hang nem hagyta el a torkát. Nem tudott beszélni. Szél csapta be az ablakot, akkor sem riadt rá. Hó szállongott be rajta, akkor sem vetette utána a mankóját. Buja, édes virágillat

osont be kis szobájukba, akkor sem csalta vissza . . .
Az isten tudja, hányszor . . . Ákkor kellett volna . . .

György Anna megmozdult.

— Maradj, — mondta az öreg asszony.

— Haragszik rám? — kérdezte a lány szeliden.

— Nem haragszom.

— Bocsásson meg.

— Magamra haragszom. Magam vagyok a bünös.

Bünös vagyok, rossz, elvetemedett. Mert biztattalak.
Igen, én biztattalak . . . De így kellett. Így. Az apád
agyonvert volna. Akkor agyonvert volna. S ha most
mondom meg neki, már csak a nyomodat ütheti.

— Mert, ha nagyanyám megmozdul, én kiugrom az ablakon és soha, soha ide nem jövök vissza.

— De akkor nem lett volna erőd a futásra. Akkor rádcsapott volna sulyos öklével az apád. S te meghaltál volna . . . A büntársad vagyok? Te hálátlan . . .
Az életedet mentettem meg.

— Köszönöm, — rebegette Annuska.

— És most feküdj le szépen, gyermekem — kérte az öreg.

Ebben a pillanatban halk kopogás volt hallható. Tisztán, világosan kopogott valaki az ablak alatt. Az öreg asszony hátrazuhan, Annuska felugrott az ágyról.

— Ki az? — hörögte az öreg. — Ki az? Az apád?

— Nem.

— Ki az? — kérdezte újra az öreg asszony rémülten, iszonyu kétségbeeséssel.

— Ez ő, — mondta György Anna. — Itt van, engem vár, hiv.

— Rögtön feküdj le.

— Engem szólít.

— Takarodj innen, s bujj az ágyadba. Siess!

— Engem akar . . .

— Siess, siess . . . Feküdj le s tömd be a füledet.

— Azért hallom . . .

— Temesd magad a paplan alá.

— Azért érzem. Mennem kell.

— Csak ma ne menj! Egyetlen egyszer! Csak ma maradj itt.

Megint kopogtak. Hivóbban, élesebben, fájóbban.

— Nagyanyám, hívja be az apámat, öljön meg, de mennem kell. Hívja ide, korbácsoljon véresre, de itt nem maradhatok . . . Egy pillanatra, egy percre, egy csókra ki kell mennem az éjszakába, hozzá . . . Nem birom tovább.

— Csak ma ne! — könyörgött az öreg. Holnap, nem bánom. Holnap már nem élek. De ma itt kell maradnod.

György Anna elindult. Odaosont az ablakhoz s föl-tépte. Az öreg a mankó után nyujtotta száraz kezét. Görcsösen megmarkolta s a távozó után vetette. A mankó belezuhant egy tűnő árnyékba. Koppant a padlón — s az ablak szárnya halkán visszatolódott.

Belülről egy álmos hang hallatszott:

— Nagyanyó, rosszul alszik?

— Jól alszom, — mondta elhalón.

György Anna falun lakott. Tizenhétéves volt, s aki várta, huszonhárom. Az apja pallér volt s este tizkor mindig részegen jött haza a korcsmából. A nagymama hetvenhárom évet élt. György Anna virágokat vitt a sírjára . . .

SZERELMES LEVELEK.

A mikor Bölcs házy szintársulata megérkezett a városba, minden diák és fitos orru varrókisasszony, dologtalan kőmiveslegény és facér cselédleány ott ácsorgott a sétatéren, ahol az aréna a hatalmas tölgyek bus árnyékában csendesen meghuzódott. Ilyenkor már szeptember volt, a sétatér alján folydogáló pataokban rőt és sárgára festett falevelek uszkáltak, mint apró gyermekjátékok, a vasuti állomásról kormos füstsávok szálltak tova az aranyos napsugárban, a Kálvária-utcából pedig az aréna köré sereglettek a vasutasok és feleségeik, hangos szóval keresgélvén a társulat tagjai közül azokat, akik még tavalyról adósak maradtak néhány fillérrel, de megígérték, hogy az idén fizetnek és ujra elfoglalják régi szobáikat. Ezek a kulisszák mögé is be mertek menni, míg a diákok csak az ut széléről leseggették a Tóth Mariska bájos arcocskáját, Bognár János zord tekintetét és Hunyadi István szénfekete bajuszát, amelybe minden polgárista-leány és fiatal asszony titokban szerelmes volt. Az öreg Végh bácsi szezonnyitó plakátfestményei már ott díszlegtek a szinkör kapuján és azt hirdették, hogy az idén a Szép Meluzina lesz a társulat első előadása.

A színészkapu előtt borostás arcu kóristák adták elő a pécsi élményeket, kit hányszor tapsoltak ki, a versenyző primadonnák közül kié lett a babér és a jogászok rendezte szépségversenyen miért nyerte meg Kállay Jolán az első díjat és miért lett második Kisházy Olga... Szurtos gyerekek árulták lapos kosaraikban a Mayerféle cukrászda süteményeit és hangosan kínálták áruikat, amikor egy-egy színésznő piros vagy sápadt arca kivillant a kulisszák mélyéből, ahová a diákok közül csak Marjay Kálmán tudott tavaly egyetlenegyszer betolakodni, ám az egyik színész, akinek éppen a jelenése következett, de sehol nem találta a kardját, amellyel hűtlen kedvesét le kellett volna szurnia, — dühében galléron ragadta és úgy kipöndörítette, hogy véres orral bukott a sétatér fái közé.

Marjay most is szikrázó szemmel loholt az aréna körül. Boldog volt, ha ellesett egy-egy párbeszédet, amely a színészelet kalandos szépségeit tárta föl éhes lelke előtt, ha meghallhatta, miképpen korholja a szigoru Bölcsházy a hanyagokat, vagy ha a pénztár előtt settenkedve kiszimatolta, hogy Kisházy Olgának már nincs több jussa előlegre . . . Ilyenkor gyűlölte a maga ostoba szegénységét és végtelenül irigyelte Rübezahlt, a szőkeszakállu, gazdag gőzmalomtulajdonost, aki minden este egymaga ült az első páholyban és virágokat szórt a szende és szelid arcu Kisházy Olga apró lábai elé némi vigasztalásul, hogy a lelketlen pénztáros megtagadta az előleget.

Marjay az Anna-utcában lakott, nem messze a

sétatértől, kicsiny, muskátlis ablaku házban, amelynek a virágai átkandikáltak a Dékánne ablakába. Dékánne mindig gyászruhát hordott, a forró, fekete szeme előtt, ha végiglibbent a Korona-utcán, sűrű fátyol reszketett, mert az urát gyászolta, aki ily korán özvegységre juttatta az ő hamvasarcu Ilonkáját. Az özvegy napközben piroshimzésű, apró papucsban járt, amelyből ki-kivillant lábának tejszinű fehérsége, de estére, amikor a város fölött már barna és sötétlő árnyak uszkáltak, lakkcipőt vett föl és karcsu füzővel simitgatta el testének özvegyi molettségét . . . Amikor a diák déli tizenkét órakor nagy csomag iskoláskönyvvel fölpakolva baktatott el az ablaka alatt, Dékánne megszólította:

— Kálmán, ha ráérne estére . . .

— Most minden este színházba járok, — mondta a diák és mélyen elpirult, mint a tizenhatéves leány az első vallomás hallatára.

— Színházba, persze, — mondta Dékánne és fehér homlokán az emlékezés gyenge ráncai sorakoztak. — Amikor az uram élt, én is jártam az arénába, azóta nem . . .

— Levelet kellene? — kérdezte Marjay és ravasz mosollyal nézett az özvegy gyönyörű szemébe.

— Bizony azt, — pajkoskodott Ilonka, mert ő, bár csodaszép kezeckéje volt és a körmei rózsásak voltak, mint a feslő szírom, irni nem tudott.

— Tizenegykor van vége az előadásnak.

— Tizenegykor? — kérdezte az özvegy és fejét

gondolkodva félrehajtotta úgy, hogy tiszta, ráncatlan nyaka kifehérlt a bluz és a sötét haj sávjai közül. — Nem bánom, mert sürgős. Kopogtassa meg az ablakomat, majd beeresztem . . .

Marjay minden este beszökött a színházba. Hol a kapuban megtorlódó tömeggel sodortatta be magát és így elkerülte a héjjaszemű jegyszedőnők tekintetét, hol Bodóczkyék páholyában udvarolgatott az ezredes Margitnak, aki Bodóczky Ernőnek, legkedvesebb osztálytársának volt a huga, — s amikor a nézőtér ölének halk félhomály borult a kipirult hölgyek fantasztikus frizuráira, lassan lesompolygott az állóhelyre. Alig volt operett, amelyből ne tudott volna néhány könnyebb melódiát, a Madarász, a Szegény Jonathán meg a Kornevillei harangok minden akkordja a fülében zsongott, jobban, mint a Gay-Lussac törvénye vagy a csonka kup köb tartalma. A drámákat, a vigjátékokat majdnem kívülről tudta s ha senki sem hallotta, szerette magát a bensejében Bligny hercegnek szólítgatni, bár nem volt sem olyan karcsu, sem olyan aranyszőke, mint Balla Kálmán, a legszebb és legfinomabb Bligny herceg, akit csak el lehet képzelni.

Langyos, tiszta szeptemberi éjszakán, amikor a színészek már sört ittak a Koronában, Kisházy Olga a selyempaplan alatt szunnyadt egyik kálvária-utcai apró házikóban, miközben Rübezahl hangosan kopogott ezüstnyelű botjával a hófehér firhanggal eltakart ablaka előtt, szerelmes hölgyek kábultan gondoltak a mámoros színházi estre és lázas szemű diákok ábrándosan kószál-

tak a Kapos partján, Marjay csendesen ténfergett az utcákon, átvágott a sötét Buza-piacon és befordult az illatos Anna-utcába . . . Mint az árnyék, hosszan elnyulva surrant tova a kicsiny, álmos házikók mentén, Olgára gondolt az egész lelkével, hogy milyen drága és kedves, a város legigézőbb hölgyei szégyelhetik magukat mellette. Már a Dékánne ablaka alatt állt, még egyre a Kálvária-utcában kóborolt a fantáziája, ahol a barna ákácok vékony gallyai simogatták a fáradt Rübészah sima szakállát.

Megkopogtatta az ablakot.

— Ki az? — hallatszott belülről álmos dorombolással.

— Én vagyok, — dörmögte Marjay.

— Nyitom már, — mondta az özvegy.

A csinos, tarka-barka szobácskát, amelyben a parfüm és az elszáradt virágok nehéz illata kóválygott, rózsaszínű lámpafény öntötte el. Dékánne mélyen kivágott, feketepettyes pongyolájában, piros papucsában, álmosság szemével olyan volt, mintha egy régi álmoskönyv lapjairól lépett volna a diák mellé. Marjay kezét csókolt, mellre szivta olcsó cigarettájának füstjét, leült az íróasztal mellé, a tollat füle mellé dugta, hosszú haját fölborzolta, úgy várta, mit diktál néki a szerelmes özvegy.

— Drága Filicsem, — mondta Ilonka halkan, — kívánom az istentől, hogy ezen pár soraim a legjobb egészségben találjanak a pettaui kaszárnyában . . .

Marjay pedig ezt írta:

— Mámoros, szeptemberi éjszakán, amikor az ég sötétkék abroszán szerelmes csillagok integetnek alá, a folyó lassan imbolyog tova a susogó nádasok között, a lelkem hozzád száll, én drága szerelmem . . .

— Megvan? — kérdezte az özvegy.

Marjay szótlanul bólintott.

— . . . és a kért pénzt már postára adtam, — folytatta Ilonka.

— . . . a puha ágy feltöri a derekamat, — írta a diák, — fáradt szememet elkerüli az álom, mert szünetlenül te rád gondolok, minden érzésem téged lebeg körül, egyetlen kincsem . . .

— És ha egyszer elhagynál, Filics, akkor én talán meghalnék, — rebegte Dékánné.

— Mert ez az én életem, — írta Marjay, — a te ragyogó szemed, a te puha, erős karod, a te tündöklő szépséged, amely szebb mindennél, a napnál, a csillagoknál és a nyári hajnalnál . . .

Marjay borítékba tette a levelet, megcimezte és odaadta az özvegynek.

— Köszönöm, — mondta Ilonka és száját csókra nyújtotta.

Marjay néhány pillanatig tétován állt előtte.

— Nos? — kérdezte Ilonka és közelebb simult a diákhoz.

— Isten neki, — gondolta Marjay és megcsókolta az özvegy halvány ajakát.

A diák egy napon, amikor Olga próbán volt, elment a Kálvária-utcába. Megállt a színésznő lakása

előtt, aztán nagy elhatározással befordult az udvarba.

— Itt lakik Kisházy Olga kisasszony? — kérdezte a háziasszonyától.

— Itt, itt, csakhogy most próbán van.

— Próbán? — merengett Marjay, mintha most hallotta volna először ezt a szót. — No, nem baj, majd irok neki néhány sort. Én a rokona vagyok a művésznőnek.

Az asszony bevezette Marjayt a kisasszony szobájába. A diák mindent alaposan megnézett, az almáriomot, ahol a csodaszép ruhái voltak, az ágyat, amelyben aludt, a diványt, amelyen a szerepeit szokta olvasgatni, ránevetett a kanárira, amely édes énekével eloszlatta a művésznő gondjait, gyengéden megsimogatta a csipkéit, az arcképeit és az ezüst körömráspolyát, amikor a háziasszony egy pillanatra kifutott a konyhába, forrón megcsókolta . . .

— Majd visszajövök, — mondta a diák, — mondja meg a kisasszonynak, hogy lovag kismarjai Marjay Kálmán vizitelt nála.

Este megkopogtatta Dékánné ablakát. Az özvegy boglyas feje kibukkant a virágos ablakon.

— Nem kell levelet írni? — kérdezte Marjay s a szive úgy dobogott, mintha rossz fát tett volna a tüzre.

— Kell az ördögnek, — mérgeskedett Ilonka. — Azt írta a Filicsem, hogy mért irok ki neki mindenféle számárságot a könyvekből. Ő ezt nem érti. A régi leve-

leim tetszettek neki, de a mostaniak . . . Miféle badar-
ságot firkált össze, Marjay ur?

Haragosan vágta be az ablakot.

— Ostoba Filics, — dörmögte magában a diák
és lassu léptekkel indult el a Kálvária-utca-ba.

HUSZ ÉV MULVA.

Fekete ókula mögött roppant apró és éles szemek leskelődtek a környezetére. Száját alig lehetett látni, a bajusz és a szürkülő szakál egészen elfödte. Igaz, hogy a hangját csak ritkán lehetett hallani. Ez a rejtelmes száj, mintha sötét titkokat bujtatott volna el maga mögött, ha szólt, lassu és mély hangja ismeretlen messzeségekből szállt, sokszor a mellette ülő zavarban volt, mert néhány pillanatig biztosan nem tudta, hogy ki beszél. Magas volt és görnyedt, szikár és beteges, minden passziója az volt, hogy vadrécékre, nyulakra és foglyokra lövöldözött. Szabad idejében postamester volt, szigorú, szóvalan, ha a hivatalát bezárta, fegyverét tisztogatta, vagy katonai könyveket olvasott.

A szürke falu elszürkítette, beporozta az agyát és megtompította az idegeit. A postamester valamikor főhadnagy volt s a faluban most is főhadnagynak hívták. Soha senkinek el nem árulta, miért lett postamester, miért kellett levetnie az uniformist. És ámbár a falu, ahová a sorsa vetette, eldugott egy fészek volt, mégis sokan tudni vélték, vagy tudták is az ő történetét, amely az évek során megdagadt, kiszélesedett, moszatot és virágot egyaránt szedett föl, a főhadnagy soha meg nem

cáfolt semmit, soha ki nem igazított, a pletykából egyetlen árva betűt sem. Még a felesége sem tudta az ura régi dolgait, egy kard, egy kopott uniformis maradt meg az ő számára a régi napokból és ő ezzel meg volt elégedve.

— Vendéget kapunk, — mondta egy napon a felesége. — Egy ezredes száll hozzánk.

Csakugyan katonai szállás-csinálók járták be a falut. A kastélyt a tábornok számára foglalták le, a postamesternek már csak ezredes jutott. A főhadnagy szeme tüzet fogott az ókula alatt, de a felesége mit sem látott ebből a hirtelen lobbanásból. Aztán hamarosan hideg lett a szeme, kibámult az utcára, ahol poros és fáradt katonák poroszkáltak. Öreg és ifju asszonyok báméskodtak minden kapuban, a gyerekek hosszú lépésekkel iramodtak utánuk, a trombita recsegő hangjaira bátran emelvén meztelen lábaikat.

— Ki az? — kérdezte halkan a főhadnagy.

— Traub ezredes, — mondta a felesége.

— Traub? . . . — ismételte a főhadnagy alig hallhatóan és kissé roskadtan ült a karosszékekben.

— Talán ismered?

A főhadnagy nem szólt többet. Ujra csak mereven nézett ki az utcára.

Este néhány perces vizitre jött az ezredes. Csak sablónos beszélgetéssel traktálták, az ezredes hamarosan exkuzálta magát és besietett a szobába. Azt mondta, hogy másnap hajnalban indulnak. Korán lefeküdtek, csak a főhadnagy maradt a szobájában, ahol késő este

még mindig a katonai térképekkel és könyvekkel szórakozott.

Amikor ezt elunta, fölállt, kihuzta magát, az ókuláját letette, kinyitotta a sifonért s abból kiszedte a régi uniformist. Magára kapta, a kardját fölcsatolta és a tükör elé állt. Nem mosolygott, inkább komoran vizsgálta magát, hogy jól föl van-e szerelve. Aztán megtöltötte a revolverét s azt is magához vette. Így állt néhány percig, katonás mozdulatlanságban, erőltetett feszességben, mintha nem szállt volna el kopaszodó feje fölött husz év, s ő még mindig Balcsik főhadnagy volna, a garnizon legfeszesebb és legkedveltebb tisztje.

Az ezredes már az ágyban feküdt, pislogó gyertya mellett ujságot olvasott, amikor erős kopogás rázta föl. Félig felült az ágyban s úgy mondta, hogy szabad. A főhadnagy benyitott, az ajtóban megállt, a sarkantyuját keményen összevágta, kissé meghajtotta magát és harsányan kiáltotta:

— Balcsik főhadnagy.

— Balcsik? — csodálkozott az ezredes és kiugrott az ágyából. Magára terítette köpenyét, odafutott a főhadnagyhöz és meg akarta rázni a kezét.

— Balcsik postamester kezét fog Traub ezredessel — mondta a főhadnagy, de Balcsik főhadnagy soha.

Az ezredes hátralépett.

— Bocsáss meg — hebegte — de az arcán meglátszott, hogy olyan zavarban van, mint talán még soha életében. Megdörzsölte a szemét s a pillanatok iramlása szerint változott az arcának a színe. Hol kék volt, mint

a szeder, hol meg vörös, mint a pipacs. Még mindig kábultan nézett a főhadnagra, villámló szemére, amelynek a tüzéből kiszikrázott a mult, egy valódi főhadnagy, a nők dédelgetett kedvence, viharos esték, egy csodaszép leány, egy hamis váltó és egy kicsiny, gonoszszivű emberke, bizonyos Traub nevű főhadnagy, aki egy napon kettétörte legjobb barátjának a karriérjét, ostoba boszúból, vad féltékenységből és a hamis váltót átadta az ezredesnek. Csak huszonnégy órára lett volna szüksége Balcsiknak, hogy eltűnjék a föld színéről a hamis váltó, de Traub nem akarta bevárni a becsületszóra ígért terminust.

— Bocsáss meg — dadogta most már egészen magán kívül és újra a főhadnagy felé közeledett.

— Foglalj helyet! — parancsolta Balcsik.

Az ezredes leült.

— Én vártalak — mondta fojtott hangon a főhadnagy. Tudtam, hogy eljössz. Hosszu éjszakákon rád gondoltam, álmatlan szemem előtt mindig te settenkedtél, tudtam, hogy ide jössz, a piszkos faluba, ahol nincs pezsgő, nincs szerelem, csak gyűlölet ég az alacsony házakban . . . Gyűlölet, semmi egyéb . . . És Balcsik főhadnagy.

— Mit akarsz? — kérdezte az ezredes. Vendéged vagyok . . . De újra arra kérlek, hogy bocsáss meg. Feledd el . . . Belátom, hogy . . . Ki hitte volna? . . .

— És Pogány Sári? — kérdezte a főhadnagy.

— A feleségem.

A főhadnagy arca megrándult.

— Ezredesné . . . És ma Balcsik főhadnagy is ezredes volna . . . Itt éltem az utca porában, zsiros parasztok között, én, akit a főherceg mellé akartak kirendelni. Emlékszel-e? Te miattad . . . Bucsuzz el a feleségedtől! Siess! Hóhérom voltál . . .

— Mit akarsz? Husz év mulva . . .

— Fiatal vagyok. Mintha tegnap fokoztak volna le. Mintha tegnap szórtam volna tele virággal az utcát, ahol Pogány Sári járt. A szemem éles, mint a hiuzé, s a szívem olyan nyugodt, mint a halotté! Vártalak! A husz év elröpült, mint egyetlen nap. És a husz év alatt minden fogolyban, minden vadban téged lőttelek agyon. A karom nem száradt ki s a golyóm még sohasem tévedt. Elbucsuztál?

Az ezredes nekiugrott a főhadnagynak. De Balcsik csontöklével a mellébe vágott. Traub hátratántorodott. A főhadnagy kirántotta a revolverét.

— Pusztulj, — ordította s ugyanakkor elsütötte a revolvért. A golyó átütötte az ezredes szívét. Arcra bukott s a szivéből csöndesen szivárgott a vér.

A főhadnagy melléje tette a saját revolverét s az ezredesét a tasakjába sülyesztette.

Még néhány pillanatig gyönyörködve állt a szobában, aztán megfordult. Kiment, levetkőzött, benyitott a hálójába. A felesége ébren volt.

— Hallottad? — kérdezte álmosan.

— Az ezredes agyonlőtte magát — mondta a főhadnagy szép csendesén. Mintha mi sem történt volna, álmra hajtotta fáradt fejét.

A FORRADALMÁR.

I.

— Én egy szegény rongyos vagyok, egy ostoba senki — gondolta magában Rák este félhétkor, amikor fölébredt szürke szobájában, amely olyan piszkos volt, mint egy ól. Már tizenhat órája aludt, most kusza és vad gondolatok mászkáltak az agyában, de valami elég tisztán rajzolódott elébe, az, hogy éhes, s hogy tegnapelőtt az igazgató kidobta az állásából.

— Disznó, — kiáltotta Rák, csöngetett és a cselédet várta . . . Disznó — mondta újra, s valami kinos elégteliséggel nevetett maga elé. Itt ő már nem fog fizetni, hát van értelme annak, hogy gorombáskodik.

A cseléd szomoruan nézte végig Rák urat.

— Mert tudja, Kati kisasszony, ez most már így lesz mindig. Én napról-napra többet fogok aludni. Lesz, amikor éjfélkor kelek föl. Mondja, volt már maga állapot nélkül? Volt? Nos, akkor tudja, mi ez. Ilyenkor ráér az ember agyonaludni magát. Engem kirugtak. Engem dr. Vargánya ur rugott ki, mert azt mondtam neki a hivatalban, hogy hülye. Na, mit szól ehhez? Mert tudja, Katalin kisasszony, én forradalmár vagyok. S a hivatalban nem szeretik, ha az irnok forradalmár . . . Ad-

jon kérem egy pohár sós vizet, mert fáj a mandulám. Holnap délután hazajövök . . . Várjon csak, van magának babája . . .? Na, mit nevet? Mert tanulja meg kisasszony, hogy e körül forgolódik az élet. Másnak a felesége, vagy másnak a szeretője körül.

Ekkor Rák Antal hirtelen felöltözködött, kimosta sós vízzel a gégejét és elrohant hazulról. A kávéházban ivott egy félbarna kávé, szűrve, kevés habbal, rágyújtott egy tizkrajcáros szivarra, fizetett, beleült egy kitűnő egyfogatuba és elhajtattott dr. Vargánya ur lakására.

— Most hét óra — gondolta Rák. Az asszony ott-hon lesz, mert az ura ilyenkor a klubban kártyázik.

Beküldte a névjegyét s várt az előszobában. A szobaleány két pillanat múlva kinyitotta az ajtót, s Rák Antal belépett az igazgató ur szalonjába.

— Kezét csókolom és bocsánat — mondta Rák, hogy ilyenkor jövök. Szemben egy tükör volt, abban nézegette magát és a nyakkendőjét igazgatta . . . Ó, milyen szép és milyen meleg itt minden. Csupa boldogság itt minden, kezét csókolom, és bocsánat, ha alkalmatlan volnék.

— Kérem — mondta az asszony, s helyet mutatott vendégének. Nem kérdezte, mit akar, kíváncsi sem volt. Ismerte Rákot, tavaly nyáron ebéden volt náluk, s néhány szál ibolyát is hozott neki.

— És az igazgató ur? — kérdezte Rák.

— Ma nem vacsorázik itthon.

— Ugy? Annak örülök — mondta szemtelenül s rátelepedett egy karosszékre.

— Mit akar? — kérdezte az asszony.

— Mert, tetszik tudni, csak önnel akarok beszélni, vele nem. Ezért örültem annak, hogy nem jön haza, mert így zavartalanul beszélhetünk egymással. Ma tizenhat órát aludtam. Nem gondolja, asszonyom, hogy ez kissé sok?

Az igazgatóné hidegen mérte végig Rákot. A beneseje reszketett, nem tudta, mit akar tőle ez az ember. De emlékezett rá, a névjegyén is rajta áll, hogy az Első Magyarországi Repülőgyár tisztviselője, tehát fogadta.

— Én tudniillik kiröpültem a gyárból, hát most ráérek aludni. Reméllem, ebben igazat ad nékem.

— De mi közöm nékem? . . .

— Bocsánat, hisz nem olyan sietős ez a dolog. Az majd csak később fog kiderülni . . . Ma sós vízzel öblítettem a torkomat, mert fáj a mandulám . . . Hiába, ezek a komisz cselédek. Engedik, hogy az ember tizenhat óra hosszat henteregjen az ágyban . . . Hallatlan . . . Igaz, hogy én már ott ugy sem fogok fizetni . . .

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte az asszony, s fölállt, mintha ezzel azt akarta volna mondani, hogy az audiencia véget ért.

— Méltóztassék csak helyet foglalni — biztatta Rák s kialudt szivarját újra meggyújtotta . . . Az élet kegyetlen. És a doktor ur, az igazgató ur szigorú. Holott tudnia kellene, hogy én forradalmár vagyok. És ezért ő kidobott az állásomból.

— Ugy? — mondta az asszony, — most már értem,

s ujra leült . . . Ön el van keseredve, értem. Tehát azt kívánja, hogy szóljak az uramnak. Ugy-e, ezt kívánja?

— Kérem, — tiltakozott Rák, a dolog nem olyan egyszerű. Tessék elképzelni, hogy én tanult ember vagyok, én külföldön végeztem az egyetemet, én hasznos tagja voltam a gyárnak, s engem az igazgató ur megszégyenített . . . Ne tessék azt hinni, hogy ez olyan egyszerű. A Krebs, az apám, nékem egy fillért sem adott soha, én magam erejéből lettem ur. Velem nem lehet ugy elbánni, mint egy szegény rongyossal, ha hónapos szobában is lakom, s nem is tartok, bocsánat, finom szeretőket . . . Én csak irnok voltam a gyárban, mert nincs diplomám, de tessék csak megkérdezni az elnök urtól, a Smalz urtól, hogy hány hasznos, kitűnő tanácsot adtam én nekik. Mert én a természetes eszem szerint gondolkodom. Engem kirugtak, engem megszégyenítettek, én most boszut állok. Ezért jöttem. Mert én mindent tudok.

Az asszony hirtelen csöngetett. A szobalány belépett a szalonba:

— Egy pohár friss vizet kérnék, — mondta Rák szeliden.

A szobalány megszokta, hogy a vendégeknek konyakot és liköröket hozzon. Kiment s néhány perc múlva karcsu üvegekkel tért vissza.

— Ó, köszönöm, — mondta Rák, de azért csak egy pohár vizet ivott . . . Most gunyosan nézett az asszony halotthalvány arcába, mint aki éppen a pilla-

natban igen jól érzi magát. Még csak néhány percet kérek, nagyságos asszonyom.

— Tessék, — mondta rekedten az igazgatóné, mert érezte, hogy így szabadulhat meg legkönnyebben ettől az embertől.

— Mondtam már, hogy milyen szép és meleg itt minden? Valóban így van. Annál egészségesebb a boszu. Tetszik már engem érteni? Mert én értek a finom disztinkciókhoz, ha az igazgató ur el is csapott ugyanazon a napon, amikor az elnök ur, a Smalz ur megdicsért. Talán méltóztatik őt ismerni? Ő, ne tessék megijedni, én, bár züllött ember vagyok, még sem kérem a Smalz ur protekcióját, ámbár ő szívesen visszafogadna engem a gyárba. Nem, erre nincs szükségem. Pedig ő nemcsak főnököm volt, hanem néhanapján, ha megengedi, hogy ezt a szót használjam, barátom is. Intimusom is. Ő méltányolta bennem azt, hogy külföldön végeztem az egyetemet. Édes istenem, de sokat koplaltam. De a Smalz ur vacsorát fizetett nékem tavaly a ligetben, hogy feledtesse velem a multat. Finom ur ez a Smalz ur. Kicsit ivott is, aztán megkérdezte, van-e szeretőm . . . Egy vörös mindenés, — mondtam néki boldogan, hogy ilyen melegen érdeklődik a sorsom iránt . . . Aztán az ő legujabb kedveséről kezdett beszélni . . .

— Zsarolni akar? Pénzt akar? — kérdezte halkan, elfojtott kétségbeeséssel az asszony.

— Én? Minek? Nékem erre semmi szükségem.

— Takarodjék!

— Pardon! Ezt kikérem magamnak. Ott még nem tartunk, hogy ön a férje hangján beszéljen velem . . .

— Mit akar, az istenre kérem, mit akar tőlem?

— Tetszik tudni, én moral insanity vagyok, legalább is olyan mértékig, mint Smalz ur, vagy az ön férje. Nincs érzékem bizonyos formáságokhoz, hát bocsásson meg nekem, ha tulléptem a határokat. De, mint jóbarát jöttem ide, ne kívánja, hogy mint ellenség távozzam. Figyelmeztetni akarom önt az önre leselkedő veszedelemre. Ezért jöttem.

— Veszedelemre?

— Ugy van. Mert iszonyu, véres botrány lesz ebben a drága, finom, uri lakásban. A tükrök összetörnek. A kredenc üvege bezuzódik. Velőtrázó sikoly tölti be a szobákat. Fojtogatás lesz. S végül revolverlövés ijesztő zaja. Azért jöttem, hogy készüljön erre. Hogy tudjon majd védekezni.

— Ön megőrült . . .

— Dehogy örültem meg. Én csak boszut állok a doktor uron. Nékem nincs alkalmam arra, hogy vele, mint főnökkel, polgárral, politikussal, diplomás emberrel vegyem fel a harcot, mert ő kirugott engem. Nékem csak egy utam van. Az az ut, ahová kitaszítottak. Az aljasságé.

— Merényletre készül? Ellenem?

— Ugyan kérem. Ilyen kényes és kockázatos dolgokra én nem vállalkozom . . . De hol is hagytam el? Igen, Smalz urnál . . . Előkelő hivatalnok felesége a szeretőm, — dicsekedett fénylő szemmel az elnök ur.

Négyszáz forint fizetése van. (Az urának.) Bronzvörös a haja. (A feleségének.) Jó barátom. (Az ura.) Forró, érzéki, kedves asszony. (A felesége.) Az az állat nem is sejti. (Az ura.) Mindennap az enyém. (A felesége.) Így beszélt Smalz ur, s végül brutálisan a markába nevetett. Aztán felugrott, otthagytott engem a faképnél, hogy gondolkodjam, ki a legujabb szeretője. Nem is gondolkodtam. Mert az első szavával elárulta magát. De diszkrét vagyok, nem mondom meg, mi volt ez az első szó.

— Gazember, — hörögte az asszony.

— Nékem is az a véleményem Smalz urról. Mert mégis hitványság, hogy önt ennyire kiszolgáltatta nékem. Én vagyok a forradalmár, s ő beszélt forrongásról... És most ajánlom magamat. Bocsánat, ha netán kellemtelen lettem volna. Megyek s megírom ezt a kis ügyet az ön férjének. Ne ijedjen meg, nem névtelenül. Aláírom a nevemet. Engem megszégyenítettek, én boszut állok. Ön pedig védekezzék! Feldúlták az életemet, most én belegázolok a más életébe . . . Pedig nékem jó a vörös mindenés is . . . Kezeit csókolom.

Az asszony félájultan roskadt hátra. Rák udvariasan meghajtotta magát, kisietett a házból, de most már lustán, nagyokat fujva a szivarja füstjéből, gyalog ment vissza a kávéházba . . . Nagy aljasság — gondolta magában, amikor megírta a levelet, elismerem, hogy aljasság, de nekem szabad, mert én forradalmár vagyok, s ezek a hazug, lelketlen, álszent polgárok huszonnégy óra alatt több becstelenséget követnek el, mint egy ilyen magamfajta, rongyos senki egész életében.

II.

Rák Antal, mielőtt elküldte volna a volt igazgatójának szánt levelet, újra elolvasta. „Tisztelt uram, ez volt a levélben, — szives tudomására hozom, hogy az ön nagyrabecsült nejének már egy év óta viszonya van Smalz elnök urral. Kiváló tisztelettel Rák Antal, az elcsapott irnok“. A levelet beletette egy boritékba, megcimezte s az egyik utcasarkon belelökte a postaszekrénybe.

— Menj az utadra, — mormogta magában s a következő pillanatban már nem is gondolt arra, mi lesz ennek a levélnek a következménye.

Reggel volt, amire hazaért. A feje alig lógott a nyakán, a szempillája nehezen mozdult, erőtlenül esett a diványra, mint egy kilyukasztott lapda.

— Az ágyba tessék feküdni, nagyságos ur — mondta néki a cseléd —, ne a diványra.

— Nagyságos az ördög, — dörmögte Rák s elküldte a cselédet. — Aludni fogok, — gondolta magában. — Már olyan régen nem aludtam.

Levetkőzött s az ágyba feküdt. Bágyadtan forgólódott, a vánkosokat egyre gyűrögette a feje alatt, a gyomra émelygett. Lassan, ostobán maga elé meredve, kiszállt az ágyból, kinyitotta az ajtót s úgy, ahogy volt, kifeküdt a lépcsőházba . . . Ott feküdt a hideg kövön, a forró homlokát nekifeszítette az éles kőlépcsőnek, jött a házmester a nagy seprővel, megrázta, hogy agyon-

hüti magát. Rák felállt, hátrahuzódott az ajtóba s mosolyogva mondta:

— Látja, házmester ur, más tisztességes részegség legalább enyhül . . . De ez nem akar enyhülni. Ezen a lépcsőház se segít.

— Hány pohár? — kérdezte a házmester.

— Ezerkétszáz szilvórium, — mondta komolyan Rák . . . A házmester nevetett s mint már annyiszor, betuszkolta Rákot a szobába.

Ráknak most az jutott az eszébe, hogy leteszi a pilótavizsgát s kiröpül ebből az országból. Tökéletesen nem tudta magában kieszelni ez újfajta kivándorlás módjait, mert közben elaludt.

Arra ébredt, hogy a cseléd költögette.

— Egy ur van itt, — mondta a cseléd.

— Egy ur? — kérdezte Rák s a szemét dörzsölgette. — Ki az?

— Nem tudom.

— Kérdezze meg tőle, hány óra, kérje el a névjegyét, aztán majd meglátom, szóba állok-e vele. Menjen.

A cseléd néhány pillanat múlva visszajött.

— Itt a névjegye.

— Megmondta, hogy hány óra?

— Négy óra. Délután négy óra.

Rák megnézte a névjegyét . . . Dr. Vargánya Henrik . . .

— Tudja, ki ez? — kérdezte a cselédnél. — Nem tudja? Ez dobott ki a gyárból. Eressze be.

Visszabujt a paplan alá. Nyakig betakarózott, az

ajtó felé fordult s leste az igazgatót. Meg se várta, hogy az igazgató köszönjön, a kalapját letegye, helyet foglaljon, alig, hogy belépett az éjszakai levegőjü szobába, Rák vigyorogva kiáltott feléje:

— Látja, én nem védekezem. Én itt fekszem ebben az öreg, elhasznált ágyban, meg se mozdulok, még a revolvért se veszem ki az éjjeli szekrényből. Minek az? De nem türhettem tovább, hogy az ön családi életét beszennyezzék. Hát nincs igazam? Akartam, hogy ön ezt megtudja, nagyságos uram. Ez kötelességem volt olyan gavallér urral szemben, aki megfosztott engem a kenyeremtől . . .

Az igazgató halálsápadtan dőlt neki a keskeny asztalnak.

— Aljasság, amit ön tett, — mondta rekedten.

— Tudom — hagyta helyben Rák, — aljasság, de jó.

— És mit akar ezzel? Mi szüksége volt erre? Miért tette ezt? Hát kellett ezt nékem megtudnom?

Dühös mozdulatot tett, a karját is fölemelte, a teste hirtelen vonalban előredőlt, mintha rá akart volna rohanni Rákra . . . Rák még jobban belesüppedt az ágyba, csak okos, apró szeme világított, mint két drágakő. Élvezte a szituációt. Előtte a dühöngő igazgató, zsebében a levél és . . . Hirtelen föl pattant:

— Hozott revolvért?

Vargánya a zsebéhez kapott.

— Hozott revolvért? — kiáltotta indulatosan. — Tudni akarom.

— Hoztam, — mondta durcásan az igazgató.

— Hát akkor vegye elő s tegye az asztalra. Érti? Szeretem a világos helyzeteket. Minek fáradjon ön, ha netán használni akarná? Nagy kinnal előrántani, minek az? Tegye az asztalra s ha kell, itt van, kéznél van — és újra nyugodtan zsebrevághatja. Meg van töltve?

— Nincs, — mondta szomoruan Vargánya.

— Gyáva, — sajnálkozott Rák. Visszafeküdt az ágyba és a falnak fordult.

Az igazgató leült a diványra s maga elé meredt. Egy szót sem szólt.

— Hát nem lesz botrány? — kérdezte Rák a fal mögül.

— Minek az? — mondta az igazgató fáradtan. — Látja, Rák ur, szeretném önnel valahogy békésen elintézni ezt a dolgot. Minek ide a botrány?

— Hát nem méltóztatott Smalz urat agyonlőni?

— Ugyan kérem, miféle rémregények izgatják önt? Én nyugodt ember vagyok. Én szorgalmasan dolgoztam, nékem vagyonom van, tekintélyem van, hát hogy tehet fel rólam ilyesmit? Én elismerem, hogy igazságtalan voltam önnel szemben. Én megduplázom az ön fizetését s kinevezem titkárrá . . .

— Ez baj, — mondta Rák s az igazgató felé fordult. — Tetszik tudni, én már itt bejelentettem a cselédnek, hogy többet nem fizetek. Ha most titkár leszek, akkor fizetnem kell. És a cseléd még azt hihetné rólam, hogy hazug ember vagyok. Olyan, mint ön. Mert

ön most be akar engem csapni. Nékem nem kell a dupla fizetés, nem kell a titkárság, nékem botrány kell . . . Elvégre ne feledkezzék meg arról, mit irtam önnek. Én azt irtam, hogy az ön feleségének viszonya van az elnök urral . . . Hát ez semmi? Hát ebből nem lesz semmi? Én botrányt akarok . . . Most azonnal adja ide a revolvert s ha nincs megtöltve, én megtöltöm. Aztán kidobom, hogy kezdjen már valamit azzal a töltött revolverrel. Adja ide!

— Nem adom.

— Rögtön adja ide, mert különben olyan skandalum lesz . . .

— Tessék . . .

Rák szemügre vette a revolvert s a sarokba dobta.

— Hitvány, — mondta az igazgatónak . . . Leugrott az ágyról, öltözködni kezdett . . . — Kati, Kati — kiáltotta aztán, — hozzon mosdóvizet . . . Parancsol egy cigarettát, direktor ur? . . . — Rágyujtott s a füstöt az igazgató szeme közé fujta.

— Köszönöm — dadogta Vargánya, — nem gyujtok rá s megragadta Rák kezét . . . — Nézze, uram, hát nem ért engem? Hagyjuk azt a dolgot. Elvégre én nem mehetek amiatt tönkre . . . Ne kívánja ezt tőlem. Én nyugodt ember vagyok. Nékem semmi közöm Smalz urhoz. Abszolút semmi. Ezer és ezer ember él így, édes istenem, ha minden muló viszonyért vérnek kellene folyni, mondja, mi lenne akkor Pesten? Jól van az, ahogy van. Ön titkár lesz s mi jó barátok leszünk.

— De én moral insanity vagyok, — dicsekedett Rák. — Ezt megmondtam a felesége öngagságának is. Hogy lehetnénk mi jó barátok? Züllöttnek tart ön engem?

— Nem tartom annak. Szó sincs róla.

— Gazembernek?

— Kérem, ön a mi gyárunk titkára. Barátom.

— Pardon, — erre nem reflektálok. Én botrányt akartam, vért akartam szagolni s ön egyre pénzt kínál nékem. Takarodjék! Menjen a pokolba. Nékem nincs szükségem az ön jóindulatára. Ha én állást akarok a gyárban, ott a Smalz ur, a barátom, akivel együtt vacsoráztam a ligetben. Ahogy azt öngagságának el is mondtam. Ő egy ilyen értékes titokért mindig szívesen rendelkezésemre állt volna.

— Értékes? . . . — mondta a direktor fitymálón s némi fölénnyel mérte végig Rákot.

— Ön tehát tudta a dolgot? — kérdezte meglepetten Rák.

— Hagyjuk ezt, ne beszéljünk erről.

— Tudta vagy nem tudta? Erre feleljen!

— Látja, Rák ur, minden ember a maga kis világában annyit ér, amily fokig el tudja titkolni a környezete előtt a benne rejlő rosszat. Én tehát mindmáig titkoltam, hogy mindent tudok . . .

— És ma? Amikor a leveletem megkapta?

— Nevetve adtam át a feleségemnek . . . Olvasd — mondtam néki —, mit irt itt az a züllött senki . . .

— És öngagsága?

— Boldog volt, hogy nem hittem.

— Tehát tovább is eltitkolta előtte a rosszat, csak azért, hogy tisztességes embernek tartsák önt?

— Természetes. Ha a látszattól, a külsőtől függ minden, áldozatul kell érte hozni ezt a kis hazugságot.

— Szégyelje magát! Ön moral insanity . . .

— Ön pedig a Repülőgépgyár titkára, hatezer korona évi fizetéssel . . . Kérem, adja vissza a revolveremet.

— Hatezer korona? . . . — hebegte szédülten Rák . . . Fölemelte a revolvert, átadta az igazgatónak, kezét fogott vele, aztán, hogy a maga igaza mellett is hazudjék valamit, utánakiáltotta a távozó embernek:

— Huszonnégy órai meggondolási időt kérek . . .

A HINTALÓ.

Palkovics, amikor harmincöt éves lett s három napja megint állás nélkül ténfergett Pest utcáin, végre elég érettnek érezte magát arra, hogy komolyan hozzálasson az élethez . . . Eleget koplaltam, a szakállam is eléggé megnőtt s meglehetősen rongyos is vagyok, — gondolta magában, senkit sem szeretek, igaz, hogy engem se szeret senki, így abszolút érzelmi függetlenségben foghatok az új élethez. Elvégre fiatal vagyok, kezdhetem elülről. Ismertem egy polgármestert, aki hatvan éves volt, amikor bukása után ügyvédi irodát nyitott. Én csak harmincöt éves vagyok. Huszonöt év alatt diplomám is lehet.

És most, hogy az élettel kezdett foglalkozni Palkovics, tökéletesen tisztán látta, hogy ő maga a sorsa igazításában mindig a statiszta szerepét játszotta, a főszerep, a hősé, vagy az intrikusé, állandóan másnak jutott, ha az ő bőréről volt szó. Rosszul van ez így s a jövőben majd másképp lesz, — határozta el magában Palkovics szigorúan. S hogy másképp lehessen, egy régi hibát kell kikorrigálni. Meg kell találni a multban azt a szörnyű tévedést, amely őt durván lelökte arról az utról, amelyen tovább kellett volna haladnia, hogy

karriert csinálhasson. Ki tudja, ha ez a hiba meg nem esik, ő talán ma szocialista vezér volna, vagy kávéház-tulajdonos, vagy valami megyei kapacitás. De semmi esetre sem az, a mi, egy állástalan senki, akinek az érettségi bizonyítványa nem ér fel egy pikkoló feketével.

De mi az a hiba? És ki követte el ezt a hibát? És hol van az a ki, akit ő most felelősségre akar vonni? Hol billent meg az élete utja s kanyarodott le arról a nyilegyenes sugárról, amelyen a szerencsések járnak? A Dallos, aki vele egy padban ült, gépgyáros Bécsben. A Steinekker közjegyző Balassagyarmaton. A Puska, aki a legbutább volt az osztályban, plébános egy tót faluban. De a Kutasi elhibázta. Pedig Kutasi ugy tudta az ablativus absolutust, meg a gerundlomot, hogy maga Ponor Thewrewk Emil se tudhatta jobban. És mégis mi lett belőle? Dijnok a miniszteriumban. És elnöke a „Hajnalban, hajnal előtt . . .“ című borközi asztaltársaságnak. Szép állás. De egy eminensnek a karrierje még se fulhat bele egy budai kocsmá fülledt levegőjébe . . .

És sorba eszébe jutottak a régi fiúk, a régi tanárok, a kicsiny, vidéki város, ahol azóta se járt, amióta egy juniusi napon átadtak neki egy árkus papirost, hogy azzal vágjon neki az életnek. Érthetetlen módon gyűlölte ezt az elégséges kalkulusokkal teleirt papirost s mennél erősebben gondolkodott, annál mélyebben érezte, hogy ez a papiros volt az ő veszte. Mintha ez gátolta volna meg a haladását, mintha ez állt volna utjába, valahányszor pályát akart változtatni. Emiatt nem lehetett pincér, kalauz a villamoson, kofa a nagycsarnok-

ban, cselédszerző az Erzsébet-köruton. Meg se merte próbálni, hogy a maturájával hivalkodjék ebben a társaságban. És ez az oka, hogy újra állástalan. Mert ha nincs érettségije, akkor nem veszi zokon a Főzelék-Konzervgyár igazgatójától, hogy ráförmedt, söpörje ki az irodáját, de így kénytelen volt pofonütni az igazgatót, mire azonnal kidobták.

A hibát Valkó tanár ur követte el . . . Palkovicsnak égni kezdett az arca, amikor az öreg tanárra gondolt. A dühtől-e, vagy az örömtől, hogy a hiba forrására ráakadt, azt nem tudta, de most már mintegy abszolút tisztaságban látta, hogy Valkó Gábort kell felelősségre vonnia. Azt az embert, aki lekergette a maga választotta utról s erőnek erejével elcipelte őt a maturáig. Holott néki már a hetedikben meg kellett volna buknia fizikából meg számtanból a híres csizmazia-piknik után.

Lement az állomásra és elutazott. Este volt, amikor a kis városba ért. Petroleum helyett villany égett az utcákon. Palkovics bámult, alig-alig ismert rá a régi, kedves fészekre, sok ifjui tivornya színhelyére. Sietett, a gimnázium felé tartott, de nem találta régi helyén. Ott gyönyörű park volt, a park közepén szobor. A villanyos ivlámpa ráragyogott a városka Kossuth-szobrára.

Megvacsorázott s azután elment a Berzsényi-utcába. Ott lakott Valkó Gábor. Ráakadt a régi házra, amely most az esti homályban még vedlettebbnek látszott, mint valamikor régen. Amint befordult a kapun, a szive ijedten dobogott, mintha a számtani füzeteket vitte volna haza a tanár lakására . . . Negyvenkét füzet,

tizennyolcan könyörögtek az uton, engedje kijavítani nekik a feladatot, de ő csak a magáét javította ki a Kutasié szerint s csak Puskának engedte meg, hogy az egyik feladatba belejavítson . . . A többire rá se hederített . . . Félt, hogy a tanár ur rögtön rájön a svindlire, s őt kicsapják az iskolából.

Az udvaron egy cseléd akadt elébe.

— Valkó tanár urat keresem, — mondta bátran s ösztönszerűen kifelé lóditotta a balkarját, mintha most is a füzeteket hozná az iskolából.

A tanár már régen nyugdíjba ment. A lányával lakott együtt s naphosszat egyebet se tett, mint a kis unokájával játszadozott. Palkovics belépett a gyerek-szobába. Valkó egy hatalmas játéklovon ült, az unokája kis ostorral ütötte a lovat, a lánya meg az asztalnál újságot olvasott. Az asztalon vacsoramaradékok voltak.

— Gyü te Pompás, gyü te Drabant, — mondogatta a kis fiu iszonyuan kacagva, ahogy nagyapja nyakát összehuzva, vékony hátát meggömbentve sarkantyuzta a lusta paripát.

— Bocsánatot kérek, — hebegte Palkovics — én Valkó Gábor tanár urat keresem.

— Én vagyok, — mondta a kis öreg s durcásan bámult az idegenre, mint a gyermek, akit a játékban megzavarnak.

Palkovics az ajtóban állt, a száját eltátotta a nagy bámulattól, amint lassan ráismert szigoru professzorára. Néhány pillanatig nem mozdult, aztán gyorsan a ló felé tartott, amely még iramban volt s fehér sörénye reszke-

tett az ostorcsapások sulya alatt. Elkapta a ló sörényét, mintha félt volna, hogy elvágtnak előle s ő hiába tette meg a nagy utat Pesttől idáig. Az asszony fölállt, a kis fiu félénken simult az öreg mellé. Valkó kihuzta magát a lovon s mintha csak a katedráról förmedt volna rá valamelyik haszontalan nebulóra, ugy kérdezte még mindig éles hangján a barátságatlan külsejü, gyanusan fürkésző esti látogatótól:

— Ki maga? Mit akar itt?

— Én Palkovics János vagyok, a hetedikben intőt kaptam fizikából és számtanból, mert elmentem a csizmazia-piknikre s a Szántó tisztelendő ur följelentett . . .

Valkó kíváncsian nézte az ostobán, diákos elfogódottsággal dadogó embert.

— Én öt év óta nyugdíjban vagyok, — mondta a tanár — s nem foglalkozom iskolai dolgokkal.

Azt hitte, hogy protekciót akar valami Palkovics nevü diák számára, aki piknikre jár. S mert az idegen még mindig tétován meredt rá, türelmetlenül ismételte meg:

— Sajnálom, nem tehetek semmit. Itt uj igazgató van s amióta én nem tanítok, uj iskolát is építettek. Azt se tudom, merre van. Fáj a lábam. Nem igen szoktam sétifikálni.

— Bocsánat, én Palkovics János vagyok, a tanár ur régi tanítványa. Tizenhat éve, hogy érettségit tettem.

— Nem emlékszem, — mondta Valkó s lóditott egyet a lovon, hogy a memoriáját felfrissitse. A kis fiu azt hitte, hogy a játék ujra kezdődik, ostorával bele-

suhintott a ló vékonyába. Az asszony leült s belemélyedt az ujságjába . . . — Tizenhat éve? . . . — dörmögte az öreg s lóbálta magát a lovon. — Régen volt. És most vizitbe jött hozzám? Mért ilyen későn? Hiszen mindjárt lefekszünk . . . Ellácskám, — fordult a lányához — forraltass vizet, mert szagatás van a lábamban. . .

— Pestről jöttem, — exkuzálta magát Palkovics, — s a dolog olyan sürgős . . .

— Hát akkor üljön le. Nézze, ott az a szék, a ló mellett, az unokám szokott rajta ülni. Kicsit keskeny, de én beleférek.

Palkovics letelepedett a gyermekszékbe. Mintha csak a régi szük padban ülne, szorongott, azt se tudta, mit csináljon hosszú lábaival.

— Aztán mire vitte, öcsém? — érdeklődött a tanár. — Ügyvéd, orvos, vagy talán képviselő?

— Semmi sem vagyok, — mondta rekedt hangon Palkovics. — Semmire se vittem. A Puska plébános egy tót faluban, pedig az volt a legbutább s mindig kijavította a számtani dolgot a kapu alatt. A Dallosból gépgyáros lett. Talán tetszett is róla hallani? Nagyon gazdag ember. A Steinekker közjegyző . . .

Folytatni akarta, de Valkó közbevágott:

— A kis vörös Steinekker? Emlékszem rá. Kitűnő matematikus volt. De nem is járt el a csizmazia-bálokra.

Palkovics merészen fogta fel az öreg szemrehányó tekintetét.

— Hát emlékszik rám?

— Hogyne. Maga a Palkovics bognár fia. Elég

bajom volt magával. Ugy huztam át magát az érettségig, mint egy rossz gebét.

— Ezért jöttem, — mondta Palkovics keményen. — Számon kérem öntől a két szekundámat. Mert nékem a hetedikben, a csizmazia-piknik után meg kellett volna buknom fizikából és számtanból. De ön nem engedte, hogy megbukjam. Belekergetett az érettségibe, ahelyett, hogy kirugott volna az iskolából. Micsoda rettenetes kinokat okozott ön ezzel nékem! Ma szocialista vezér lehetnék, vagy kávéháztulajdonos, vagy talán megyei kapacitás. De mit csináljak ezzel a rongygyal? Hisz ez mindig utamban áll, mint egy gonosz kísértet.

Kivette az érettségi bizonyítványt a zsebéből s mérgesen odadobta az öreg ölébe. Valkó kezébe vette a piszkos papirost, föltette az ókuláréját s halkán olvasta az elégségeseket. Jól megnézte rajta a saját aláírását, aztán visszaadta a bizonyítványt a haragos embernek.

— Háládatlan, — dörmögte keserűen.

— Én a szekundáimat akarom, — kiáltotta Palkovics, — hogy új életet kezdhessek. Harmincöt éves vagyok, még kezdek elölről.

Az öreget ebben a pillanatban kinos szorongás fogta el. Kissé előredőlt a lovon, úgy nézte Palkovicsot. Nem tudta, bolond-e ez az ember, vagy meg akarja őt zsarolni. De szabadulni akart tőle. A lánya ijedten figyelt az ujság lapja mögött s az unokája halálsápadtan babrált a ló sörényével.

— A szekundáimat, — követelődzött Palkovics s felugrott a gyermekszékből.

— Ül le, — parancsolta a tanár szigoruan s jobbkezének mutatóujjával megfenyegette Palkovicsot. Az, mint a megszeppent diák, visszarogyott a székre. Valkó lassan himbálni kezdte magát a lovon, egy-két percig senki sem szólt, majd a kis fiu suttogta alig hallhatóan:

— Gyü te Pompás . . .

— Gyü te Drabant, — kiáltotta Valkó s mintha igazán lovagolt volna, erősen fogta a ló kantárját. — Látod, te számár diák, — mondta Palkovicsnak s kikapta unokájának kezéből az ostort, azzal ütögette a paripát, — látod milyen ostoba vagy te. Ide jösz hozzám, az öreg nyugdíjashoz, hogy számon kérd tőlem elrontott életedet. Te csacsi, te. Hát nem látod, hogy rokkant vagyok, már csak hintalovon merek lovagolni, igazi, forróvérű, tüzes paripára már nem tudok felülni. Hát így akarod kijavítani az életedet, hogy az inaszakadt lovast fenyegeted? Te gyáva Palkovics. Mind ostobák vagytok ti elzüllött Palkovicsok, akik romokra akartok építeni és csak árnyékokat mertek megfenyegetni. Hát nem látjátok, hogy mi elmúltunk, mi megálltunk tizenhat évvel ezelőtt, hogy rossz a lábunk s csak forró iszapfürdő tartja bennünk az életet . . . Te számár diák! Mit akarsz tőlem, mi dolgod a csizmazia-pikniken? A Szántó tisztelendő urat keresd, aki följelentett, az nem ül hintalovon, az éneklő kanonok Esztergomban s majd kicsattan az egészségtől. Attól kérd számon az életedet, aki följelentett s ne tőlem, mert jószivű voltam. Hallod, Palkovics? Ne hintalóra ülj, hanem igazi paripára, rajta, gyü te Pompás, gyü te Drabant . . .

Sápadt arca kipirult, gyér, hosszú haja idegesen lengett, amint vágatott a hintalovon. Palkovics még az udvaron is hallotta, amint vadul, lázasan kergették a lusta lovat:

— Gyü te Pompás . . .

A VILLÁMHÁRITÓ.

A kis kapun jöttek ki a színészek, nagyszáju, rosszul mosdott, fruska növendéklányok, pajkos szeműek, akik kihívón nézegették a színházból kifelé tódulókat, valami göggel, mintha ők másfajták volnának, mint ezek. Vékony köpenyke borult fejletlen vállaikra, novemberi szél sikitott bele a villamos zajába, jó hűvös volt, ácsorogtak egy darabig, azután kísérelőkkel, öreg anyókákkal vagy tejfölös száju legénykéekkel, erősen karba fogózva, tovasiklottak a járdán.

— Utálom ezeket a szemteleneket, akik elképzelt káprázatokért, aranyláncos habitüekért jöttek a szinpadra, — gondolta magában Riza, s félénken állt a kapu sarkában, erős hátát nekitámasztva a falnak s ideges szemével belekémlelve az éjszakába, vajjon jön-e az, akit ő vár, hogy hazakisérje . . . Jött. Kicsiny, fázós emberke volt, magassarku cipőben járt, avult esernyő volt a hóna alatt, köszönt és bocsánatot kért, hogy öt percet késett.

— Csakhogy itt van, édes kis filozopterem, — mondta Riza, már aggódtam, hogy nem jön. Köszönöm. De most siessünk. Mert nem akarok Rozgonyival találkozni. Tudja, hogy ezért kérettem.

— Tudom, — mondta a filozopter, s szomorú volt,

hogy őt most villámhárítónak használja fel valaki. S ez a valaki éppen Riza, ez a nagy, finom, drága teremtés, aki most is, máskor is egy magas, baritonhangu emberre gondol, s vele csak azért áll szóba, mert a hónapos szobájuk egymás mellett van. Ha talán egy borbélylegény laknék ott, akkor azzal is hazakisértetné magát színház után.

Mentek a novemberi szélben s Riza gyorsan mondta:

— Látja, Kis ur, ez így rosszul van. Én érzem, hogy ennek valahogy másképp kellene lenni, de nem tudom, mit csináljak. Minden tanárom az akadémián szerelmes belém, virágot hoznak s mind azt mondja, nagy művész nő leszek. Ezt nem kellene nekik mondogatni, mert a Prizsek Teréznek sem mondják, holott ő sokkal tehetségesebb mint én, s Kecskemétről már táviratot is kapott, hogy válaszszon magának egy rendes nevet s lépjen fel esti hetvenöt koronáért . . . Engem még nem hívtak, de Rozgonyi, az esztétika tanára azt sugta aznap a fülembé, hogy menjek fel a lakására . . . Higyje el, nem urilánynak való ez . . . Engem Blaukopfnak hívtak a polgáriban és a keresztneveimen Reginának, az anyám Pécsen lakik s mindig sir, hogy színész nő lettem, s inkább azt szeretné, ha én is frizérné lennék, mint ő. De nem szeretem a hajszagot. Rozgonyi ajánlotta, hogy tartsam meg a Tihanyi Riza nevet, mert így már kidicsértek az ujságok, amikor másodéves koromban Juliát játszottam. Tetszik magának ez a név? Kis ur?

— Nagyon szép név.

— Igen. De Borostyányi nem szereti. Mondja, Kis ur, magát hogy hívják.

— Klein Manónak. De csak Kis Ernő vagyok az egyetemen, mert még hatodikos voltam, amikor irtam egy verset a „Hajmáskéri Ellenőr“-be. És az emberre ráragad a dicsőségnév.

— Én is azt mondtam Borostyányinak. De ő nagyon féltékony Rozgonyira s ezért akarja, hogy Pécsi Róza legyen a nevem . . . De hát nem is erről akarok beszélni. Látja, itt élek ebben a nagy, veszedelmes városban, s nincs senkim. Tudja, kellene nekem valaki, aki nem a szépségemért szeret, s akivel alaposan kibeszélhetném magamat s aki nem azért beszél velem, hogy a végén egy csókot csaljon ki tőlem. Nagyon kellene nékem egy ilyen ember, talán olyanforma, mint maga, Kis ur, jó, becsületes, filozopter . . . Mondja, ugy-e maga tanár lesz?

— Már negyedéves vagyok, de még nincs vizgám. Nem értem a nyelvhasonlítást. Félek tőle. Már hétszer visszaléptem a vizsgától.

— Hisz ez rettenetes lehet.

— Igen. De most eljárók az egyetemi könyvtárba, ott tanulom a vogul nyelvet.

— Ezért vonzódok magához, Kis ur. Nékem egy ilyen vogul-tudós kellene barátnak, aki megtanul vogulul, leteszi a vizgát, nem kér tőlem csókot s okos tanácsot ad nékem. Mert a Rozgonyi gazember. Annak sok gyerek-tartási pöre van a törvényszéken, mind színészlányoktól, s tudja, én beleölném magamat a Dunába, ha otthon

megtudnák, hogy nékem gyereke van a Rozgonyi tanártól. A Borostyányi, az uriember, de az szegény bold. És én iszonyuan félek tőle.

— El akarja magát venni?

— El. Ez igaz. De a családja nem engedi. Még csak huszonhárom éves, gazdag, s mindig revolverrel jár. Ma elutazott. Tegnap megmutatta nékem a revolvért. Egy hét múlva megjön. És akkor agyonlő engem . . . Az anyám ma irt, azt írja, menjek haza, legyek frizérné, sokat lehet keresni, mert az öreg Reinerné már nem lát, beteges s nincs konkurrense. Hát nem örület ez? Most legyek frizérné! Amikor már van dicsőségnevem, amikor a tanárok szeretnek s amikor egy ilyen gazdag ur akar feleségül venni, mint a Borostyányi? Mondja, Kis ur, mit csináljak?

Erősen szoritotta a filozopter karját. Kis egészen kimelegedett, nem érezte a novembert, a kabátját is kigombolta, úgy lépkedett szaporán Riza mellett. Közben rápislantott egy-egy gázlámpánál s látta a hófehér arcát, a csillogó sötét szemét, s a vastag, piros száját. De elkapta a tekintetét, hogy Riza észre ne vegye, meg ne haragudják rá, s eszébe ne jusson, hogy ő is lehetne most Rozgonyi s nemcsak egy groteszk, furcsa, vogul emberke. Mondani akart valamit, de Riza tovább haddart:

— Mit csináljak? Otthon rossz volt, mi lehetett volna belőlem? Milyen utálatos az a kisvárosi pletykaélet. És most menjek vissza? Nem, ugy-e nem, ez ostoba-ság volna? Mindenki azt mondaná, hogy a szégyen elől

szöktem haza. Ezt nem teszem, ha ezer levelet is ír az édesanyám. De hát miért kell meghalnom? Mit vétettem én, hogy meg kell halnom? A Borostyányi szülei kiátkoztak engem, mert azt hiszik, én vagyok az oka mindennek. Irtam nékik, hogy nem igaz, én tisztességes vagyok. Azt hiszem, a fiukat bevitték egy szanatóriumba. De onnan kiszökik s egy hét múlva mindennek vége. Csak azt nem tudom, mit irnak a fejfámra, Tihanyit-e, vagy Blaukopfot. Mit gondol, Kis ur?

A filozopter egy szót sem szólt, érezte, hogy nem ez a fontos, a sirfelirat, egészen más járt az eszében, amint roskatagon ballagott a panaszos száju lány mellett. Valami égette, egy meleg, veszedelmes láng a Rozgonyiéből, valami kétségbeejtette, egy végtelen, siralmas szomorúság a Borostyányiéből s valami lesujtotta az önmagáéból, a részvét, a senkiség, a hónapos szoba, a vogul nyelv. Mit tegyen? Mit mondjon? Tanácstalanul ostobán lógatta nagy, szerelmes fejét s kinban leste, hogy Riza majd magától folytatja panaszait.

— Őrült az a Borostyányi? — kérdezte nagysókára, mert a lány se szólt többet.

— Nem őrült . . . Tudja, ezek gazdag emberek, nemesek s birtokaik vannak Torontálban. De hát, hogy jövök én ahhoz, hogy birtokosné legyek, — mondják ők, hogy jövök én az ő fiukhoz? Pedig ő jött én utánam, az öltözőmbe is bejött, mert a szerkesztőt ismeri s az magával hozta. És így keletkezett. És most már revolverrel fenyeget.

— Hát maga nem szereti?

— Én? — csodálkozott Riza. — Én? Az isten tudja. Én félek . . . Mi, kérem, egy nagyon kis utcában laktunk Pécsen, hátul az udvarban, egyszobás lakásban, az apám meghalt, hát tudja, Kis ur, ez nem olyan könnyű, hogy én birtokosné legyek. Mind csupa előkelő, gazdag ember ez a család, s a Rozgonyi máris intézkedett, hogy senki a szinpadra föl ne jöhessen s így Borostyányi ki van tiltva, csak a kis kapuban várhat. Azt mondta, hogy ő most meg van alázva, s ha találkozik Rozgonyival, akkor pofoncsapja. Nos, mit szól ehhez?

Most Kis kezdett gyorsan beszélni:

— Tudja, Riza kisasszony, nyolcadszor nem lépek vissza a vizsgától. Én a jövő hónapban vizsgát teszek s nékem hamar lesz állásom, mert a miniszteriumban van egy protektorom. Ez egészen biztos . . . És ha úgy eszembe jut, tudja, nálunk is úgy volt. Szegénység, kis lakás, sok gyermek, elhagyott utca, egészen egybevág a mi sorsunk. Ne féljen, én a maga embere vagyok, egy értekezésem is jelent meg a tudományos folyóiratban s a bölcsészek mind azt mondták, engem ki fognak nevezni.

— És a dicsőség-nevén jelent meg?

— Igen. Így, hogy: Irta Kis Ernő.

Már közel jártak a lakásukhoz. A filozopter azt szerette volna mondani, hogy ne menjenek még haza, milyen jó volna ma átkóborolni az éjszakát, így, együtt, ahogy egyszer elképzelte, látatlanban, sötétben botorkálva, két vidéki emberke ebben a hideg, bűnös éjszakában, amint visszagondolnak a maguk régi fészkére,

amelyben talán soha se volt melegség, s most mégis olyan szépnek, tisztának képzelik a régi otthont, mert mind a ketten otthontalanok.

— És én úgy látom, — mondta bátran Kis, amint a kapuhoz értek s Riza becsöngetett, — hogy a Borostyányi csak egy gyerekes csinytévő s a Rozgonyi egy vén hülye. Nem kell tőlük annyira megijedni. Higgye el, ha az ember hétszer nem mer valamit, nyolcadszorra mernie kell. Én leteszem a vizsgát. Magának is kell valamit tenni.

— Igen, — mondta Riza.

Valaki kopogott mögöttük. Riza hirtelen megfordult, egy-két lépést tett a szembejövő felé, az köszönt. Kis a kapuban állt, s Riza mérgesen mondta:

— Miért tiltotta ki Borostyányit a szinpadról? Mi? Ez nem szép magától. Ezt nem vártam magától, tanár ur. Mért tette ezt? Kérjen tőle bocsánatot.

Rozgonyi éppen felelni akart, de kinyílt a kapu s Riza görcsösen belekapaszkodva a filozopterbe, besietett . . . Mentek föl a sötét lépcsőkön, a harmadik emeletre, egyikük se szólt. Kis, mint a lesujtott villámhárító, megöbölytlen, alig vánszorogva tipegett. Riza büszkén mondta, amint elváltak:

— Na, ugy-e, megfogadtam a tanácsát? Ennek jól megmondtam.

ÉJJEL A KONYHÁBAN.

A konyhában a hideg, vörös kőre tettek egy szalmazsákot, arra ráteritettek egy lepedőt, ott aludtam én. Az ágyban, amely alacsony, piszkos és nyeker-gős volt, az Erzsi aludt, aki akkor huszonegy éves volt, egy kicsit sántított a bal lábára, de azért egész nap szorgalmasan mosott, főzött és vizet huzott a kerekcsutból, mert ő volt a cseléd. Benn a szobában aludtak a lányok. A földön a Berta, aki buta volt, s mindennap megverték, holott idősebb volt, mint én, lehetett huszonnégy éves. A diványon a Katica aludt, ez kövér és szentelen volt, ügyvédfejnek csufolták, bár ő volt a legfiatalabb, annyi idős volt, mint a cseléd. Az egyik ágyban a bácsi aludt. Ez nagytermetű ember volt, szürkülő szakált hordott, kövér, vörös keze volt s egész nap a kávéházban pipált. A másik ágyban a legidősebb lány aludt, vékony, mérges arcú nő volt, huszonzét éves, Annának hívták s folyton az apjával pörölt, hogy nem dolgozik. Én akkor a harmadik elemibe jártam, kilenc éves voltam s itt laktam kvártélyban s éjjel a szalmazsákon mindig összefontam a karomat, amint azt az iskolában megszoktam. A bácsi ötvenkét éves volt. A néni tavaly meghalt.

Télen éjjel mindig iszonyu hideg volt a konyhá-

ban. Az ablak befagyott, az ajtó aljára kívül-belül erős jégdarabok rakódtak. Ha a szél fujt, a hideget a vékony paplan alatt is lehetett érezni. Én sokszor fölébredtem a fagyasztó hideg miatt, de nem mertem panaszkodni.

Egyszer éjjel arra ébredtem, hogy az Erzsi erősen rázza a vállamat:

— Keljen föl — mondta, mert itt megfagy. Hiszen úgy vacog a foga, mint az isten csodája.

Ijedten ültem föl.

— No csak jöjjön — biztatott Erzsi, feküdjön mellém az ágyba. Ott meleg van.

Megfogta a kezemet s odavezetett az ágyához.

— No, másszon bele — mondta suttogva.

Belemásztam az Erzsi ágyába. Ott valóban sokkal melegebb volt. Ott nem éreztem a hideget, fujhatott a szél, fagyhatott, ott aludtam, mint a tej.

Reggel, amikor az Erzsi fölkel, engem visszaküldött a szalmazsákra, mert az ágyat be kellett vetni.

Ettől a naptól kezdve ugy szerettem ezt a szegény cselédet, mintha az édesanyám lett volna.

Erzsi egy éjjel nem tudott aludni s fölkelített engem.

— Alszik? — kérdezte.

— Nem alszom.

— Mondani akarok valamit — suttogta csöndben s megfogta a kezemet. Felém fordult s a forró arcát az arcomhoz szoritotta. A könye rápergett az én arcomra.

— Mért sir? — kérdeztem félénken. -- Ne sirjon, kérem.

— Nem sirok.

— Valami baja van?

— Igen . . . Maga többet nem alhat itt.

— De én fázom, én itt akarok aludni. Édes Erzsi, ne kergessen el.

— Én nem kergetem el, de a ténsur . . .

— Ki az a ténsur?

— A bácsi . . . Az ur . . .

— Mit akar a bácsi?

— Az akar itt aludni.

— A bácsi? Hiszen neki van ágya. Ő nem fázik. Ő nem alszik a szalmazsákon, mint én. Én nem engedem, hogy idejöjjön.

— Jó. Ne engedje. Ha idejön, maga rákiabál, hogy menjen innen, neki van meleg ágya, aludjon abban . . . Tegnap éjjel idejött s el akarta magát innen kergetni.

— Majd megmondom a Katicának, tudom, hogy attól kikap.

— Most maradjon szépen csöndben. Tegyen úgy, mintha aludna. A bácsi mindjárt jön. S akkor hívja segítségül a Katica kisasszonyt.

Piciny, kilenc éves szívem ijedten kezdett dobogni, amikor néhány perc múlva valami nehézkes csoszogást hallottam az éjszakában. A konyha sötét volt és hideg. Erzsi a feje bubjáig be volt takarózva, én összekuporodva vacogtam meleg fészkeben. Már nem hallottam a csoszogást. Egy-két pillanatig mély lélekezés töltötte be a konyhát.

— Erzsi, alszik Erzsi? — kérdezte valaki.

Ez a bácsi hangja volt.

— Erzsikém, — hallatszott újra.

— Ne nyuljon hozzám — mondta Erzsi s nagyot rugott a takaró alatt.

— Kis csikó, — enyelgett a bácsi s leült az ágy szélére.

— Menjen innen — mondta Erzsi s gyengéden meglökött engem, hogy én is szóljak . . . Menjen innen, mert mindjárt kiáltok a kisasszonyoknak.

— No, no . . . — dadogott az öreg s kissé beljebb huzódott, úgy, hogy engem a falnak toltak.

— Menjen innen — kiáltottam bátran, mert ez az én helyem. Itt én alszom. Menjen a maga ágyába.

— Fogd be a szádat, kölyök — szuszogta indulatosan s felém kapott, hogy befogja a számat. Takarodj a szalmazsákra.

— Nem megyek, mert ott hideg van.

— Takarodj!

— Nem. Itt maradok. Az Erzsi megengedte.

Hirtelen felültem az ágyban s torkomszakadtából ordítani kezdtem:

— Katica, a bácsi ki akar kergetni az ágyból, én nem megyek, mert én fázom a szalmazsákon. Nekem az Erzsi megengedte, neki nem. Menjen innen! Katica, jöjjön ki!

— Ta gazfickó — hörögte a bácsi s öklével az arcomba csapott. Kissé elkábultam, az orrom vére eleredt, s ahogy védekezni akartam, vérem rácsöpögött az Erzsi arcára. Most már ő is ordított:

— Menjen innen, menjen a pokolba.

Ebben a pillanatban kinyílt az ajtó s az ajtóban megjelent Anna, kezében égő gyertyával. Az arca kísértetiesen halovány volt. Reszketett, alig állt a lábán, bizonyára ő is fázott, mert csak egy szál ing volt rajta. Rögtön utána kifutott a konyhába Katica is, s utolsónak jött boglyas fejével, rettenetesen ijedt arcával Berta, s amint meglátta a cseléd ágya mellett lehorgasztott fővel ácsorgó apját, az én véres arcomat s az Erzsi véres arcát, sirni kezdett, mint egy őrült . . . Erzsi kiugrott az ágyból, egyet sziszegett, mert fájni kezdett a sánta bal lába, a bácsi nagyokat sóhajtott, mint a kazán, Katica és Anna össze-vissza kiabáltak, hogy disznóság, szemérmelenség, hogy szégyen-gyalázat, én pedig, hogy a dolgot valahogy meg is magyarázzam, odamentem a sivitő Bertához, megfogtam a kezét s így szóltam:

— A bácsi azt mondta az Erzsinek, hogy kis csikó . . .

A bácsi úgy nézett rám, mintha meg akart volna ölni.

Még néhány percig mind a hatan ott álltunk pőrén, dideregve a konyhában, aztán a bácsi azt mondta, hogy az uristenit neki, hiszen már tegnap adtam neki husz krajcárt. Ekkor berohant a szobába, magára kapta a ruháit, föltépte a konyha ajtaját és elment. A lányok pörlekedtek, orditottak egy darabig, végül megverték a szegény Bertát, aki reggelig zokogott. Másnap kidobták a szegény, sánta Erzsit, nekem meg azt mondták, hogy keressek magamnak más kvártélyt.

Egy hét múlva találkoztam a bácsival az utcán. Már messziről megfenyegetett a pipájával, de amikor olyan közel ért hozzám, hogy megcibálhatta volna a fületem, hirtelen lehorgasztotta a fejét s busan átsompolygott a tulsó sorra. . . .

ÉHSEÉG.

Most már kábultan és kimerülten állt meg egy hirdetési oszlop előtt, az orrával majdnem nekibukott egy vörös plakátnak, amelyről orditón, frissen és szilajul hirdették a betűk a legujabb szenzációt. Fáradt, beteg szemével rámeredt a vörös plakátra, de nem értett belőle semmit, nem tudott róla értelmet kisillabizálni. Ott állt, mögötte rohanó emberrajok, s körülötte, benne valami iszonyu kaosz, tombolás és zsibbadt láрма, s úgy érezte, hogy a feje, mint egy izzó golyó, gyorsan és sístergőn kering, s egyszer csak le fog hullani a földre, kiégetten és üresen, s azok, akik nem érnek rá az utcán ácsorogni, el fogják tiporni az ő ostoba fejét . . . Undorral és szomoruan gondolt erre, fejetlen, csonka törzsére, amely lomhán fog nekivágódni az oszlopnak és estében talán maga is rug egyet a saját, hütlen fején. Nem mert mozdulni, a fejétől félt, ettől az irtózatoss, örült gondolattól dermedezett, csak állt, állt, s a vörös plakátot sillabizálta.

Valaki meglökte, s a lökés nekilódította az oszlopnak. Az orrában fájdalmat érzett, s egy-két csöppecske vér szivárgott alá az arcán. Föleszmélt, megsimitotta a halántékát, öklévelletörölte a vért, egy lépést hátrább

tántorgott s még mindig a régi helyzetben maradt, háttal az embereknek, akik nem látták elbágyadt, halálosan kimerült szemét, s eltorzult, fehér, mégis finom arcát, amely hervatag és ijesztő volt, mint a sötétben megvillanó redves fa . . .

S ahogy föleszmélt, káprázatos tisztaságban jutottak eszébe életének rettentő és kicsiny dolgai. Ujra tudta, mi a neve, honnan jött, hogy került ide, s hogy mi a baja. A maga szomorú és végzetes senkisége, éhes, piszkos kis élete, ez a méregdrága, törékeny, s muló semmi, amely véznán és jelentéktelenül fog egyszer meglapulni a mentők kocsijában, ha felszedik az utcán, — mindez, mintha csak egy mulatságos komédiából röppent volna eléje, ott táncolt, zsidongott közte és az oszlop között, a maga rongyos, elkényszeredett valója most újra követelően és fenyegetően jelentkezett valamiért, aminek millió és millió, szebbnél-szebb és istenibb neve van, de neki a sok millió csodaszép névből csak a legdurvább jutott eszébe: a kenyér.

Ujra a vörös plakátot nézte. Most már olvasni is tudott, s ebben a pillanatban mosoly ült száraz szája szélére. Mint a gyermeknek, aki már összeolvasztja a szótagokat, s megérti az első gondolatot. Ő is megértette a vörös plakátot. Egy színésznőről szólt, hogy itt van, fel fog lépni, táncolni fog és énekelni fog, le fog vetközni s villanyos fényben fog sütkérezni s mindezért rengeteg pénzt fog kapni. Mérhetetlen sok pénzt, annyit, amennyire nincs is szüksége, mert mire költse az olyan nő a pénzét, aki meztelenül ugrándozik a szinpadon. Ez

már nem volt a plakáton, ez csak úgy az agyába ötlött, mint egy forradalmi gondolat, hogy minek van annak sok, akinek kevesebb is elég volna, s miért nem rabolhatja el ezt a többet az, akinek semmije sincsen.

Már egyenesen és bátran vágatott az utcákon és a színésznőre gondolt. Röstellte, hogy vörös és ordító plakátokon hirdeti a maga tisztátalan mesterségét, mert mennél többet gondolt rá, annál erősebben hitte, hogy ismeri a színésznőt, hogy földije, s valaha egy utcában laktak valami vidéki kis városban. Még sem való, hogy egy vidéki, egyszerű polgár lánya, felkerülvén a nagy városba, ilyen szégyent hozzon mindazok fejére, akik vele véletlenül egy utcában laktak, sőt talán ugyanabban a városban is születtek. De ezt a kissé elhamarkodott röstellkedést gyorsan megbánta, egészen az ismeretség és a régi barátság kikutatására adta magát. Nem, nem hívták őt akkor Eszmeraldának, nem, ez egészen bizonyos, akkor Böskének hívták, s az apjának nem Csók, hanem Tsuk volt a neve. Csók Eszmeralda, igen, ő az, Tsuk Böske, a Március-utcából, ahol sok sárga házikó állt, s a legsárgábban ők laktak. Kis kert volt a ház előtt, s a virágokat Böske öntözgette fényes kannájából.

És egyszer táncolt Böske a műkedvelők szinpadán és a bolond Ecker szerkesztő azt írta róla, hogy széles Európában nincs senkinek olyan remek lába, mint ennek a gyönyörű Tsuk Böskének.

És hogyha ő most meglátogatná Böskét? Mi történnék akkor? Csak úgy porosan, fáradtan, kábultan,

mintha gyalog jött volna a Március-utcából egyenesen a művésznőhöz, elmenne hozzá, s megkérdezné tőle, emlékszik-e, mit irt róla az Ecker szerkesztő ur. És nem bókolna és nem hazudnék, hanem őszintén bevallaná, hogy őt tisztán a művészet csábitotta ide, meg a régi barátság, e kettő együtt, s hogy milyen szép volna, hogy a két szegény, vidéki emberke ebben a nagy, romlott városban olyan gyönyörűen összetalálkozott, ők, akiknek itt nincs senkijük, s akiknek olyan jól esik ez az avult emlék a virágillatos Március-utcából. És Böske leültetné őt az alacsony kerevetre, melléje simulna, s egy aranyos csészéből teát szürcsölnének. Egyszer Böske, egyszer ő.

Nagyon lassan és nagyon figyelve ment. Azt szeretne volna tudni, hogy reggel van-e vagy délután, s hogy estig el tud-e gyalogolni a művésznő lakására. Hisz rettenetesen messziről jön, a Március-utcából. Az eget nézte, az embereket bámulta, a vörös plakátot kutatgatta a lassan tovatűnő oszlopokon, a villamosok torlódásából próbálta az időt megállapítani, s végül is úgy érezte, hogy dél lehet. Most biztosan a lakásában van Böske.

Hirtelen, ahogy az ereje birta, megfeszített inakkal rohant, hátha elmegy hazulról, az ilyen szeszélyes művésznő gondol egyet, beledobja magát az autójába s kirándul a fehérvári országútra. Pedig beszélni akar vele, ha belehal, akkor is meg kell találnia, még ma, még ebben az órában. És most iszonyuan bánta, hogy már tegnap, tegnapelőtt, már egy hete nem futott el hozzá. Pedig

akkor is gondolt rá, akkor is eszébe jutottak a régi emlékek, de akkor még sistergett, tombolt benne valami, a férfi, az önérzet, ez a vétkes hazugság, ez az ostoba ideg-káprázat, hogy inkább éhen vesz, inkább agyonlövi magát és mégsem fogja eszébe juttatni Böskének az Ecker szerkesztő urat.

A második emeleten állt és kopogott. Halkan, félon és szomoruan. Szomoru volt, holott vidámságokat gondolt ki. Halkan kopogott, holott a benseje, az agya, a füle, a szive monoton, zsibbasztó zajjal zakatolt, zuggott. Ebből a zugásból szeretett volna valamit az ajtóhoz verni, hadd hallják már odabenn, hogy itt van, megérkezett, de nem hallották és így kénytelen volt az ajtóba lökni sulyos fejét, amelyről úgy érezte, hogy megdagadt, megnőtt, s olyan óriási s szörnyü lett, mint az amerikai bohócoké a cirkuszban.

— Ki az? Ki dörömböl? — hallatszott belülről.

Nem szólt, csak nyomta iszonyu és kétségbeesett erővel az ajtót. Nyomta, feszítette, hogy eresszék már be, már nincs ideje, már egy pillanatig se várhat. A fejével, a keskeny vállával dőlt neki az ajtónak, amely végül kinyílt s ő teste egész hosszában bezuhant az előszobába.

A szobalány halálraváltan rohant be a színésznőhöz.

— Betörök, betörök, — sipította kétségbeesetten.

A színésznő hirtelen bezárta az előszobára nyíló ajtót, telefonált a rendőrségre, aztán ketten lesték rémes ijedtségben, mikor tör rájuk az a vakmerő ember.

És jöttek a rendőrök, s utánuk a mentők, akik elvitték a szegény, rongyos, félig megdöglött betörőt a kórházba.

És minthogy ez valóban délben történt, az estilapok már gyönyörű és hosszú cikkeket irtak a szerencsés, reklámtól irtózó színésznőről. Így: Vakmerő betörés a primadonna lakásába. Így is: Merénylet a primadonna ellen. Sőt így is: Megőrült a meztelen táncosnőért.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Bábel	5
Nászut	115
A kőszobor	122
Cirkusz	128
Szeráf	136
Utazás a halottal	142
Éjjel a falun	149
Az asszony meghal	154
A bűntárs	161
Szerelmes levelek	168
Husz év múlva	176
A forradalmár	181
A hintaló	195
A villámhárító	204
Éjjel a konyhában	211
Éhség	217

JÁRMINOMEGYÉN

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115

OSZEK

Opisany Szkoły i Gminy

